

Dějiny

a

místopis král. města

Uh. Hradiště.

Sepsal

J. E. VITÁSEK,

1879.

Ve prospěch spolku ku podpoře chudých studujících na c. k. vyšš.
gymnasiu v Uh. Hradišti.

V komisi knihkupectví L. Křáčelka v Uh. Hradišti.

Tisk A.C. Zanner v Uh. Hradišti. — Náklad spisovatele.

113/

54918628

1111

2110.

Ex Libris:
Vladimír Dvorský

fr. J. Dvorský * 1839 † 1907.

Sign. 22F/IV.

✓

Veledůstojnému a Slovutnému

Pánu p.

V. VODIČKOWI,

Faráři král. města

Uh. Hradiště,

dopisujícímu údu historické sekce v Brně, čestnému
občanu obce Huštěnovské a Kostelan, horlivému synu
církve i vlasti

s úctou

věnuje

Spisovatel.

Předmluva.

Vydávaje dílko své „Dějiny a místopis král. města Uh. Hradiště,“ vidím se nucena uvést je laskavému čtenáři několika slovy:

Chci se především omluviti, proč jen tak málo v dějinách slavného jindy města Uh. Hradiště podávám.

Čerpal jsem sice, kde jsem mohl, ale za první mně mnohé prameny historie Hradištské nepřístupny zůstaly a za druhé jich vůbec chází. Tak k. p. o vnitřních poměrech a společenském životě městském v minulých stoletích ničeho se nelze dopátrati. Pohnutkou k vydání mého spisku byla mi ta okolnost, že není posud nižádné, třeba sebe nepatrnější České monografie Uh. Hradiště.

Činím tedy počátek, podávaje stručný náčrtek dějin města toho, jako předpravu pro dílo větší, a žádám, aby jinak spis ten posuzován nebyl. —

Druhá neménš pohnůtkou k vydání spisku toho byla, abych poukázati mohl, že historická a starožitnická bádání na Moravě až potud vyčerpána nejsou, a že postrádané ještě leží. —

Ku spisku tomuto užil jsem „Dějin Fr. Palackého, „Mars Moravicus,“ „Příspěvek monografie kr. města Uh. Hradiště od Bedřicha Cibulky (něm.)“ „topografie Moravy od Fr. J. Schwoy-e, od Rehoře Wolného, od dr. Elverta; Majlath a Eschenloer;“ „Dějiny Jednoty bratří Moravských od Gyndelího;“ „Žití zemřelého Margrabství Moravského.“ — O Sanbu zemřelém, kterej jest učiněno w Znogmíc. Letka MDXXXV. (1535.); Eněm obecný „Margrabství Mor. w Znogmíc.“ Zápisů Sigismunda Vibiera františkána; archivu frant. a městského jakož i rozličných menších listin. „Smlouvu Knieze Wacława (Kuliška) z Panj Hradištianij, Prjicjinu Kofieła Marzafského, a duchobur gcho.

Konečně mám za svou milou povinnost vyjádřiti své nejvřelejší díky P. T. Antonínu Galuskovi, tajemníku městskému, za laskavé zapůjčení rukopisu novějšího, jehož v největší míře jsem užil; p. t. p. Ig. Tkáčovi prof. a Fr. Janíkovi za ochotnou podporu; P. Václavovi Fišerovi a J. Kachníkovi za vlasteneckou obětavost a výdatnou pomoc jejich při pracích mých, jakož i všem mým podporovatelům a příznivcům.

V král. městě Uh. Hradišti, v slavnostní den stříbrné svatby Jejich Veličenstev císaře a krále Františka Josefa I. a císařové a králové Alžběty, 1879.

J. E. V.

Poloha, založení a jméno města.

V požehnaném údolí, které od průsmyku Napajedelského ¹⁾ nepřetrženě na jih se táhne a řekou Moravou svažováno je, leží král, město Uherské Hradiště.

Utěšené údolí to otvírá se k jihu vždy více a více, jsouc na straně východní i západní ohraženo pásmem hor, jež na straně východní pozvolna v mírnou pláňinu, na západní ale v pravé horské pásmo „Hřibecí či Marsovy hory“ zvané, přecházejí.

Vysoké, černé chlupy, zdvíhající se mocně do výše na západu, omezují obzor náš, a na nejvyšším vrcholu jejich, asi 1600 stop nad hladinou mořskou, kraluje odvěký velikán, starobylý hrad Buchlov, který jako stráž by držel nad celou okolní krajinou, stojí tu tiše již od věků, svědkem jsa mnohých velikých událostí národa našeho a pomníkem věštným dávné jeho slávy.

Řeka Morava ubíhá zde tokem hadovitým, vlníc se jako stříbrný proužek mezi rozkošnými lučinami. Po obou březích řeky střídají se rychle listnaté lesy s rozsáhlými sady a bohatými vinicemi a malebnými dědinami.

V místě, kde řeka Morava jednu z největších oklik činí a údolí daleko na východ od prvotního směru svého se otvírá a v krásnou přechází rovinu, leží král město Uh. Hradiště, rozkládající se po levém břehu řeky na šír po rovině, kterouž přetrhovati se zdá.

Na severovýchod od města zdvihá se dosti vysoký a táhlý kopec sv. Rocha, jehož pokračování jeví se v pahorkovině ve směru jihovýchodním, a na východ a jih

1) Pod Napajedly vstupuje řeka Morava do „dolní“ své kotliny, která až k Dunaji se táhne. Šířka kotliny té u Napajedel obnáší jen asi 400', tak že zde asi hory Marsovy či Hřibecí návalem vod prolomeny a od Tater moravských, ku kterým přináležejí, odděleny byly.

otvírá se dále utěšená rovina Pomoravská, rozprostírajíc se od města ku blízkým Kunovicím, jsouc v úrodné pole a v bohaté sady proměněna neb poseta listnatými lesy.

Na západní straně spojuje most, přes řeku Moravu se pnoucí, Uh. Hradiště se Starým Městem, kteréž po pravém břehu řeky a po svahu mírného návrší téměř do nepřehledné dálky se táhne. Kolem města samého rozprostírají se rozsáhlé lučiny, sady, role a výnosné vinice.

Za deštivého počasí, neb za jarního tání vystupují proudy Moravy a přelévajíce se přes nevysoké břehy, zaplavují daleko široko pobřežní roviny, proměňujíce celou krajinu ve velké jezero. Krásný bývá pohled v tom čase na Hradiště, které, obklopeno vodou, poskytuje se sousedními Rybárnami a Starým Městem, mezi nimiž proud Moravy se valí, v malém skutečně obraz lagunových Benátek. V tomto čase, kdy město spoustami vod obklopeno je, bere také na sebe tvářnost, jakou mívalo, pokud tu stálo jako pevnost nedobytná na postrach nepřítelům země. — Že právě zde založeno město a pevnost, toho příčinou byla politická nutnost doby tehdejší a pak právě místní okolnosti, které velmi ku založení pevnosti příhodnými býti se zdály.

Jižní kraje Moravské bývaly od dávných dob jevištěm událostí velikých, kteréž ne vždy ku blahu a rozkvětu jejich byly, ale přechoť často zhoubu jen a bídu přinášely v žité ty kraje.

Nelze tuto vypočítávati, kolikráte nepřítelští hofové zdejší krajinou dále do srdce Moravy se hnali, drancujíce a pustošíce vše napořád, vypravují nám o tom dějiny naše, zde pouze připomenouti toho lze.

Co rozdělení a hranic Moravy v dobách tehdejších se týká, tu třeba podotknouti, že v dobách oněch, do

kterých vypravování naše spadá, na jihu země Moravské říčka Olšava hranicí byla uherskou a řeka Dyje hranicí rakouskou.

Země pak v ohledu politickém rozdělena byla na větší úkrají neb archidiakonáty, aneb na župy neb dekanáty, tak že vždy více žup činilo úkrají.

Jih Moravský zaujímal úkrají Břecislavské, ku kterémuž vedle jiných, náležely župy Hodoninská, Bzenecká a svého času i Kunovická. Město Břecislav bylo hlavou a středem úkrají toho a sídlem vyšších úředníků krajských. V brzké ale přestěhovali se odtud úřadové do hradu Pracova, náleževšího Vilémovi z Hustopeče a tak se na listinách toho věku činí zmínka o úkrají Pracovském (nyní ves „Vracov“ mezi Bzencem a Kyjovem.) Kastelláni Břecislavští sídlili ale na blízkém hradu Podivíně.

Pod správou uvedených úřadů byla tudíž i krajina zdejší před založením města.

Škůdcem odvěkky bohatých těchto krajín byli sousedící Maďari, kteří málo toho dbali, jest-li mír či válka mezi říšemi, ale bezuzdně na svou pěst činili vpády do Moravy.

Hůře ale bývalo, když skutečně vypuklo nepřátelství mezi panovnsky, neb tu kamkoli stihli Plavci či Kumáni, tehdaž ještě pohané, tam v zápětí doléhaly všecky hrůzy a bdy. Nájezdy nenadálými zaplavovali zem, vraždíce a ničíce čehokoli dosáhli.

Takové výjevy daly se zhusta za panování krále Václava I. a Přemysla Otakara II., kteříž časté a krvavé s Maďary vedli boje. Klášter Velehradský trpěl tím velice na statecích; proto obrátil se opat Hartleb, prostředkováním biskupa Olomouckého na krále, žádaje ochrany.

Král Přemysl Otakar II., chtěje navždy podobným vpádem vojsk nepřátelských hráz položit, schválil návrh: vystavěti pevnost proti hranicím uherským a vyslal zvláštní komissi ku prozkoumání krajiny zdejší. Byli to: Bráno, biskup Olomoucký a nejpřednější králov rádce, Jindřich z Lichtenštejna, Vilém z Hustopeče, Jan z Vyškova a více jiných.

Královští vyslancové uznali jednohlasně za nejvhodnější místo ku založení žádané pevnosti ostrov, který řeka Morava s ramenem svým, „Morávka“ zvaným, činila, na kterémž ostrově, kromě kapličky sv. Jiří a několika chatrčí rybářských, ničeho více nebylo. A tím se stalo, že zde skutečně město a pevnost Uh. Hradiště založeno bylo. Nyní však nestojí více Hradiště na ostrově, ano rameno, „Morávka“ zvané, dávno zanešeno a zarovnáno je (úplně r. 1820) a řeka Olšava, od Kunovic přicházející, kteráž druhdy zde do Moravy se vlévala, byla takéž již v dávný a přirozený běh svůj uvedena.

Jmeno města „Uherské Hradiště,“ pošlo z účele, ku kterémuž město založeno bylo a pak od místa, kde založeno bylo, t. j. na místě, které neslo název u lidu „hradiště,“ kde kdysi hrad stával.

Město Hradiště slove „Uherským“ proto, poněvadž na hranicích uherských založeno a též proti Maďarům nepřítelům přicházejícím ze země uherské, vystavěno bylo. Název ten však přichází teprve ve 14 stol. Na listinách nejstarších nachází se prostě „Radisch“ neb „Redisch,“ odkud pak skomoleně povstalo německé Hradisch. Zdá se nám pravdou býti a souhlasíme tudíž úplně s výkladem německých topografií, že město Hradiště od slova „hrad“ či „hraditi“ jmeno vzalo, ale nikoli proto, že později „ohraženo“ bylo a proto „hradištěm“ slulo, jak se obyčejně tvrdívá.

Místo, na kterém se město založilo, je totéž, kde stával kdysi pevný hrad králů Moravských, zvaný „Velehrad,“ který zanikl sice, ale památka po něm, název „hradiště,“ z mysli lidu nevymizela, nýbrž poznovu ožívla.

Také nikde se nepraví, že by král Otakar nové osadě byl jméno dal, nýbrž uvádí se hned název „Hradiště,“ jako jméno hotové a známé.

A proto dnes již věc bádáním našich učenců nad vši pochybnost postavena a utvrzena je, že totiž v názvu „Hradiště“ udržela se tradice mezi lidem moravským o posvátném, slavném Velehradu, a že nynější město Uh. Hradiště stojí na půdě, z které vyprýštl pramen blahodárný, pramen křesťanství Moravě i Čechám.

Nezachovaly se nám sice žádné památky po tak slavném sídle knížat a králů říše Velkomoravské, ku kterémuž lze mysl lidu slovanského nejkrásnějšími vzpomínkami, neboť památky tyto roznesla kopyta divého, nepřátelského koňstva, ale upomínka nevyhasla předce ve srdcích slovanských a jméno slavného jindy Velehradu přenešeno brzo na několik chatrčí, které si, snad hned po oné katastrofě, vrátivši se rybáři vystavěli opět na troskách Velehradu. 2)

---

2) Z těchto chatrčí povstala nynější obec „Staré-Město,“ jindy „Starý Velehrad“ či pouze „Velehrad“ zvaná. Název „Staré Město“ povstal ohledem ku klášteru „Novému Velehradu“ založenému v 13. století.— Také zde bývalo probošství a chrám sv. Jana Křtitele, kteréž však v 12. stol. spustlo a zaniklo.

Dějiny města.

V zakládací listině města Uh. Hradiště, kteráž vydána byla v klášteře Plasském v Čechách, dne 15. října, r. 1257, přijal a potvrdil král Otakar II. veškerá nařízení svých vyslanců a založení nového města v krajině vyhlédnuté. Zní pak důležitá listina ta asi následovně.³⁾

Ve jmenu svaté a nerozdílné Trojice. Amen. Já, Přemysl Otakar, z Boží Milosti král Český, vévoda Rakouský a markrabě Moravský známo činím všem těm, kteří do listiny této nahlédnou pro věčné časy.

Náleží královské Důstojnosti naší práva každého chrániti, aby neporušena a neztenčena zůstala a všeho, co spravedlivým řádem stran statků ustanoveno a jmenovitě co ku prospěchu sv. církve nařízeno jest, ochranou královské moci pojistiti; jakož i všem přáním našich milých a věrných vyhoviti a je skutky splniti; aby jak královská přízeň, tak i oddanost poddaných zjevna byla všem, nyníž ku radosti a potomkům za vzor královské milosti,

Tím se stává tedy, že jsme ku prosbě ctihodných mužů, opata Hartléba a konventu kláštera Velehradského, řádu cisterciáckého, rozkázali na jejich dědičných statcích k uherským hranicím tvrz neb město k potřebě a ku ochraně země vystavěti; davše nařízení v Kristu ctihodnému pánu Brunovi, biskupu Olomouckému; Jindřichovi z Lichtenštejnů; Vilémovi z Hustopeče; komorníku

3) Boček. Codex dipl. Mor. p. III. pag. 216.

Pavlovi a bratru jeho Ludemírovi a Janovi z Výškova, našim sudím a všem našim milým a věrným, a na srdce jim položivše, by se postarali vše tak spořádati, aby založení města téhož shora uvedenému konventu a klášteru Velehradskému na ujmu v žádném ohledu nebylo; a že vše privileji naší potvrditi jsme ráčili, co oněmi věrnými ku založení města již nařízeno a určeno bylo, aby sami z toho během času nebezpečí a škod nevzali. — Protož ustanovujeme a činíme, aby oněm jmenovaným milým našim daný rozkaz a nařízení jednotlivá jimi samými úplněji v listině této vyložena byla; aby totiž na ostrově, — na kterém kaple sv. Jiří leží a který ostrov před všemi ostatními v oné krajině k založení pevnosti, dle úsudku všech našich dříve jmenovaných věrných, nejprihodnějším se býti zdá, — jak naši lidé z Kunovic, tak i lidé kláštera Velehradského z trhového městysu Velehradu 4) zároveň se usadili a sice tak, aby poplatek za půdu, na kteréž naši i klášterní lidé bydleti budou, ročně klášteru placen byl, poněvadž půda jemu náleží; aby svrchu uvedený klášter vše, co do vod, mlýnů, rybářen, lesů, pastvin, rolí a všeho ostatního, na co konvent Velehradský právo má, i na dále v držení měl s oněmi právními a svobodnými výsadami, jakož doposud; a aby pro nové osídlení takového nic nezměnilo se, co by klášteru na ujmu bylo. — Trh prodajných věcí budiž v téměž městě novém ve dvou dnech v každém týhodni držán; a sice jeden v týž den, kdy v trhovém městysi Velehradu doposud držán byl, a co v tom dni za důchody vzejde, budiž klášteru odvedeno po právu trhovém; druhý trh v týž den, jako posud v Kunovicích 5) držán byl a co

4) „de ipsa forensi villa Ueligrad“ (nynější Staré Město.)

5) Městys Kunovice přináležel tehdejší komoře královské. Tamtéž býval královský hrad a vybíralo se clo z řeky Olšavy a tudy šla též obchodní silnice do Uher.

v tom dni za důchody vzejde, budiž nám odvedeno. Ostatně bude vše, co našim lidem v Kunovicích na statcích, pastvinách a lesích společným bývalo, od nyníjška společné jim s lidmi ze statků kláštera na Velehradě.— Taktéž když daň v našich obcích a městech vybíráti budeme, obyvatelé toho nového města ničím nebudou nám povinni; jest-liže ale všeobecnou daň v celé zemi a v jednotlivých městech našich vybíráti budeme, jsou nám i oni povinni tuto zapraviti; do ostatního ale budou úplně ku klášteru a konventu patřiti, jako až dosud. —

Aby jmenovaní naši věrní a milí týž klášter více měli na zřeteli, nařídili jsme a poručili, aby jak pro naše, tak i pro klášterní lidi zároveň v městě tom jen jeden soudce byl, který nikoli od nás, nýbrž od konventu ustanovován býti má. Ten však bude nás o všem, co nás a našich lidí se týká, co do soudů, trhů a provinění věrně zpravovati a klášter podobně o lidech jeho. —

Jmenovaný klášter bude i v témž často jmenovaném městě kostelní podací míti. — To našimi věrnými a milými, na rozkaz náš, dané nařízení zachováme pevně a nezměnitelně a k věčné paměti a jistotě, by nikdo z našich následovníků během času proti němu jednati neb je přeměnití nemohl, dali jsme je sepsati a pečeti naší králov. Důstojnosti, jakož i pečeti ctihodného otce biskupa Olomouckého, Brúny, stvrditi a opatřiti. —

Dáno v Plasích, 15. října 1257, u přítomnosti svědků: Ctihod. p. Brúny, biskupa Olomouckého; Jindřicha, opata z Plas; našeho protonotáře Viléma a Arnolda; purkrabí pražského Jaroše (Gerasa-z Poděhus); Ondřeje (Dapifera-podstolí); Jindřicha z Cekingů; Jindřicha z Lichtenštejnů; Viléma z Hustopeče; Pavla a bratra jeho Ludomíra; Jana z Výškova; Hartmana z Lichtenwertů; Huny a bratra jeho Smila; Oldřicha z Podivína a mnoha jiných. —

Bouřlivé doby, plné ruchu válečného, přivedly založení města, Uh. Hradiště.

Jakou úlohu město převzít mělo, ukazuje již sama doba založení jeho a pak dějiny jeho, které poskytují krásný obraz statečnosti a věrnosti občanské v dobách největších pro zemi strastí a útrap válečných.

Jih Moravy postrádal střediska, kde veškeré síly země shromážděny, vydatný by odpor klásti mohly rozličným a četným nepřatelům koruny českomoravské v uplynulých dobách.—Střediskem takovým a spolu ochranou pevností, v kteréž bezpečného útulku dojíti měl každý, mělo nyní býti nově založené Hradiště.

Důležitost a potřebu takového místa uznal král Otakar II. a proto staral se o to, by co největších výsad dostalo se nové osadě, dle okolností zdejších, neb jen tím dána byla možnost trvalý základ položití k blahobytu a rozkvětu města.

Na základě nařízení v listině zakládající pronešených a výsad novému obyvatelstvu daných, mohlo sice město nové zalidněno býti, ale účeli svému by sotva bylo dostáti mohlo, jsouc v pevné odvislosti od kláštera Velehradského a podřízeno vrchnosti dvojí, klášteru totiž a králi. Zajisté pozoroval král Otakar nesrovnalost tuto a proto hleděl opět novými výsadami městu pomoci.

Tak daroval městu král, hned roku následujícího, les, který od samého města se táhl až ke vsi Kostelnímu a králov. komoře náležel, a pak zároveň i vse: Mikovice, Novou ves a podíl na městysi Kunovicích, podřídív i obyvatele jeho soudní moci města.

Taktéž nařídil král, aby ve městě mimo trhy v listině zakládací ustanovené, i jeden trh výroční, po 14 dnů trvající, o sv. Martině se odbyval. — Tím spůso-

bem soustředil se obchod celé krajiny v městě jednom a výtěžek pro komoru královskou byl větší a blahobyť obyvatelstva obchodem a řemesly se takéž zvyšoval.

Za tím účelem chránil Otakar II. živnosti městské před konkurencí výsadou, zvanou hájemství či právo mle t. j. že pod velkými pokutami nemělo žádné řemeslo na mli cesty od města provozováno býti.

Podobně podporovány i živnosti uvnitř města udílením zvláštních privilegií, jako vyhradní právo prodeje nápojů či vysazení krčmy a nalévání vína, užívání pozemků bez úroků a j. A mimo to osvobodil král nové obyvatelstvo od veškerých daní na dobu 10 roků, což nejvíce k usazování lákalo a nařídil zároveň, aby po uplynutí zmíněné doby město 40 hřiven ročně odvádělo do komory královské. — Kaple sv. Jiří povýšena na farní chrám a správa duchovní odevzdána jest klášteru Velehradskému.

Město bylo prohlášeno a vřaděno do počtu měst královských na Moravě, na rozdíl od měst poddaných t. j. měst, jichž pánem byla vrchnost, která od nich platy brala a živnosti chránila, jako králové činili ve městech svých. Tím povýšeno Hradiště co do vážnosti a důležitosti nad mnohá jiná města.

Zároveň nadáno město právem Brněnským a k rychlejšímu dostavení hradeb poskytnuto Hradišti i zemská podpora, a sice 4 talenty, kteréž od města zúrokovány býti měly.

Klášter Velehradský, na jehož pozemcích město založeno bylo, odškodněn právem žádati poplatek z užívaných pozemků, jemu dříve náleževších, od obyvatelů města, kterýž poplatek určen byl na 12 denárů ročně z role.

Město mělo býti obeháno příkopem 20 loket širokým, který s obou stran obezděn býti měl zdí 20 loket vysokou a věžmi kulatými příhodně opatřenou. Na branách měly tři ochranné věže býti.

Za takových poměrů město již rychleji vzrůstati mohlo. Král Otakar sešel smrtí rekovnou dne 26. srp. 1278, v bitvě na poli Moravském a po smrti jeho nastaly neutěšené doby pro země jeho. — Císař Rudolf Habsburský, chtěje úplně vykořistiti vítězství svého, vtrhl s vojskem svým do Moravy. Vojsko cizí v spoustu obracelo požehnané nivy Moravské a v plen bralo králi oddaná města.

O osudech města Hradiště v těchto dobách nemáme určitých zpráv a tudíž jen domýšleti se můžeme, že dle příkladu jiných měst královských i Hradiště vzdalo se vítězi, jako učinila kr. města: Brno, Olomouc, Znojmo, Jihlava, Přerov a j. v ležení císařském u Rosic (u Jvančic.)

Než v letech následujících, že cizí moc vlády v zemi se ujala, množily se heřády v zemi a stará zřízení pozbyla váhy přes všechno namáhání a rozkazy biskupa Bruny,⁶⁾ který stál v čele správě zemské. A toho pro Moravu neblahého času použili i nepřátelé města Hradiště a činili mu mnoho škod. Bylo také přirozeno, že výsady, na ujmu okolního obyvatelstva městu udělené, zášť a žárlivost vzbuditi musely u sousedstva, kteráž pak nyní ve zjevné nepřátelství vypukla.

Mezi těmi nepřáteli vynikali zvláště Kunovičtí, kteří za každou cenu hleděli zbaviti se nenáviděného

6) Znamenitý tento muž, ducha výtečného, a rázného, pocházel z cizího rodu hrabat Holštejnských ze Šaumburka, byl proboštem Lubeckým, kaplanem papeže Innocence IV. a konečně biskupem Olomouckým (1245 - 1281.)

jha, nadvlády města. A proto nedbajíce privilegií městských, usazovali Kunovičtí řemeslníky v obci své, překáželi dovozu potravin do města; škodili veškerému obchodu, používali městských lesů a pastvin bezprávně, neuznávali soudní moc města a vystavovali sami nápoje k prodeji.

Když ale dosednutím krále Václava II. na osiřelý trůn Přemyslovců opět řádně zavládly v zemi poměry, tu vedlo město stížnost u krále na bezprávi jemu od okolního obyvatelstva učiněná. Veřejný soud, který král ku vyšetření stížností těchto ve městě Hradišti nařídil, rozhodl ve prospěch města a král potvrdil výrok soudní (Chrudim, 1. břez. 1301,) podřídív znovu ves Mikovice, Novou ves a podíl na Kunovicích městu a rozšířil soudní moc jeho ještě i na Staré Město, kteráž dříve pod soudní mocí kláštera Velehradského stálo.

Že již tehdaž blahobyt města skvělý byl, dokazuje rozkaz králův, aby město nyní ročně 100 hřiven komoře královské odvádělo.⁷⁾

Město bylo nadáno a spravovalo se také právem Brněnským. Hlavní podstata privilegií městu daných záležela v rozsáhlé samosprávě obecní, kterouž bylo město

---

7) Za času krále Václava II. byli povoláni tři minciři z Florencie, Reinhard, Alfred a Tino Lombardus, dle jichž návodu vydány byly r. 1300 dvojí stříbrné peníze či denáry, a sice „denari grossi“ (odkud český název groš), pak peníze „menší,“ zvané „peníz“ neb „halér,“ jichž 12 šlo do groše.

Kopa (60) takových (pražských) grošů rovnala se úplně české hřivně čistého stříbra; a hřivna taková či kopa pražských grošů platila tehdaž asi našich 21 zl. 52 kr.; groš pak 35 a 2 třetiny kr. a halér rovnal se 3 kr. Však již od roku 1308 horšila se mince přísadami, tak že již tehdaž hřivna 56 gr. praž. měla. — R. 1470 platil český groš jen 10 kr. Za Ferdinanda I. byly groše po 3, po 6 (bílé), po 9 (hubačky) kr. Za Rudolfa II. platila kopa již jen 5 zl. 32 kr., až konečně v 18. stol. klesla v ceně na 1 zl. 40 kr. Pak přestalo počítání na kopy.

vyňato z moci všelikých soudů a úřadů krajských i zemských, na nichž sedaly osoby stavu panského či rytířského, jinak ale podřízeno bylo přímo vrchu moci krále, kterýž moc svou podkomořím neb hofrychtěřem vykonávati dával. Od rozsudků úřadu městského bylo dovoleno⁷ odvolání jen ku králi.

Co zřízení obecního, práv a povinností města se týká, tu nemůžeme celkový podati obraz pro nedostatek pramenů a dokladů. Řízení věcí obecních nacházelo se v každém kr. městě v ruku rychtáře, rady (uzší či zasedající a širší) a starších obecních i shromáždění veškerého měšťanstva či obce velké.

Rychtář byl dosazován od krále, a sice tak, že pronajal si rychtu či důchod její t. j. pokuty a platy z jistých výkonů soudních, vždy na jeden rok, kterýž nájem mohl ale několikráte obnoviti. Byl tedy rychtář obyčejně muž z nejzámožnějšího rodu ve městě.

Radu městskou (uzší, zasedající) činili „přísežní“ neb konšelé (consules, scabini, schöffen), kteří dosazováni byli z moci královské z jistého počtu usedlých, který králi byl navržen. Sázení či obnovování konšelů stávalo se ročně královským podkomořím, neb jiným vysokým úředníkem, kteří přijímali přísahu od nich ve jménu králově. Někdy potvrzoval podkomoří pouze změnu rady městské. — Konšele, či sbor přísežných vykonával jak soudní moc, tak i všecku veřejnou správu ve městě vůbec.

Na soudech předsedal sboru přísežných vždy rychtář neb jeho náměstek. V zasedáních jiných, kdež rokovalo se o hospodářství obecním a jiných nesporných a právních věcech, předsedal konšelům vždy purkmistr, jemuž vyřizování podobných záležitostí příslušelo. V hodnosti

purknistrovské střídali se konšelé každé čtyry neděle, podle pořádku jmenování svého. Nejstarší z konšelů, co do počtu ve službě let ztrávených, slul „starší“ města neb primator a ten sbíral hlasy v radě. Konšelé řídili se pevnými pravidly a přísně jim nakázáno zachovávat v tajnosti usnešení rady a na soudech pilně poslouchati žaloby i odpovědi. Nikdo z nich nesměl býti při rovnání stran jedné na ruku více než druhé, aneb přijímati darů na škodu jiného. Odpovědni byli všickni solidárně za činnost svou, všickni totiž za jednoho a jeden za všechny.

Purkmistr nepožíval žádných zvláštních předností před ostatními členy rady. Povinností jeho bylo výš přijímati a vyšetřovati žaloby měšťanstva a vyrovnávati jich co možná cestou smířlivou, v skutek uváděti nařízení rady a dozor míti nad pořádkem v obci. Jemu obyčejně vydržováni byli dva sluhoové a placena mu strava na radnici, později ale dáváno mu na měsíc 30 zl. rýns. a vědro vína.

Odměna konšelů za práce jejich záležela od starodávna v pokutách ze soudů, o které se dělivali, pokud nenáležely celé rychtáři, a mimo to měli i jiné ještě příjmy. — Konšelé bývali nejvyššími poručníky (supremi tutores) všech sirotek ve městě. Pečeť městskou měli konšelé pod dozorem. Znakem důstojnosti konšelské byly postříbřené hůlky, které nosili v ruku při slavnostech. „Purkmistr a páni“ byl obyčejný název, kterým se o nich mluvilo.

Jednalo-li se o nařízení neb o záležitost pro celou obec důležitou, brávali konšelé radu se „staršími“ (seniores et sapientes, älteste bürger). Jmenování těchto záviselo od přísedních. Úředníci a správcové domů panských nebývali mezi „starší“ voleni.

Svolávání obce velké přináleželo konšelům a stávalo se veřejným vyvoláváním od bířice a každý usedlý měšťan měl právo do shromáždění toho přijíti.

Úřady ve městě druhu rozličného zastávali obyčejně konšelé, vždy dva a dva (při prodejkách, kupních smlouvách), a sice buď zadarmo aneb za malou dávku. Jiné úřady zastávala užší rada společně s radou širší, zejména službu vojenskou. Členové rady (konšelé) byli hodnostáři při ozbrojených sborech městských a „starší“ města mívával velení.

Výkonnou moc soudní měl sudí městský, který každý rok při sázení rady volen býval ze středu rady širší, ze členů práv a zákonů znalých. Sudí přísahal, že dle práva a spravedlnosti souditi a radě ve všem poslušen bude. Rozsudky sporných pří a zejména hrdebních předkládal sudí radě ku stvrzení. Určitého platu nemíval a příjmy jeho plynuly z poplatků soudních, ze stauného na tržišti a j. v. — Mezi stálými, placenými úředníky města byl prvním vrchní obecní písař (protonotarius.) Úřad jeho byl důležitý, protože zastupovati musel obec na venek i v poselství jíti od obce na sjezdy a sněmy. I žádalo se, aby práv a zákonů zemských znalý byl a dobrý řečník a obou řečí zemských úplně mocen. —

Každé čtyry neděle skládal odstupující purkmistr radě účty ze svého úřadování a rada zasedající každý rok skládala podobně radě nové.

Záležitosti celému stavu městskému společné a potřeby královny byly vyřizovány na sjezdech stavu městského od krále svolaných, k nimž z každého král. města dva poslové s plnou mocí se posílali. Na sněmích zemských neměl stav městský, jakožto stav původu cizího (německého,) kterýž nespravoval se zákony přímo ze sněmu vycházejícími, žádného hlasu.

Přijel-li král do města, byl uvítán slavně před branou a sestoupiv s koně, přísahal na sv. čtení, že zachová zákona Karla (IV). o neodcizování a pronajímání měst a hradů koruně náležejících. Pak podali měšťané králi klíče od města a slavně ho přijali. K zemské hotovosti bylo povinno město jistý počet ozbrojených postaviti na útraty své a zdi městské spravovati a hájiti až do časů Rudolfa II.

Za vlády krále Václava II., kdy delší mír v zemi zavládl, vyvíjelo se Hradiště velmi rychle, tak že mimo radnici i zdi pevnostní vystavěny a město příkopy obehnáno bylo.

Tím dá se vysvětliti, proč nepokusily se hordy polodivokých Kumánů, loupeživě do země vpadlých (1304), o stečení města, nýbrž jen krajinu okolní poplenivše, hlouběji do země se hnaly, znamenajíce spoustou směr tahu svého.

Teprvé r. 1315 hnáno bylo po prvé silou útočnou na hradby hradištské, které ale vydržely a přestály šťastně nepřátelské útoky, ochránivše obyvatelstvo od jisté záhuby.

Matouš, hrabě Trenčinský, byl totiž na svou pěst vpadl do Moravy a spáliv Uh. Brod i Kunovic dobyt, přitřhl až k samému Hradišti. Než pokusy jeho, vzítí město útokem, zůstaly marny. Měšťanstvo statečně odpíralo nepříteli, až do příchodu vojska královského, pod vůdcem Jindřichem z Lipé, od kteréhož Matouš ze země byl vyhnán.

Prvním tímto útokem byly ale zdi městské velice poškozeny, což přimělo krále Jana, že osvobodil město od placení veškeré berně na dobu 6 roků, aby tím snáze hradby opraveny býti mohly (11. srpna 1315), kterežto osvobození r. 1322 na další 2 leta a konečně

r. 1531 na dobu neurčitou rozšířil z toho ohledu, že Hradiště je stále vydáno ustavičným nájezdům nepřátel. Měšťanstvu za jeho statečnost udělil osvobození od placení mýt po celé Moravě a v Čechách.

Dále vyrovnal král a odstranil po dlouhou dobu již trvající hádky a nepřátelství zjevné mezi městem a držitelem hradu Kunovického, kteří velkých škod městu způsobovali, tím, že rozkázal, aby hrad ten zbořen a nikdy více vystavěn nebyl. Soudní moc města nad Starým Městem (v listině se uvádí; „Velehrad“ na blízku města), kteráž taktéž během času oslabena byla, potvrdil král Jan znovu a zároveň všechny výsady od předků jeho městu udělených.

Za takové obzvláštní přízně královské vzrůstal blahobyt města rychle, tak že brzo bylo městu možno vlastní mlýny vystavěti. Avšak klášter Velehradský, který sám zde od starodávna mlýny měl a vodní právo si osoboval, hájil svého práva proti městu a spor, který se pro tu záležitost rozpředl, rozsouzen radou Brněnskou v ten smysl, že město bylo povinno z mlýna svého klášteru jednu hřivnu ročně odváděti.

Roku 1334 vpadli poznovu Maďari do Moravy a podnikli nepředvídaně útok na město. Udatností měšťanstva obdivu hodnou však odražení byvše, odtáhli, aniž by více byli pokusili se o dobytí města. Následkem tohoto, téměř zázračného zachránění města, učinili měšťané slib, vystavěti ve městě klášter pro řeholi sv. Františka, z čehož však pro tu dobu sešlo.

Za panování slavného krále Karla IV., který dbal pořádku a pokoje a nemalou péčí o blahobyt svých zemí měl, vedlo se i Hradišti skvěle, ano zvláštní přízni královské se těšíc, pro velkou důležitost svou ku ochraně země, velmi hojně od krále výsadami obdařeno bylo.-

Karel IV., jsa ještě markrabím na Moravě, potvrdil městu všecky jeho dávne privileje (1337) a r. 1342 osvobodil město od placení veškerých daní na dobu 5 roků s tím závazkem, aby vystavělo ročně 156 loket zdi pevnostní z kamene a to na straně k řece. K témuž účeli daroval Karel městu i berni, kterou židé komoře královské odváděli.

Z toho soudíme, že židé v Hradišti byli od počátku, a sice v počtu ne nepatrném. Židé bývali vždy od králů chráněni, i zvláštní privileje⁸⁾ jim uděleny, protože bývali bohatým pramenem příjmů pro královskou komoru. Titéž platívali velkou daň z domů, král. komoře odváděli daň z majetku (census), mimo to daň výpalnou, a povinni byli účastniti se v půjčkách a pomocích peněžitých, králi poskytovaných a za to považováni byli v král. městech za poddané král. komory (servi camerae) a byli náležitě chráněni.

Ku zvýšení obchodu a zvelebení města osvobodil král Karel IV. měšťany od placení cla⁹⁾ na Moravě a v Čechách a nařídil, aby obchodní cesta, která ze Skalice v Uhrách Kunovicemi vedla, šla budoucně městem.

8) Za Vladislava (1497) bylo zákonem dovoleno židům bráti ze sta 20 úroků, křesťanům ale jen 10 ze sta; král odůvodnil nařízení to tím, že žid, bera tak málo jako křesťan, nemohl by trvati, an musí nejprvé dáti, co králi jest povinnen, pak tomu pánu, kterému se poručí; úřad, jehož polěbují, že je s těžkem na prázdno pustí a že konečně musejí sami něco míti, čím by se ženami a dětmi živi byli.

9) Clo se vybíralo: z dobytka hnaného i zapražného; z vozů plných i prázdných a z vozíků; od kupců jízdných i pěších (2 neb 1 peníz); od sedláků (to 1 peníz); od židů pěších i jízdných (2-4 peníze); ze všech druhů nápoje; z oleje, z pepře, z kmínu, z mandlí, šafránu, fíků, zelí, sádla, loje, z hrachu, jábel, krup, semenice, a obilí vůbec; z konopí, z chmele, z ovoce, z cibule, z vajec, ze soli, z vosku, z ryb, slepic, hus a.t.d.; z plátna, atlasu, aksamitu, cendelinu, tafatu, zlatohlavců, kmentu, cvilichu a příze; ze všech kůží; z obuví, z perin, podušek, sukní a kabátů na prodej; z hrnců, sklenic, z papíru,

Mimo to potvrdil král znovu výhradní právo „várečné“ měšťanům na míli cesty kolem města a nařídil, aby nové dva výroční trhy odbyvaly se ve městě, a sice první, po neděli před svátky velikonočními a druhý o sv. Martině.

Taktéž byla cuda (okres. soud) z Bzence přeložena do Hradiště. Ze všech těchto nařízení je viděti snahu město povznést a zvelebiti a tak do stavu je přivést, aby pevnou bylo hrází proti návalům nepřátel.

Město bylo také vskutku silně opevněno, tak že Maďari r. 1362 ani odvahy neměli, by je oblehali.

V neutěšených dobách svárů rodných bratrů Jošta a Prokopa s králem Václavem IV., po smrti „Otce vlasti“ Karla IV. (1378), byla Morava rozdělena na mnoho nepřátelských táborů.¹⁰⁾ Hradiště drželo pevně se stranou Joštovou a nepodalo se nikterak Prokopovi, podporujíc Jošta i penězi, který za to udělil městu osvo-
bození od veškerých daní na dobu neurčitou (1401).

V těchto nespořádaných dobách vtrhly opět nové tlupy maďarské, pod vůdcem Matiašem Konciem, do země, ale marně pokusily se o dobytí Hradiště.

ze stolů, sekyr, hřebíků atd. — Poplatky celní byly druhu dvojího asice tak zvaný „ungeld“, který se vybíral ze zboží v zemi prodávaného a býval vždy ve městech vybírán a clo „postrýsné“ z obilí a jiného, jež podobně se prodávalo a měřilo. — Peníze, kterými se clo platilo, měnily se často a proto také v každém král. mandátu zvlášť se ustanovovaly. V 15. stol. počítal se 1 zl. uherský za 1 a půl kopy míš., 1 zl. rýnský za 1 kopu míš. a 12 peněz (62 kr. r. č.); tolar (groš tolský) za 1 k. m. (60 kr. r. č.); groš čes. (bílý) za 18 peněz (3 kr. r. č.); groš polský (dudek) za 6 groš. míš. (7 kr. r. č.); malý groš pol. za jeden peníz a j. v. Ustanovení to nemělo však dlouhé platnosti pro nestálou hodnotu mince.—

10.) Běh událostí politických nelze nám tuto ličiti z příčin různých, vypravujíc nám o nich dějiny naše dokonale, a proto přihlížíme pouze k tomu, co s dějinami Hradiště v styk přichází, neuvádějice pro nedostatek místa ani pramenů, jež jsou známy.

V zemi pak počala města sama meze klásti zvůli šlechtické, a přednější spojila se v spolek ochranný proti pánovité šlechtě, kteráž krále za pána svého téměř neuznávajíc, hlavně král. městům škoditi hleděla. Ne přátelství tato měla za následek, že král. města ještě úžeji se spojila, seřadivše se kolem osoby kr. podkomořího, ¹¹⁾ jako hlavy své.

V době té domohla se města práva zasedati na sněmích. V letech těchto (1403) koupilo město od kláštera Velehradského dvůr ve Starém Městě.

Král Václav IV. jsa nad míru zaměstnán záležitostmi politickými v Čechách, nedbal Moravy mnoho ani po smrti Jošta (1411), kdy přímo v jeho moc byla přešla. Hradišti potvrdil všechny privileje ještě téhož roku (17. února).

Po smrti krále Václava IV. (1419) rozdmýchala se velká náboženská bouře po Čechách i po Moravě, kdež husitism dosti značně podporován byl jak panstvem, tak i stavem městským.

Hradiště v těch bouřlivých dobách setrvalo věrně při straně krále Zikmunda a proto mnoho škod a útrap musilo přestáti od husitů, kteří válečně se opatřivše, v blízké vsi Nedakoněch a v městě Ostroze se usadili. Vůdce husitských sborů těch byli, kněz Bedřich ze Strážnice ¹²⁾ a Tomáš z Vistonic, kteří vedli spoluvěrce své na lup a plen po celé krajině. Klášter Velehradský byl

11) Úřad král. podkomořího byl zřízen v 13. stol. ku spravování záležitostí měst, k vykonávání práva královského v nich a k přijímání poplatků z těchže pro královskou komoru. Brzo přidělena mu i správa dolů, bání, cel, mýt a podobných regalů, což dříve komorník zemský byl zastával.

12) Bedřich ze Státnice vedl velmi dobrodružný život; býval knězem, stal se husitou, dvakráte se oženil, sloužil mnoha stranám a pánům, až konečně 22. října 1459 zemřel na hradě Potštejně, náležejícím králi Jiřímu.

od nich 1. května 1421 vydrancován a zapálen a opat Jan upálen. Ostatní členové konventu utekli se do Hradiště, kde při farním chrámu sv. Jiří duchovní správu zastávali. Hnáti na město se husité neodvážili, jsouce spokojeni se škodami městu učiněnými. Posádka královská, kterou Albrecht, vévoda Rakouský, do města vložil, byla jen obci břemenem a k boji s husity nikterak nestačovala. Husité po osmiměsíčním plenění opustili ležení své, když zemská moc branná proti nim táhla a odebrali se po nejvíce do Čech.

V následujících letech zavítal král Zikmund několikrát do oddáného jemu Hradiště a hleděl odměniti se měšťanům za prokázané služby.

Poněvadž město velkých utrpělo škod, osvobodil je král od daní na dobu 5 roků (1421), což r. 1423 ještě na 10 nových roků rozšířil a znova uvedl v platnost všecky výsady, jichž město od založení svého užívalo, zakázav zejména na mli cesty pivo vařiti a řemeslníky usazovati, mimo kováře a obuvníky.

Mimo to dovolil král zříditi ve městě sklad soly a příjmy z něho daroval městu na upravení pevnostních zdí a mostů (r. 1429). K témuž účeli dovolil ještě král městu bráti dříví, jak mnoho zapotřebí bude ku stavbě domů, mostů a jezů, z lesů hor „hříbětců,“ ku hradu Buchlovu náležejících.¹³⁾ — Po nehodách, které město v bouřích husitských stihly, zotavilo se Hradiště dosti brzy, k čemuž arci nemálo napomáhaly výsady, králem městu udělené.

13) Praví se, že král Hradiště na úmru královského hradu Buchlova proto tak hojně obdařil, že přispělo, prý, obleženému hradu od vlastních podanných (husitů) ku pomoci. Nelze však říci, jest-li vskutku proto aneb za odměnu věrnosti Hradišti výsada taková dána byla. V archivu hradním nalézáme více listin na záležitost tu vztah majících, kteréž výslovně na darovací listinu (Hrad. 8. dubna 1421) se odvolávají.

V době té vedlo město takéž dlouholetý spor s klášteřem Velehradským o mlýny a právo ku provozování podobné živnosti, kterýž spor r. 1441 v ten smysl vyřízen byl, aby město klášteři 50 kop gr. č. za právo jeho zaplatilo a pak mlýny, z kterých jeden při městské zdi (od r. 1431), druhý naproti královskému domu a třetí za radnicí na vodě, která městem tekla, vystavěn byl, pro budoucnost vlastnictvím města byly. Za přisouzenou sumu koupil klášter Velehradský dům ve městě (snad na místě č. 155), který r. 1465 městu postoupen byl, později ale opět řeholníkům náležel.

Císař Zikmund zůstavil trůn český Albrechtovi, vévodě rakouskému, kterému ale nebylo přáno dlouho nositi korunu, zemřel dříve ještě, než-li uspořádati mohl rozervané poměry nových svých zemí (27. října 1439).

Práva toho užívalo město až do r. 1862. R. 1681 uzavřena vyrovnávací smlouva mezi držitelem hradu, Zikmundem Petřvaldským z Petřvaldu a raddou města Hradiště, ve kteréž mimo jiné obapolné ústupky (stěhovní právo hradu ve městě) i výslovně připomíná se, že závazek „vydávání dříví“ i na dále trvati má tak, jak to dávným zvykem je; za to však, že město povinno také vždy na den sv. Alžběty dvě penty vína a za dva groše chleba na hrad posílati. Město mělo právo vysílati dva radní pány k lovcímu soudu na Buchlov a spolu i kata. Následující list raddy městské Kunhutě ze Zástřízle, paní na Buchlově, 23. listop. 1619 zasláný, svědčí o zmíněných závazcích a zní následovně:

„Službu svou vzkazujeme, Urozena Paniček nám laskavie Przivietiva, Od Pana Boha zdravy, jineho všeho mnoho dobreho Wassnosti vierne radi Przejeme.— Před Waschnosti (sic) netajime kterak k hatium a Mostum nassim jyz neyviss Žesslyn, nemolo drzivy Potrzebovati budeme; Za kterauzto Prziczinau Przi Waschnosti se ohlассujeme a Sausedsky Ziadame zie nam K teyz duolezite potrzice nasse takove drzivy v horach Buchlovsky v Przihodny mistech vyczeychovati A Kdybychom tesarzcie nasse k vyczeychovati tehoz drzivy vypravijti jmieli, nam jisty den jmenovati a ocznamiti raczte, kdez Podle starobyleho obycejze Vaschnosti dva Masy vyna a za dva grosch. alb. Ziemlyczek odsylame. Odpoviedi oczekavaje, viussujeme se Vaschnosti od Pana Boha na vssem dobrzie a Stassnie jmiti.— Datum v Mieste Hradischti dne 23. Novembu 1619.— Kazdeho zcasu k sluzbam Povolni Purgmistr a Radda Miesta Hradiście.—”

Ovdovělá královna Alžběta porodila teprv čtvrtý měsíc po úmrtí manžela svého syna a dědice trůnu, Ladislava (Pohrobka).

Stavové moravští a král. města: Olomouc, Brno, Znojmo, Jihlava, Hradiště a j. uzavřeli na sjezdech r. 1459 a 1440 věčný mír a spolek ku vzájemné ochraně a postavivše zemské vojsko, prohlásili se pro mladistvého krále.

Z poručníkování císaře Bedřicha IV. pro krále Ladislava povstala válka nová. Když totiž císař, vzdor všem slibům svým, krále ze své nadvlády pustiti nechtěl, tu zakročila král. města společně se stavy a vymohla vydání krále Ladislava na sněmu ve Vídni (1. září 1452).

Král Ladislav osvědčil se neméně býti přízniv Hradišti než-li předchůdcové jeho. Při nastolení svém potvrdil městu veškerá práva a svobody jeho a dovolil, aby židé daň, komore královské povinnou, i na dále městu odváděli k udržování zdí pevnostních v stavu dobrém a nařídil, aby nový výroční trh o sv. Markétě ve městě se odbýval.

Nejvíce ale osvědčil král Ladislav přízeň svou městu darováním jemu tak zvané „zlaté privileji,“ na základě kteréž město nikdy a nikým, a ani berně královská z něho prodána neb pronajmuta býti nesměla (Videň, 24. července 1457). Než téhož roku zastihla smrt mladého krále (23. list.) a slavný král Jiří Poděbradský byl uznán i od stavů moravských za pána.

Za vlády Jiřího Poděbradského rozvinulo poprvé Hradiště svou moc a sílu a stavši se ohradou nepřemožitelnou moci české naproti Uhrám, došlo největší slávy. Po bouřích Tábořských utišila se sice země naproti cizině, uvnitru ale zuřily všechny vášně válkami husit-

skými zanicené a živé, byvše rozdmychovány samým Římem, a loupežné vpády v cizí majetek zmáhaly se hrozně, čehož dokladem jsou knihy pňhonné.

Právo zemské nemělo po mnoho let žádného průchodu v zemi a pokolení nová neměla již ani vědomí právních obyčejů pro samé zmatky válečné, tak že křivdy zůstávaly beztrestny. Jedině mocná ruka králova držela národ náš, aby již nyní, jsa předákem duševním pokroku lidstva, sám neoctnul se v bludišti, které, jak věky pozdější objevily, připravilo mu Bílou horu. —

Za vlády nového krále obracelo Hradiště ponejprvé zřetel ku zakládání samostatného, obecního jmění, ano dříve po zákonu ani tak činiti nesmělo.

Kláster Velehradský velkou pohromou, za dob husitských jej stihnuvší, klesl v zámožnosti své tak, že nyní nucen býval dlužiti si od města, dáváje statky své v zástavu. Řeholníci sami sídlili ve městě, žijíce v dosti nepříznivých poměrech.

Tak zastavil opat Velehradský, Mikuláš II., Hradišti ves Podolí a Popovice za 50 hřiven a 90 zl. uh. vydlužil si na ves Jarošov a Kněžpol, kteréž městu na 20 let v zástavu dány jsou a r. 1467 zastavena městu ještě ves Mařatice za 300 zl. uh. na 16 let, kteréž zástavy král Jiří téhož roku (23. února) městu potvrdil, sleviv zároveň městu i veškerou berni královskou taktéž na 16 roků.

Zmíněného roku (1467) sběhla se událost, která Moravu opět přivedla do víru válečného a na město Hradiště hojných a nejtrpčejších uvalila zkoušek.

Papež Pavel II. prohlásil nad králem Jiřím klatbu, pro nepovolnost jeho ku odstranění kompaktát a zároveň sprostil poddané věrnosti králi povinované, jakožto kacíři. Kapitola Olomoucká rozhlásila po Moravě výrok papežův.

Poměry, v kterých udalost tato a následky její veliké Hradiště zastihly, nebyly nikterak utěšené.

Obchody, zvláště zahraniční a průmysl vážily úplně pro nejistotu a nebezpečí, kteráž připravovaly nezkrocené mravy a prostopášnost bezuzdná lidu branného, krajinou zdejší se potloukavšího.

Krvavé a dlouho trvající rozepře mezi šlechtou a zvláště nepřátelství mezi Matoušem ze Šternberka a Bělkem z Lednice, hubily kraje zdejší rovně jako zhoubné nájezdy „rot bratrských,“ kteréž odtud mocí zemskou vytlačeny býti musely.

Na výrok papežův odstoupil od krále Jiřího velký počet měst, v kterých živel německý převahu měl, v čele jejich stálo Brno a Olomouc, kdežto ostatní, v nichž živel slovanský byl u většině, jako Uničov, Ivančice, Hradiště a j. přidržela se věrně krále, neustávající ho podporovati ani v těch nejtěžších dobách. Hradiště bývalo přísně katolické. Na vyzvání papežovo přijal Matiaš, král Uherský, úřad a titul ochrance katolíků v koruně české a počal hned nepřátelství s Jiřím, v klatbu daným,¹⁴⁾

Podobně se zachovala i králi odporná města a stavové uvnitř země, kdež královskému vojsku velel Viktorin, syn králův.

Mezi tím, co boj vlastní se soustřeďoval kolem města Třebíče, bojováno již hojně kolem Hradiště, kde Blažej Podmanický, rodilý Slovák, obecně zvaný „Baláš Maďar,“ někdy hejtman rot bratrských, nyní ve službě Matiašově, odvážlivými jízdami svými ze Skalice Uherské celý kraj zdejší plenil a pátil zároveň s houfy vojsk uherských a Hradiště velmi ohrožoval.

Proti němu vytáhl Viktorin, tehdejší hejtman Moravský a zahrnav ho k Hodonínu, dobyl (obsazeného od

¹⁴⁾ Viz dějiny české od Palackého.

Uhrů) města Ostrova, odkud se mu podařilo zásobiti Hradiště spíží a jiným potřebným k vydatnému bránění.

Válka nově vzniklá nebyla vedena strategicky, jak až dosud bývalo, nýbrž strany obmezovaly se na dobývání a hájení několika hradů a míst a zvláště města Hradiště.

První houfy uherské přirazily k městu již s Podmanickým, neodvážily se však na město, zůstávající ale na blízku, škodily mu velice. Když pak Viktorin město spíží zásobil, zůstavil k vydatnější obraně a k lepšímu odporu i část vojska posádkou ve městě.

Dne 20. června 1468 hnul se Matiaš s vojskem svým¹⁵⁾ od Třebíče a táhna k severu, dobýval a obsazoval města a hrady, až pojednou obrátil se k Hradišti a oblehl je značnou silou. Bylot mu Hradiště velikou závadou v nepřetrženém spojení se zemí uherskou a proto hleděl Matiaš jeho se zmocniti. Vida však, že měšťané udatně se bránějí a že města útokem dobytí nesnadno, sevřel je uměle založenými a vyházenými baštami, kteréž obsadil silně vojskem a mnil takto město hladem ku vzdání se přinutiti. Uh. Brod padl do rukou Matiašových 17. července. — Než o velikém boji tomto nemáme podrobných zpráv, víme toliko, že Matiaš s nepořízenou odtrhl opět od města, jsa válečnými běhy jinam volán, zanechal zde ale vojska dosti k stálému uzavření města. Nouzi, která Hradišti největším byla té chvíle nepřitelem, odpomohl opět kníže Viktorin z Ostrova, vyháněje odtud roty žoldnéřů. — Jak důleži-

15) Vojsko Matiašovo bylo výborně ozbrojeno a vycvičeno a záleželo z veliké části z žoldnéřů českých i polských. Mezi žoldnéři těmi byli velkým postrachem té doby Rácové (Srbové), jichž bylo asi tisíc pod knížetem Vukou Brankovičem, ani jezdíce na malých koních, bez brnění, s dřevěnými štíty, s luky a s kopími, uřezávali hlavy svým odpůrcům, za kteréž na místo žoldu dostávali po zlatém uherském.

tým Hradiště pro Matiaše bylo, poznati z toho, že při začatém, ale bezvýsledném vyjednávání sporných stran, žádáno bylo, aby král Jiří vydal hrad Špilberk a město Hradiště, co záruku, do rukou svých odpůrců (3. září 1468).

V příměří Vilémovském a hlavně na bezvýsledném sjezdu obou králů, bylo ujednáno, aby bašty uherské před Hradištěm, Ostrovem a Týncem (nyní ves u Břeclavy) zůstaly tak jak jsou, ale dovoz spíše do těch míst, aby byl svobodný až do 22. dub. 1470.

Příměří to zrušil však Matiaš již 3. květ. 1469, dav voliti se od strany katolické za krále českého. Urážka tato veliká, králi Jiřímu učiněná, vyvolala hned nepřátelství sotva zastavené se větším nyní ještě vynaložením všech sil z obou stran.

U Hradiště počaly potyčky znova a každý den.

Král Matiaš, nasbírav v Uhřích nových sil, vtrhl v říjnu s velkou silou do Moravy a přilehl k Hradišti, chtěje nyní za každou cenu odkliditi takovou závadu pro válečné své plány a krále českého zbaviti té největší podpory na Moravě.

Brzké vypuknutí nového boje, od všech nepředvídaného, mělo za následek, že město, zbaveno byvši jen na několik dnů nepřátelského oblehání, nemohlo se zaopatřiti a zásobiti v takové míře, aby poznovu vydržeti mohlo dlouhého obležení.

Již v červnu počali Uhrové z bašt svých znepokojovati město a tím se stalo, že již o sv. Michale (29. září) počalo nedostávati se spíše ve městě.

O nebezpečném stavu města byv zpraven, poslal král Jiří hned v říjnu sto vozů k městu, netěžce naložených, aby byly pohyblivější, v průvodu 300 jízdných a 600 pěších, k zásobení města. Matiaš, dovědév se o výpravě té, vytrhl sčetskou jízdou proti ní a zaskočiv ji

neočekávaně, zmocnil se všech vozů. Vojsko královské probilo a zachránilo se ve městě. A tak se obrátila zamýšlená pomoc v ještě větší svízel. an nedostatek potravin tím se ještě ve městě zvýšil a měšťané uzavřeli vydati město králi Matiašovi, jest-li do šesti neděl braunou mocí vysvobozeno nebude.

Na to sebral král Jiří vojska¹⁶⁾ co nejvíce a porůždiv je synu svému, knížeti Jindřichovi, vyslal ho k osvobození Hradiště.

Matiaš sídlil v Uh. Brodě.—Vojsko české přitáhlo ku konci října k Hradišti a překotem dobylo jedné bašty uherské (v noci) a pobivši celou posádku její (200 mužů), usadilo se tu pevně a otvorem tím spižovalo město v hojnosti.

Uhři zůstávali ve svých opevněních a neodvážili se boje s vojskem českým. I stalo se že, kníže Jindřich, umluviv se s měšťany, oklamal Uhry líceným odchodem od města, kteří jali se ho pronásledovati; ale Čechové, obrátivše se, vrhli se na houfy uherské a poráželi jeden po druhém, jichž prý tu pět na blízku bylo. Měšťané výpad učinivše, pomáhali vydatně vojsku a za nedlouho bylo celé nepřátelské vojsko na útěku k Uh. Brodu. Matiaš, nemoha vojsk svých více udržeti, utíkal až do

16) Dle zákona byl povinnen každý na rozkaz králův vytáhnouti k hájení vlasti se svou vlastní zbraní a na své útraty; nebyl však nikdo dle státi v poli povinnen, než-li 6 neděl; válečilo-li se dále, platil král žold za ten čas ze své komory. Jednomu jezdcí platilo se zlatý za týden, z toho je viděti, jak vysoko přišly tyto boje s Uhrami. Hlavní pramen příjmů královských byly tehdáž stříbrné doly Kutnohorské, kteréž ročně nesly asi 2,700.000 našich peněz. — Financím českým, dosti bídným, pomohl král Jiří tím, že ustanovil raziti minci dobrou a nařídil, aby zase 24 groší čes. šlo na jeden zlatý uher. (tolik asi co nynější dukát) a 18 gr. č. na zlatý rýnský; peněz drobných mělo jíti 12 do groše a 2 haléře za jeden peníz. Ze starých peněz šlo 14 za nový groš. Cizí mince byla v zemi zapovězena, zvláště tehdejší „černé peníze“ rakouské. — Král Jiří sídlil v tomto času v Malenovicích. —

Skalice Uherské. Čechové, stíhající Uhry až za Uh. Brod, pobili a zjímali jich množství veliké.

Tuhá zima, kteráž na to přišla a bez odlevy až do dubna trvala, zastavila nepřátelství z obou stran, kteréž ale veliké přípravy činily k započetí opětného boje na jaře. České vojsko vrátilo se do Čech, poplenivši dříve pohraniční kraje uherské. — Záhy z jara přitrhli opět Uhři ku Hradišti a založivše nové bašty, položili se kolem města.

Než i král Jiří neopomenul sesíliti město a vyslal silné vojsko pod hejtmany svými Hrabaněm a Chotěřinským ke spižování Hradiště, kterýmž podařilo se (17. května 1470) ztéci dvě bašty uherské a odtud zásobiti město s dostatek. Matiaš dlel již od 2. květ. t. r. opět v Uh. Brodě a nyní vrátil se do Uher, odkud přivedl nových 8000 jízdných a 4000 pěších, poručiv dříve ještě, aby všechna pomocná vojska pánů katolických sešla se ku dni 19. června ke Kroměříži, odkud táhnouti mnil na Hradiště.

Avšak škody, jaké vojsko české Uhrům u Hradiště neustále činilo častými potyčkami, při kterých příležitosti i vůdce český Hrabaně do zajetí padl, přiměly krále Matiaše, že nevyčkav pomocných vojsk, sám k Hradišti s celou svou silou přitrl.

Vojsko královské ustoupilo na to takové přesile až k Hodonínu 17) a zanechalo město vlastní obraně, neb

17) Matiaš táhl za nimi, ale zničení je nemohl. Čechové okopali ležení své a jsouce podporováni rytířem z Mošnova, pánem na Hodoníně a Buchlově, nejen odraželi útoky uherské, ale hubili i kraje podle Váhu; strádali ale a velice trpěli zimnicí, což je přimělo po dvou nedělním pobytu, tábor svůj opustiti. Dříve ještě ale udál se zde strašný skutek. Vojsku tomu poslána ku konci června spíše na 30 vozích s dostatečným průvodem. Výpravu tu přepadli Rákové a zmocnili se jí a uřezavše 585 lidských hlav, přinesli je Matiašovi, který je poručil prackem vházeti do tábora českého.

jinak bylo nebezpečí, že spíše ve městě pro všechny dlouho by nestačila.

Nyní vytrhl král Jiří osobně s velkou silou do pole a postavil se na vyšinách u Brna, kde nabízel Matiašovi souboj. Vojsko české vytrhlo mezi tím od Hodonína pod Václavem Vlčkem, proslulým válečnickem, a táhlo k Tovačovu, aby spojení se mohlo s králem Matiašem ale rychlými pochody přitřhl proti nim a bitvou mezi Tovačovem a Prostějovem (u Kralic, 12. června 1470) svedenou, donutil Vlčka se ztrátou vrátiti se do Tovačova. Jim ku pomoci vytáhl král Jiří od Brna k Tovačovu, nezdržev se tu ale dlouho, táhl hned od Kroměříže ku Hradišti s celou svou silou, kamž přibyl ku konci července. Král položil se táborem u Kunovic, tak že přetřhl Uhrům, v baštách se nalézajícím, veškeré spojení s jejich vojskem a hnal tak prudkým útokem na bašty, že jich nejen dobyl, ale i posádku jejich zjímá a bašty všechny rozbořil.

Tak bylo město konečně zbaveno Uhrů, po tři leta již je sužujících a pečlivě zásobeno i hradby byly uvedeny v lepší stav, tak že opět odporu bylo schopno.

Král osvobodil podobně i jiná okolní místa od Uhrů, tak že pojednou celý jih moravský svobody požívatí mohl. Městu se odměnil král Jiří tím, že mu dal Staré Město, majetek kláštera Velehradského, který ale podporoval Matiaše (a tak od krále Jiřího za to pokutován, v Praze, v úterý před sv. Václavem 1469). Že však Hradiště drželo s králem v klatbu daným, propadlo tím samo takéž trestům církevním a proto již 15. května 1467 prohlásil biskup Olomoucký, Jan, na rozkaz papežův, klatbu nad městem Hradištěm a následkem toho měly býti zastaveny ve městě všechny církevní obřady.

Klatba nad městem vynešená byla formálně zru-

šena teprvé r. 1482, kdy Mikuláš, opat Velehradský, věděti o tom dával radě městské zvláštním přípisem.

Běh válečných událostí doby této zastavila smrt slavného krále Jiřího, dne 22. března 1471.

Teprvé v červnu vypuklo opět zjevné nepřátelství, když totiž opětně Matiaš byl se dal, o své ujmě, v Jihlavě za krále českého provolati, proti Vladislavovi, zvolenému králi českému.

Boje nyní vzniklé byly pouze šarvátky při vyjíždkách na plenění a kořist a strany sporné neustávaly vyjednávati. Když ale Matiaš viděl, že způsobem tím nedojde cíle svého, vtrhl opět s četným vojskem do Moravy pod záminkou, že chce potrestati těch, kdo loupeží se dopouštěli a pokoj obecní rušili.

Zatím ale přilehl k Hradišti a jal se ho vším úsilím dobývati (v červenci, 1474). Hradiště bylo již zase po celá tři leta od Uhrů obleháno, kteří kolem města jedenáct bašt vystavěli a tak je hleděli vyhladověti, však marně. O bojích těch nemáme, pohřechu, žádných zpráv, ačkoliv byly tak kruté, že sám král Vladislav o nich zprávu dával do Polska, žádaje o pomoc. Město hájila tehdaž společně s měšťany královská posádka pod vedením Jana z Zikoty ze Slupska, zvaného „Cikána“, osvědčeného bojovníka, který stál dříve v žoldu Matiašově. Všecky útoky Uhrů byly odrazeny a když ani hlavní útok, 21. července podniknutý, se nezdařil a král Vladislav Hradišti již ku pomoci táhl, tu odstoupil Matiaš, úplně jsa odražen, od Hradiště až k Trenčínu a více Hradiště nedobýval.¹⁸⁾

18) Při té příležitosti zanechal u města veliké, železné dělo, které chovalo se ve zbrojnici Hradištské až do r. 1773. —

Více vypravuje Pašina ve spisu „Mars morav.“ o bojích těchto, leč mnoho nezakládá se na pravdě —

Konečně zastaveno bylo dlouholeté nepřátelství toto umluveným příměřím na dvě leta, ode dne 8. pros. 1474 až do hoďu svatodušního t.j. 25. kvěť. 1477, kteréž vedlo ku konečnému smíru. Zároveň bylo nařizeno, aby všickni stavové na Moravě příměří to listy svými potvrdili a tyto do 20. ledna 1457 buď na radnici Brněnskou aneb Hradištskou, v kterýchž městech ochráncové pokoje sídlili, jako záruku poslali. Smlouvami v Budně (30. září 1478) a v Jihlavě (10. září 1486) utvrzen byl mír a známé rozdělení zemí českých a ustanoveno, že budoucně vzájemné vpády nepřátelské přestati mají, a že králové odpustí svým odpůrcům všecky jejich skutky.- Matiaš podržel Moravu, Slezsko, Lužici a Šestiměstí.- Král Vladislav potvrdil při nastolení svém všecky výsady městu Hradišti, zvláště vybírání mýt a cla na mli cesty a rozkázal, aby žádná odvolávání od městského soudu nešla více na radu Brněnskou; 19) osvobodil též město

19) Vladislav, z Boží milosti král Český, markrabě Moravský etc. k věčné upomínce. - Pečlivě váží sobě naše královská Vysost věrné a stálé oddanosti, jakou naše město, Hradiště, v Markrabství moravském ležící druhdy ku nejslavnějším králům českým a markrabím moravským, předchůdcům našim, ustavičně chovalo, a za kterouž od přízně královské rozličné svobody a výsady obdrželo a kterých až dosud požívá. — Obyvatelé téhož města Hradiště byli, jak jsme seznali, kdykoli zlé časy válečné nastaly, dle sil svých koruně naší nemalou podporou při obraně vlastnictví proti velezrádcům, zbouřencům a jiným našim nepřátelům, a to jak vlastní prací, tak i jinou pomocí, mnohem více než jiní, bez ohledu na vlastní škodu, pouze z lásky k vlasti, pro kterouž muoží nejslavnější a nejvýbornější mužové druhdy smrt podstoupiti a nehody snášeti nerozumněji se, vysokomyslně dávajíce přednost všeobecnému dobru před soukromým. — Podobně i obyvatelé toho města, pamětlivi jsouce věrnosti již prokazané, nikdy poslušnosti nezřekli se, nýbrž v patrii poddanosti k nám stále až do dnešního dne trvají; proti nepřátelům našim odhodlaně bojují, odrážejíce statečně útoky jejich; zlé a dobré následky stejně snášejí, výše kladouce čest a obecné dobro říše a koruny naší, než-li jaký koliv soukromý, hmotný prospěch. — Za tou příčinou, považující je za velmi zasloužilé a všeliké přízně královské hodné, usnalsi jsme se zvláštními ještě svobodami a výsadami je obdariti, aby nejen věrnější, oddanější a darem královským mocnější

od placení veškeré král. berně, zavázav měšťanstvo každý rok odváděti králi meč v ceně 30 dukátů, což znamením mělo býti statečnosti a věrnosti od měšťanstva osvědčené. Za peněžitou pomoc od města mu poskytnutou (200 dukátů), zastavil Vladislav městu klášterní ves Nedakunice.

Doba panování krále Matiaše na Moravě jest, mimo jiné, i tím velepamátná, že tenkrát domohla se královská města znamenitých práv v zemi.

byli, ale i královské uznání a hodnou odměnu svých zásluh obdrželi. — Zajisté sluší se tedy, bychom purkmistra a mou-
dré a opatrné rady a veškeré obyvatele věrného a milého
našeho města Hradiště, v markrabství moravském ležícího,
v úcte měli, a proto na důkaz naší královské přízně všechny i
jednotlivé listiny darovací a smluvené, darování, výsady a oby-
čeje chvály hodné, práva a privileje, které někdy měšťanům
a městu jejich od nejslavnějších králů českých a markrabí
moravských, předchůdců našich dány a uděleny byly, uzná-
váme, schvalujeme, obnovujeme a potvrzujeme.

Výše uvedené věrnosti, vytrvalosti a stálosti obyvatelův jmeno-
vaného města našeho Hradiště, si tedy vysoce vážíme a ochotně a
dobrotivě, nikoli omylem neb neopatrně, nýbrž po náležitém
rozvažování s knížaty nejpřednějšími a jinými milovanými rádci,
potvrzujeme mocí královskou a co markrabí moravský všechny
již jmenované darovací a smluvné listiny, darování, výsady,
chvály hodné obyčeje, práva a privileje a všechno, což druhdy
králové čeští a markrabata moravští, předchůdce naši, ob-
zvláště Zikmund, Albrecht, Ladislav a Jiří na zlepšení od
starodávna již užívané zbraně a mimo to co se týká předměstí
„Staré Město“ zvaného, nařídili, a co slavní markrabí morav-
ští, Jošt a Prokop jmenovanému městu Hradišti a obyvatelům
jeho tehdejšími i nyníjšími dali, udělili a věnovali, schvalujeme,
uznáváme, obnovujeme a blahoskloně stvrzujeme ve všech
článcích, doloženích, oddílech a jejich výrocích. — A na tom
jsme se usnesli, aby co v listinách a privilejích jejich výslovně
od slova k slovu obsaženo je, za slova a hlasy naše považo-
váno bylo a všechna dotčená obzvláštní práva ustavičně pev-
nou a nezvratnou moc platnosti měla. — Že však k soudu
našeho jmenovaného města příslušející odvolávali se od sta-
rodávna na soud našeho města Brna, protož osvobozujeme je
toho docela, když jsme byli slyšeli o vzpouře a porušení věr-
nosti téhož města Brna a ustavičně věrností a oddaností na-
šeho jmenovaného města Hradiště. — Mocí královskou a co
markrabí moravský osvobozujeme obyvatele nyníjší i budou-
cí ze zvláštní milosti a přízně od podotknutého odvolávání se
na soud brněnský a za osvobozené je prohlašujeme a naří-
zujeme, že obyvatelé téhož města Hradiště všichni i jednotliví,

Spory, které mezi šlechtou a městy, stran rozličných práv, již po dlouhou dobu trvaly, urovnány jsou smlouvou v Brně 12. října 1486, na základě kteréž měšťané směli držeti statky v zemských listkách zapsané a šlechta obdržela dovolení zakupovati domy ve městech²⁰⁾. Loupeživé rytířstvo přestalo. — A tato snaha, práva a řády zemské přivést v určitou formu, jeví se pak i za pozdějšího vladaření krále Vladislava. Královská města brala účastenství na sněmích a vyslancové jejich byli u veliké vážnosti. —

Že statečnost a věrnost i u nepřítelé úcty hodna je, dokázal sám král Matiaš svým chováním ku Hradišti, kteréž sprostěno jsouc samým Vladislavem přísahy věrnosti, touž měrou nyní oddáno bylo novému králi. Matiaš prohlásil, že zapomíná na vše minulé a že potvrzuje všechny privileje, kteréž Hradišti dány byly a že varuje každého před porušením jich (v Olomouci, na den sv. Jakuba 1479) a téhož roku (v Budíně, na den

---

soudu toho města podřízení, odtud odvolávati se nesmí, a aniž právo kam mají, ale aby vyroků rady téhož města, veřejně oznámených, poslušni a s nimi spokojeni byli pro věčné časy — Protož rozkazujeme všem i jednotlivým, poddaným, našim věrným a milovaným, nyní i pro budoucí časy v jmenovaném městě žijícím, obzvláště ale podkomořímu markrabství moravského, by jmenovanému našemu městu Hradišti a obyvatelům jeho nyní i budoucím v právech, ve výsadách a v privilejiích jejich, a v povoleném osvobození obzvláštní přízní naší stvrzeném, nepřekáželi, jich neznepokojovali, aneb neobtěžovali, ale by jich chránili, hájili a zastupovali. —

Kdož na vlastní vrub nesmyslnou odvahou na něco sáhnouti by se odvážil, uvalil by na sebe náš královský hněv i nástupců našich a zároveň nejtěžší ve výsadách městských vyřčený trest a poznal by, že mu odpuštěno nebude.

K dotvrzení toho dali jsme tento list náš, co svědectví vyhotoviti a přitisknutím naší pečeti královské pojititi.

Dáno v Praze, dne 20. dubna, leta Páně 1472, v prvním roce panování našeho. — Na rozkaz královský: Samuel z Hrádku, podkomoří království Českého. — (Boček, Cod. dipl.)

---

20) V Hradišti měli taktéž šlechticové své domy jako: hrabě Rotal, Oseký, Kanál, Offredí, Salm, Lichtenštejn a j. v.

Nanebevzetí P. M.) nařídil, že městu zastavené klášterní statky nikdo jiný, než klášter sám, a sice jen vlastními penězi, právo má zpět vyplatiti. Konečně daroval Matiaš městu i znak²¹⁾ a dovolil, ku větší (prý) úctě soudu městského, užívati na listinách červeného vosku, místo zeleného, jak až dosud bylo zvykem. A když Vladislav po smrti Matiašově (1490) opět vlády na Moravě se ujal, obdaroval Hradiště, pamětliv jsa prokázaných mu od města služeb, opět novými výsadami.

Tak dovolil mimo jiné, aby město zřídilo si mýto ve Starém Městě (1508) a později vydal rozkaz (1514), aby všickni židé město opustili.

Židů v Hradišti byl tehdaž velký počet, o čem svědčí dovolení již od císaře Zikmunda jim udělené (1429), aby založiti si směli vlastní hřbitov za branou staroměstskou, po pravé straně, za co platiti měli komoře královské jednu hřivnu ročně. A v době vypravované rozmnožil se počet židů ve městech tím, že zakázáno bylo židům, kteří by „lichvili“ (t. j. obchod v penězích vedli), zákonem na vsích bydleti. Po Cechách a na Moravě byli židé již dávno pronásledováni, jelikož jim podkládány byly skutky, které nenávisť proti nim u lidu budily, jako: vraždy křesťanských dětí, pohanění a zneuctívání sv. svátostí, spolky s nepřáteli země a j. v.

Příčina vyhnání židů z královských měst byla ale hlavně ta, že židé, zbohatnuvše lichvou a podvody, témež veškeré obyvatelstvo měst od sebe závislým učinili, kteréž pohromami častých válek bylo schudlo a proto na židy tak nevražilo. Proti židovskému vlivu čelil již zákon r. 1411 vydaný, jímž se nařizovalo, že dluhy židům, starší desíti let platiti se nemají. Že však nebylo

21) Viz popis města.

lepšího prostředku ku zbavení se tak nenáviděného živlu než-li vypovězení z měst, proto použila ho téměř všechna kr. města, a židé jsouce vypovězeni, byli nuceni zanechatí veškeren majetek i požadavky peněžité a město rychle opustiti. Z Hradiště vypuzení židé usadili se v okolních městečkách, v Bzenci, ve Strážnici a jinde.²²⁾

Nástupce Vladislavův, syn jeho Ludvík, potvrdil městu všechny privileje a dovolil (1522), aby město i v Bilovicích vlastní myto zřídilo. Zámožnost města v těchto dobách byla veliká.

Již r. 1467 zastavené městu vse: Mařatice, Podolí Kněžpol, Popovice a Jarošov, od kláštera Velehradského, připadly nyní v úplné držení městu dovozením císa. Ferdinanda I. (v Praze, na den sv. Václava 1530) a Staré Město, městu králem Jiřím zastavené, přešlo v majetek města kupní smlouvou z r. 1550, za sumu 4928 zl., počítaje 30 groš. do zlatého a 7 penězů bílých do jednoho groše.

Mimo tyto, koupilo město ještě v r. 1482 a 1480 vse: Včeraly, Mistřice a Jaborovce.

Král Ferdinand I. dovolil městu odbyvati nový, sedm dní trvající trh (Vídeň, na neděli květnou 1533) a rozkázal, aby městská rada z Vyzovic radě města Hradiště podřízena byla, a aby zde, jako u vyššího úřadu hledala ponaučení v těžsích případech soudních, jako dříve činila rada hradištská v Brně.

Soudu hradištskému podřízeny byly soudy: v Napajedlích, Vyzovicích, Tumačově, Zlíně, Veselí, Slavičíně, Brumově a Klobukách.

V dobách těchto byla trpce navštívena krajina zdejší od rot loupežných, kteréž se zrodily z válek s Turky vedených v zemi uherské.

22) Z Jihlavy vyhnání jsou židé r. 1426; z Brna, Olomouce a Znojma r. 1454; z Jičína 1562 z Mor. Budějovic 1464. —

R. 1545 (v Praze, na den sv. Fabiána a Šebastiána) potvrdil král všechny privileje města a r. 1547 zakázal ku prospěchu jeho opatu kláštera Velehradského vaření a vystavování piva, kterýž zákaz, dvě leta později, v ten smysl rozšířen byl, že vůbec nikdo jiný, než-li město, takového práva mítí nemá. R. 1550 potvrdil Ferdinand I. ještě i úmluvu, kteráž mezi městem a klásterem Velehradským učiněna byla, dle kteréž úmluvy Staré Město na věčné časy v majetek městu postoupeno bylo.

Na základě zákazu (z r. 1547 hájilo město právo své pivovářečné naproti klášteru, který, jak se zdá, velice hleděl nařízení to obejít, poněvadž velká škoda mu z toho vzešla. Spor ten urovnán smlouvou r. 1577 v ten smysl, že klášter Velehradský právo ku prodeji piva mítí má v těch vsích, kteréž mu náležejí, vyjma Huštěnovic, Traplic a Kostelan, kde pouze město pivo a nápoje k prodeji vystavovati právo obdrželo.

Zároveň uzavřelo se, aby město rybník Svárov v držení mělo s podmínkou, že občané z Huštěnovic a z Jalub, poddaní kláštera, právo mají rybníku toho spolu užívati. Podobně bylo odstoupeno městu od kláštera i pastviště „Olší“, s vyhrazením práva užívání pozemku toho, co vodou by zatopeno nebylo pro obyvatelé z Huštěnovic a ze Starého Města a j. v. závazků bylo ještě učiněno.

Smlouvy tyto potvrdil král Rudolf II. r. 1577 (ve Vídni, v pondělí po sv. Bartoloměji). Téhož roku potvrdil Rudolf II. městu všechny privileje, kteréž králi při korunovaci jeho (20. června 1577) skvostný meč darem dalo, jakož i peněžitý dar 137 dukátů.

Toho času vznikly veliké spory ve městě a nepokoje, které vyvolala městská rada pro mnohé bezpráví

a křivdy, jež na občanstvu páchala. Měšťané vytýkali radě špatnou správu obecního jinění, zkracování práv svých a požitků vzhledem na právo várečné a j. v. Neshody ty vzrostly tak, že měšťané slavně se zapřísahali ve všem proti radě si vésti. Pře vyřízena vynosem královským r. 1582, kterým potvrzen byl rozsudek v záležitosti té již dříve vynešený od král. podkomořího Mikuláše z Hrádku a od písaře zemského Žalkovského ze Žalkovic a na Dobromyslicích, a tím se celá pře mírně vyřídila.

Hradiště ale kleslo tehdaž velice v zámožnosti své, dílem nesrovnalostí v obecní správě, více ale pro velké daně, jaké ukládány byly král. městům, kteráž sice nikdy zastavena býti nesměla, za to ale rukojmím byla za velké půjčky peněžité, činěné králům.²³⁾

Tak se stávalo za Ferdinanda I. a za válek jeho s Turky, ještě u větší míře ale za Rudolfa II. Za půjčky tyto, kteréž města obyčejně platívala, dostávalo se jim slevení berně královské, která ale nijak nebyla náhradou za ztráty.

Nemálo přispěly ku klesání blahobytu obyvatelstva v Hradišti i války turecké a boje v Uhrách vedené, ano Hradiště jak Ferdinandovi, tak i Maxmiliánovi a Rudolfovi vlastní oddělení pěších a jízdných ozbrojilo a na své útraty do pole postavilo.

Jinou příčinou úpadku hmotného byla marnivost²⁴⁾ a duch svárlivý u měšťanů i u poddaných. Poslední

23.) R. 1577 zaručila se král. města ve jmennu krále Kartmanovi z Lichtenštejna za půjčku 50.000 zl., r. 1596 za půjčku 25000 tol. (tolar po 70 kr.) Ladislavovi Berkovi. R. 1623 dala král. města: Olomouc, Brno, Znojmo, Jihlava a Hradiště 150.000 zl. mimořádné daně na válku proti Gaborovi.

24) Nádhernost byla tak zobecnělá, že sněm, přítrž chtěje marnivosti učiniti, zapověděl sedlákům nositi zlatohlav, hollandské plátno a krajky na košilích, zlatem lemované náprsenky a klobouky.

vzpouzeli se konati povinné služby a roboty městu, jako vrchnosti své; což zvláště platí o poddaných ze Starého Města, kteří teprve královským rozkazem (1581) opět k poslušnosti přivedeni byli. Museliť totiž zase pracovati na rolích, ku dvoru městskému tamtéž patřících, svážeti obilí ve žni, dovážeti městu potřebného dříví a podíl bráti na pracích opevňovacích, za co peněžité dávky a desátky jim byly odpuštěny.

Jiná ještě a nejspíše hlavní příčina nepokojů ve městě je ta, že novoty náboženské, sotva v Němečích vzniklé, již záhy zde úrodnou půdu nacházely. Šíření protestantismu dělo se v Hradišti zvolna sice, za to ale jistěji a Hradiště, jindy tak udatně víru svou proti novotám husitským hájící, přidalo se nyní zcela k ruchu novotářskému a hlásilo se taktéž k protestantismu, jako všecka téměř místa a města sousední.

Strana katolická pozbývala v Hradišti rychle půdy a protestanti, podporováni jsouce šlechtou a podporu pevnou na lidu sedlském majíce, vzmáhali se tak, že již r. 1542 řeholníci řádu sv. Františka násilně od nich z města vypuzeni byli. Následkem toho trvaly třenice mezi protestanty a katolíky ve městě neustále, a prvnější snažili se získati vládu ve městě.

Katolíci,²⁵⁾ jichž velmi skrovný počet již ve městě byl, uvedli r. 1605 s primátorem Purkem v čele, opět Františkány do opuštěného kláštera, kdežto farní chrám sv. Michala ve Starém Městě s velkou slávou odevzdán protestantům, jako odvetou. Téhož roku vtrhly roty knížete sedmihradského, Bočkaje, do Moravy a marně hleděly města zmocniti se.

---

²⁵⁾ Středovský: Sacra Mor. Hist. pag. 598 udává, že ve městě bylo tehdež pouze 12 katolíkův.

Na událostech, které předcházely krvavému odporu stavů proti Ferdinandovi II., bralo i Hradiště nemalý podíl, podporováno jsouc silně stranou odbojnou.

Na vyzvání stavů českých a zvláště na vojenskou moc hraběte Thurna spolehající, spojili se protestanti z Hradiště s jinými královskými městy a ustanovili 12 osob z rytířského stavu za direktory země, jimž přidáni byli vyslancové král. měst: Olomouce, Brna, Znojma, Jihlavy a Hradiště, což později tak změněno, že Ladislav Velen ze Žerotína prohlášen byl za hejtmana zemského, kterýž správu země vedl spolu s vyslanci měst a volenci ze stavu panského a rytířského.

Městská rada v Hradišti sestávala jen částečně z protestantů a primátorem byl Albrecht Kremer, horlivý katolík.

Když však vůdce oddílu stavovského vojska, Stubbenvoll, s 200 jezdcův přitáhl ku Hradišti (12. května 1619), puštěn jest od protestantů do města, kterýmž odevzdal pak správu a vládu ve městě.

Na místo primátora Kremra dosazen Bedřich Mužík, kterýž zároveň s radním města, Zachariášem Kurcbergem, zasedal v direktoriu zemském.

Za nedlouho přitáhl Jan Bernhard, pán na Kunovicích a Ostroze, od stavů za hejtmana kraje hradišského zvolený, se 200 Valachy do města a provedl zde reformaci docela dle rozkazů stavův a odevzdal i farní chrám sv. Jiří kazatelům protestantským. Primátor Kremer a tehdejší děkan, Václav Kulíšek, zvědévše, že do vězení uvrženi býti mají, použili času nočního k útěku z města a slezše zeď hradební u „červené věži,“ dali se převésti od rybáře přes rameno řeky a ukryli se v blízkých vinnicích u Mařatic. Na to pak Uh. Brodem a Skalici ode-

brali se k armádě císařské pod vůdcem hr. Buquoiem.

Po útěku jejich uvězněn byl radní města, Vládiš, kterémuž za vinu kladeno, že věděl o útěku jmenovaných a s nimi ve spolku byl; než když ani v Brně, mučen jsa, k vině se nepřiznal, vypovězen jest ze země.

Bitvou na Bílé hoře u Prahy (8. list. 1620) byl odpor stavů zlomen a v zemi opět starý pořádek zaváděn.

Buquoi přitáhl (8. led. 1621) k Hradišti, kteréž se mu hned vzdalo a 4300 zl. pokutou zaplatilo. Do města byla vložena silná posádka a farní chrám opět katolíkům navrácen. Na místa protestantských radních byli dosazeni katoličtí, a aby rada městská nikdy více čeho proti králi podniknouti nemohla, byl ustanoven ve všech král. městech sudí královský, který radě, co soudu, vždy předsedal (3. května 1621).

S vojskem císařským vrátil se děkan Kulíšek, primátor Kremer i radní Vládiš, kterýž se byl taktéž ku vojsku utekl. Veřejným soudem byli pak, Bedřich Mužík a Kurchberger ze své zrady souzeni a první odsouzen v poutech zámětati náměstí, a druhému, poněvadž do církve katolické zase se vrátil, byl trest prominut; oba ale ztratili jmění veškeré, kterýmž byly nahrazeny škody učiněné výše jmenovaným hodnotářům. Od okamžiku, kdy Hradiště císařskému vojsku se vzdalo, počíná pro ně doba plná útrap, nehod a svízeli, 30 roků téměř trvajících.

Rozličné tlupy vojsk bez vší kázně, sebrané v Němcích, Španělských, Italii, Švýcarských a j. táhly městem a ačkoli v císařské službě stály, řádily zle, vydírajíce a olupujíce lid způsobem jakýmkoli. A neustálými příchody nových a nových vojsk, buď císařských, kteréž město vydržovati pak muselo, aneb nepřátelských, jež vůbec jen škodu městu činila, kleslo Hradiště co do zámož-

nosti své, upadši do dluhů a obyvatelstvo bylo přivedeno téměř na mizinu.²⁶⁾

Mnozí z obyvatelův opustili domů a živností svých, nemohouce snášeti déle krivdy a násilí, od ubytovaných vojáků jim činěná, kteří ještě přinesli s sebou i nakažlivé nemoce, tak že mnoho lidí umíralo ranou morovou.

Buquoi ležel v Hradišti s vojskem svým až do svátku sv. tří Králů, po kterémž dni táhl proti Maďarům, v Ostroze se usadivším, Téhož roku pokusil i se Bethlen Gabor a kníže Krnovské o dobytí Hradiště, avšak marně, ač velkou silou na město udeřili.

O dvě leta později (1623) pokusili se Maďaři dobytí města zradou. Císařskému vojsku ve městě velel hr. Merode, který poručil rozestaviti stráže daleko kolem města, (až u kostela v Mařaticích), poněvadž Maďaři stále potloukali se kolem města.

Merode, odebrav se v záležitostech vojenských do Kroměříže, poručil Blektovi z Útěchovic, hejtmanu svému velitelství vojska, který ale, jsa ve spojení s Maďary, zamýšlel jim město zraditi. Dle úmluvy vyslali Maďaři jistou ženu z Kunovic s tajným dopisem, kteráž jej v botě chovala, k Blektovi, že ale byla špatně zpravena, nevěděla, přijdouc do města, komu vlastně list by dāti měla a proto obrátila se na městského rychtáře Jana Sídlo, který hned zpravil o tom velitele, jenž se byl zatím již navrátil. Na to byla posádka od brány Kunovické přeložena k bráně Staroměstské, heslo denní změněno a Bletka uvězněn. Za noci přihnali se Maďaři skutečně ku bráně Kunovické, byvše ale od strážie na dané heslo přivítání prudkou střelbou, rychle zase zmizeli.

R. 1626 ležel v Hradišti Valdštýn s vojskem, který pronásledoval Mannsfelda a odbýval zde porady s kardinálem Ditrichštejnem.

26) Od roku 1618 — 1624 vzrostl dluh Hradiště na 32.416 zl.

V těchto dobách pracovalo se opět velmi pilně na lepším a dokonalejším opevnění a vyzbrojení města.

Dne 19. dubna 1643 vypukl o třetí hodině odpolední oheň v městě z domu Jana Českého, císařského rychtáře a ztrávil 22 domů, mezi nimiž byl i klášter fran-tiškánský a špitál. Za městskou zdí shořelo 11 domů a rozpálený plech s věže klášterní, prudkým větrem nešen, zapálil i Mařatice. Téhož roku přitáhlo sem často vojsko císařské i nepřátelské, nikdy ale ne u velikém počtu.

Dne 2. července 1643 přiblížili se Švédové branou Staroměstskou, které se tajně zmocnili až k samému městu. Když ale na žádost jejich, aby město jim se vzdalo, střelbou odpověděno, odtáhli zase a rozložili se ve Starém Městě. Poněvadž ale poznali, že města nelze snadno dobýti, a s hradeb městských neustále na ně z děl se střílelo, vytrhli druhý den odtud na noc do kláštera Velehradského. Téhož dne přitrhla do Hradiště neočekávaně i císařská armáda od Kyjova, táhla ale hned zase k Uh. Brodu.

Tehdáž bylo Hradiště obsazeno pouze 30 Poláky, nově najatými, a něco málo lidem krajským a měšťany.²⁷⁾ Dne 8. břez. 1645 rozložil Valdštýn ve městě se táborem a pobyl zde až do 29. t. m., na kterýž den odtáhl k Vídni, zanechav v Hradišti pluk pěchoty posádkou. Město zásobovalo samo vším potřebným zůstavené zde vojsko.

V letech těchto a v následujících objevovaly se často tlupy nepřátel před městem, nikdy ale ne u velkém počtu, tak že měšťané sesílení jsouce vojskem, sami útoky na ně podnikali a je zapuzovali.

27) Očitý svědek událostí těch „Přenský“ praví, že Pán Bůh sám za ně (měšťany) bojoval a že Švédové, ačkoli Hradiště měli za „žabinec“ (byloť také celé vodou obklopeno), předce o dobývání jeho nepokusili se. (Spisy hist. spol. pro Mor. a Slez.)

Brzo po odtažení vojska Valdštýnova z Hradiště přitáhli sem opět Švédové (19. dubna) a rozložili se ve Starém Městě, kdežto mezi Kunovicemi a městem tábořili Maďaři, se Švédy spojeni a ohražovali město. Dne 21. dubna podnikli měšťané a cís. vojsko pod rytmistrem Héfem na obě strany útok. Maďaři a Švédové, u Kunovic tábořící, neměli se k boji a ucouvli. Švédové ve Starém Městě nebyli ale docela na útok připraveni a proto rychlým útekem a v nepořádku ukryli se v klášteře Velehradském, který byl zcela pustý; měšťané však, vidouce, že Staré Město nebezpečnou skryší je pro nepřátele, zapálili nejprve všechny domky a obydlí blíže mostu, pak ale rozšířili oheň, takže téměř celá obec shořela. Avšak město bylo předce jako v neustálém obležení, jelikož houfy nepřátelské u města se ukazovaly.

Téhož roku (1645) ještě, právě když byly žně, přitáhli zase Maďaři k Hradišti ve velkém počtu a rozložili se za rybníkem Spálovem, (nyní „Špilov“), posunuvše stráž až na blízko města a činili velké škody. Když však ze města výpad na ně byl podniknut, dali se na útek k Ostrohu. Po nich přišel strašný mor a zuřil ve městě od srpna až do listopádu. Válka či boje tyto (válka třicetiletá) přivedly nemalé změny jak pro celou zem, tak i pro obce a město zvlášť.

Staré zřízení utrpělo velice na vážnosti své tón, že nepředsedal více „starší“ městské radě, nýbrž „sudí“ ustanovený od krále, kterýž i dozor vedl nad jednáním městské rady.

Následkem cís. rozkazu (27. pros. 1624) nesměl žádný nekatolik volen býti v úřad a hodnost městskou a ani požívatí práva měšťanského vůbec. Kdo ku víře katolické vrátiti se nechtěl, byl nucen rozkazem kardínála z Ditrichštejnů, gubernátora, opustiti zem.

Císař Ferdinand II. potvrdil městu všechna práva jeho „pokud novému zřízení zemskému a katolickému náboženství by neodporovala“ (18. září 1654) a nedopustil, aby král. města za odpor jejich potrestána byla zvláštní pokutou na penězích. Bylať města dlouhými válkami mnoho škod, křivd a bezpráví vytrpěla a Ferdinand II., uznávaje toho sám, spěchoval se tudíž stáhati je trestem, ale sprostiv je viny (Víděň, 19. ún. 1627), přijal města za čtvrtý stav zemský, uloživ jim odváděti zvláštní dávky do kr. komory, zejména z prodaných nápojů a j.

I zvláštní přísaha byla městům předepsána (1. ún. 1640), bez kteréž nikdo práva měšťanského nabýti nemohl.²⁸⁾

V politickém ohledu bylo Hradiště podřízeno krajským hejtmanům (pro kraj hradištský se sídlem v Hradišti), kteří zároveň nejvyšší vojenskou moc vykonávali.

V hospodářském ohledu zůstala města pod správou kr. podkomořího. — Veliké válečné daně, ubytování a vydržování cíś. vojsk vyssály kr. města, kteráž, by vše zapraveno, bylo ano ještě i peněžitá pomoc na války králi poskytnuta býti mohla, nutně musela upadnouti do velkých dluhů.

K takovému účeli zaručila se kr. města: Olomouc, Brno, Znojmo, Jihlava a Hradiště za krále stavům rakouským za půjčku 500,000 zl., kteráž pěti zl. ze sta zúrokována býti měla. — Aby městům z tak stísněného stavu pomoheno bylo, bývala jim povolena zemská půjčka, prameny příjmů jejich rozmnoženy (cla, mýta) a král. daně sleveny.

Ferdinand III. dal měšťanům hradištským výhradní právo pálení a vystavování lihovin a dovolil od-

²⁸⁾ Až do doby cíś. Josefa II. r. 1782

bývati ve městě nový trh,²⁹⁾ v pondělí po Nanebevzetí P. M. (Videň, 13. ún. 1651). Taktéž rozkázal, aby budovy ze dřeva ve městě kamenými byly nahrazeny a nařídil, by všem nově ve městě se usadivším daň na 15 roků byla slevena, a záloha jim poskytnuta ze zemských peněz, ve lhutách splatitelná v době 5 roků.

Hradiště bylo tehdaž znovu opevněno cís. zbrojnice v něm zřízena a velitelství měl vždy zasloužilý vyšší důstojník.³⁰⁾

Výpravy válečné proti Turkům účastnilo se Hradiště vypravením dobrovolníků ku sborům, kteréž hr. Gabriel Serenyi, zemský hejtman, pro cís. vojevůdce Montekukulihu sbíral r. 1657 a opětně za Leopolda I. r. 1678 proti Tokelymu. — Neméně dlužno i usazení se Jezuitů v Hradišti (1643) přičísti za následek časových událostí. Kardinál z Ditrichštejnu obracel zřetel svůj hlavně k vyhubení živlu protestantského, který ve zdejší krajině silné kořeny byl zapustil a k cíli tomu používal různých prostředků, jakých moc jeho mu poskutovala, povýtečně ale řádu Ježišova. V Hradišti nebylo sice veřejných protestantův více, za to ale kolem Uh. Brodu udržovali se stále a proto zde měli Jesuité provésti protireformaci, jakou vláda jinde již byla provedla.—

29) Dovolení vystavovati korouhev o trhu obdrželo Hradiště od cís. Maximiliána II. r. 1577.

30) Ve zbrojnici nalezalo se 6 děl, 9210 kulí, 400 smolných věnců, 3 centy síry, 24 centů olova, 30 centů prachu a j.v.

Posloupnost velitelů v Hradišti byla asi následující: r. 1644 Don Diego Massons, s ročním platem 600 zl. r. Alexandr Jindřich, dědic Norvéžský a vévoda Holštýnský, c.k. vojenský rada; r. 1668-79 Otilius svob. p. Offredi; Petr Hynek svob. p. Stom do r. 1685; Jan Buttler do r. 1688; de Zouder; de Beure Grand r. 1699 a 1723, Jiří Adam z Řičan, pán na Hrádku a Mladoticích r. 1713; hr. Šaumburg r. 1743; hr. Stubenberg r. 1777; Ferdinand Zinn z Zinnenburgu; r. 1782 byla pevnost vyzdvižena. (S. Elvert.)

I nehodami živelnými trpělo Hradiště v těchto dobách velice, kteréž se střídaly s nakažlivými nemocmi. — Zejména připomíná se velká povodeň r. 1652. Toho roku počalo pršet 7. července a přelo až do 21. t.m. a řeka Morava vystoupila následkem toho vysoko a zaplavivši celou krajinu, zkazila větší díl úrody. Z města se nemohlo po 4 neděle vycházeti. Voda na náměstí stála velmi vysoko, tak že po ulicích na loďkách se jezdilo. R. 1671 (dne 10. dubna) vypukl ve městě požár nedaleko radnice, který 4 domy zachvátil, a roku následujícího byla opět celá krajina zaplavena velkou průtrží mračen a mnoho lidí přišlo o život.

Již v letech predešlých objevovaly se často známky nakažlivých nemocí, kteréž ale teprv r. 1679 u větší mře se objevily a roku následujícího (od 15. srpna) strašně řádily. Mor, jak nemoc ta nazvána byla, přinesl, prý, do města komínický mistr Pogliés. Obyvatelstvo se houfně stěhovalo z města do blízkých vinohradů u Mařatic. Mor trval až do prosince a zahubil přes 300 osob.

Ve městě zastávali řeholníci řádu sv. Františka spolu s dvěma Jezuity správu duchovní, poskytující umírajícím poslední útěchy. Místní farář, Jiří Obročný, opustil totiž město a kaplan jeho zachvácen byv morem, záhy zemřel ve svém povolání.*) Na památku odvrácení moru založil Kristián Zachariáš Fux, na učiněný slib, kapličku ke cti sv. Rocha.

Než neménší ještě nehoda, než-li mor ten, zastihla město dne 23. dubna 1681. Dne toho vypukl oheň v klášteře františkánském a rozšířil se tak, že téměř celé město lehlo popelem. Požár zničil farní chrám sv. Jiří, klášter a chrám jezuitský, klášter františkánský, radnici s archivem a více než 50 domů.*

*) „Blahověst“, Roč. XXI. Čís. 21. str. —328.—

Po tak velkých nehodách mohlo město jen zvolna se zotavovati, neb opětne mory, které velni často v pozdějších letech zde zuřily, a války, kterýchž Hradiště buď činně, aneb jen podporováním císa. vojska se účastnilo, zdržely rozkvět města, ano způsobily, že blahobyt měšťanstva čím dále, tím více klesal pro bezkonečné ubytování a stravování vojska.

Daně byly taktéž veliké. Měšťané odváděli daň domovní (z každého domu 7 zl.); město platilo daň z pozemků na svých dvorech a vsích a z pozemků obecních, co vrchnost, daň mimořádnou (contributionale extraordinarium), a k těmto přidružila se r. 1699 daň z potravin a masa; r. 1691 daň z hlavy a r. 1701 monopol na tabák a sůl.

Příjmy města³¹⁾ zůstávaly ale stejny, kromě že židé museli odváděti městské pokladně 7 kr. za dovolení, aby den směli zdržeti se ve městě (až do r. 1782).

V letech válečných 1703 a 1705 zřídilo město na vlastní útraty ozbrojený sbor dobrovolníků.

Aby částečně měšťanstvu v neblahém jeho stavu se pomohlo, byl vymytěn obecní les (1729) a půda rozdělena mezi usedlé měšťany a podobně stalo se (1736) i s obecním pastvištěm ke Kunovicím.

Za příčinou umoření obecního dluhu byl prodán statek Cetechovice, kterýž město (1694) koupilo za

31) Patentem od 7. června 1697 postaveno jest soudnictví na Moravě pod královskou radu nad appellacemi na hradě Pražském (ustavenou dekretem z Augšpurku, 20. led. 1548.) Soud ten byl jaksi druhou instancí a proto přicházelo před appellece vše, co souzeno bylo v první instanci t. j. na soudech městských a to byly všeliké pře trestní i civilní a co do osob měšťané a obecní lid v městě se zdržující, i osoby vyšších stavů, pokud se to týkalo jejich majetku ve městech. K appellacím šlo také dovolání v těžkých přech trestních lidu selského i ostatního neusedlého, které co v první instanci soudily se u hejtmanů krajských, u rad měst královských a u soudu pánů zemských. Pražská rada nad appellacemi trvala až do r. 1752, kdy (18. listop.) zřízen byl král. moravský tribunál.

26,500 zl. p. Antonínu z Meierwaldu ve veřejné dražbě (1722) za 32,000 zl.

Karel VI. opevnil poznovu město, vystavěl 6 pracháren a rozšířil zbrojnici (1721) a dovolil městu obývatí trhy na dobytek.

Ve válce o „posloupnost“ vedené mezi Rakouskem a Pruskem, bylo Hradiště poprvé dobyto od nepřitele.

Pruské vojsko pod jenerálem Polstrem, asi 15000 mužů čítající, přitrhlo nenadále 4. ún. 1742 k Hradišti, kdež velmi slabá posádka se nalézala. Poněvadž ozbrojení sborové měšťtí nebyli více boje schopní a město hájiti nikterak možno nebylo, vzdalo se Hradiště nepříteli a posádka prchla do Uher.

Bylo-li město již ve smutném stavu co do zámožnosti, tu bylo nyní uvrženo ještě v horší, ani Prusové hnali se nejprvé po penězích a vybrali všechny kasy; nebyvše ale tím ještě ukojeni, uložili městu velkou výpalni daň, vyloupili klášter jezuitský a sebrali městské klenoty a co se jim líbilo ve městské zbrojnici. 82)

Město bylo nuceno vydržovati Prušáky až do 10. dub., na kterýž den odtáhli, zbořivše mosty u brány Kunovské, by nemohli býti hned od Uhrů pronásledováni. Do zajetí odvlékli s sebou Leopolda Černého, primátora města; Jana Švarce, král. sudího; Ondřeje Kratochvíla, radního a mnoho jiných i dva kněze Jezuity, kteří ale mezi šarvátkou, kterou císařští s Prušáky u Kvasic svedli, šťastně uprchli. — Neblahé tyto doby

---

32) Měšťané svrhli těžší děla s hradeb do pevnostního příkopu, kdež je v bahně ukryli. Za to ale vzali si Prusové ze zbrojnice 9 kovových a 6 železných děl a mnoho jiné zbraně ruční. Z městské pokladny vzali drahocenný náprsník po říšském hraběti Salmovi na zaplacení výpalného. Z toho však později povstal spor mezi městem a dědici Antlovskými, kteří se hlásili k dědictví Salmovskému. Cena náramku obnášela 6000 zl. c. m. Město odsouzeno r. 1786 k patřičné náhradě.

přivedly mnoho změn jak v pospolitém, tak i v soukromém životě obyvatelstva.

Povaha doby té značí se rozšířením moci panovnící, vývinem zvláštního úřednického stavu a snahou soustřeďovati moc výkonnou.

Doba míru a pokoje, kteráž velmi přispívala ku řádnému vývinu země a říše, přestala umrtím cís. Karla VI. (1740) a proti císařovně Marii Terezii povstali četní nepřátelé. Jak Hradiště i v těchto dobách trpělo viděti již ze zmíněné pruské okupace.

Po uzavření míru s Pruskem (1742) bylo hlavní péčí císařovny sesílit a zabezpečiti co nejvíce země proti nájezdům nepřátelským. K tomu cíli bylo však třeba provésti dříve ve všech částích říše řádné opravy ve správě finanční, politické a soudní ku zlepšení obchodu, průmyslu a vzdělání. Napřed ale musela býti zřízena branná moc, neb jen tím způsobem mohla hráz položena býti válečným choukám krále pruského.

Za tím účelem byla Morava rozdělena ve čtyry okresy najímací, z nichž čtvrtý střed měl v Hradišti, kdež ležel zároveň i třetí pluk pěchoty.

Aby však měšťanstvu vydržování vojska ulehčeno bylo, vybírána zvláštní daň v kr. městech, z kteréž platila se náhrada za vydržování vojska. Později, když vojsko více na jedno místo se soustřeďovalo, stala se daň ta všeobecnou. Tu však nastala potřeba stavěti prostorné budovy pro vojsko ve městech a v Hradišti pomozeno tak, že klášter jezuitský³³⁾ odevzdán k témuž účeli. Odtud má Hradiště stále cís. posádku.

Následkem toho důležitost měšťanských sborů, kteří dříve město hájiti a pořádku ve městě dbáti měly, přestala a sbory ty přetvořily se v ostrožřelecký

---

33) Více v popisné části.

spolek, který každoročně drží svobodnou střelbu, kteráž se nazývá střelením „na krále,“ kterýmž se stává nejlepší střelec.

Cís. rozkazem bylo r. 1774 prodáno všecko střelivo a veškeré válečné nářadí ze zbrojnice městské, v kteréž mimo jiných 9 děl se nalezalo po 49 centech tíže, a nyní prodány byly do Vídně cent po 35 zl. Mezi těmi bylo i dělo šest stop dlouhé, kteréž měšťané za Matiaše ukořistili. Dále bylo prodáno ještě 5785 dělových kul po dvou librách tíže; 1600 kul po libře a 790 kul po půl libře vážících, a sice prvnějších libra po 4 kr., druhých po 2 kr. a posledních za krejcar. Zásobu olova a sice 40 centů koupili židé za levnou cenu.

Konečně byly i městské zdi cís. nař. r. 1783 strženy a pozemky nabyté v „tůni“ a „tenici“ koupilo od eráru město za 2300 zl. c. m. a rozdělilo je na díly mezi měšťanstvo.

Ve městě zřízena městská stráž a noční hlídky.— Nevyhovovaly více hradby městské požadavkům obranným nové doby a proto štěstím bylo pro Hradiště dosti velikým, že tak záhy zbaveno bylo překážky všeho rozvoje a vývinu svobodného, městského života. Neméně důležité změny zavedeny i ve správě jmění obchodního a samosprávy obce.

Již od r. 1726 vedlo zvláštní direktorium, ze čtyř osob sestávající, kteréž voleny byly od rady městské, správu obecního jmění.

Za válek pruskorakouských kleslo obecní jmění a dluhy král. měst rozmnožily se v takové míře, že Marie Terezie viděla zapotřebí ustanoviti zvláštní komissi ku prozkoumání správy obecního jmění ve král. městech, v jejímž čele stál Adam Hynek z Berchtoldů, zemský podkomoří a Jan Vešendorf. — Dluh Hradiště obnášel

*)

t. č. 42,730 zl. 60 kr. Správa obecního jmění byla odňata direktoriu (1. července 1754) a zvláštní komissi přidělena, od kteréž pak přešla (3. ledna 1751) na zvláštní správce jmění kr. měst, kteří od městské rady voleni byli, a sice vždy dva správcové, pokladník a aktuár, kteří podřízeni byli dozoru úřadu pro vedení obecních kněh v Brně.

Zemský podkomoří měl chrániti město proti zkrocování jeho práv, prováděti volbu rady městské a ji vládě k potvrzení předkládati a usazovati cíś. soudce.

Než novoty ty, ačkoli dobře míněny, předce minuly se cíle, poněvadž nedocházely náležitě podpory u občanstva samého, kterémuž arci jen opět nová břemena tím byla uložena.

Městská mýta byla vyzdvižena a za pramen státních příjmů prohlášena a nově zavedená potravní daň škodila velice obchodu. Pro města: Olomouc, Brno, Znojmo, Jihlavu a Hradiště byl ustanoven hlavní výběrčí pro zmíněnou daň, který si své zřízence ve městech těch sám ustanovoval. Mimo toho platilo Hradiště již od r. 1750 z každého sudu piva 25 kr. daně, což i v celém okolí se vybíralo. Daň domovní (dle komínů) byla snížena na 40 kr. a ze částky, kterou král města komoře odváděla, připadlo na Hradiště platiti 647 zl. c. m.

Když r. 1749 politická a soudní správa země od sebe byly rozděleny a pro první guberniální, a pro druhou tribunální úřady s appellací na vyšší zemský trestní soud pro Moravu (1753) zřízeny byly, tu nastala pro města opět nová břemena. Soudu ve městě Hradišti přiděleny byly mimo poddané vse: Staré Město, Mařatice, Jarošov, Kněžpole, Mistřice, Včeraly, Jaborovec, Popovice a Podolí; — i Bílovice, Březolupy, Napajedly, Male-

novice, Buchlovice (po vyzdvižení soudu loveckého), Pohořelice, Zlín, Lukov, Žeravice, Přlepy, Kvasice, Velehrad, Kunovice, Ostrov, Veselí, Strážnice, Bzenec a j. v.

Výlohy odtud městu vzniklé, obnášely od r. 1766 až 1768 6,132 zl. c. m., začez nahrazeno městu pouze 1,095 zl. c. m.

K tomu přidružil se r. 1770 silný mor, který mnoho lidí ve městě zachvátil a konečně i velká drahota a hlad.

V témž roce navštívil Hradiště císař Josef, na své cestě do Moravy a na památku vysoké návštěvy té nazvána byla brána Kunovická, kterou císař do města vjel, branou Josefovou. V následujícím roce vypukl ve městě dobytčí mor a zachvátil 346 kusů.

Aby na čas alespoň Hradiště břemena státní snáze nésti mohlo, byly statky městské pronajaty za 6333 zl.; honební právo postoupeno Filipovi, opatu Velehradskému, za 60 zl. c. m. a město obdrželo znovu právo vybíratí mýta kolem města (1784).

Příčinou toho bylo přesvědčení nově nabyté, že novotami nikterak dobrého a spolehlivého hospodářství ve městech docíliti se nedá a proto byla v život uvedena myšlenka pronajmání neb odprodávání statků městských, kteráž i cís. nařízením ve všech zemích provedena byla. (Rábův systém). Podobně i Hradiště (nařiz. cís. 7. dubna 1783) prodalo všechny pozemky a hospodářská stavení patřící k tak zvanému Hambergrovskému dvoru ve Starém Městě; jezovitský či špitální dvůr tamtéž; popluží v Mařaticích a Jaborovci; a polnosti za obecným pastvištěm „špitálkou,“ ve výměře 56 měr, veřejnou dražbou obyvatelům Derflanským. — Císař Leopold, zbaviv král. města dohledu kamerálního soudu, vrátil jim opět právo samosprávy obecního jmění (19. června 1790), kteréž nařízení však teprve 27. dub. 1792 v platnost uvedeno bylo zrušením dosavadních komissí

pro správu statků městských. Správu obecního jmění obdržel nyní magistrát (in corpore), za kterouž ručiti musel každý jednotlivý člen. Působení a činnost magistrátu byla přísně vyměřena.

Větší však ještě změny byly předsevzaty při městské radě a městském soudu. Před dobou josefinskou býval městský soud první instancí v případech trestních a politických pro měšťany a poddané a býval podřízen v politických záležitostech úřadům krajským a ve všech trestních královskému, zemskému soudu. Soud městský spravoval král. soudce doživotně volený; primátor, nejstarší úd rady, zastával úřad svůj taktéž doživotně; městský sudí býval vždy od nové rady ustanovován na tři leta; purkmistr dle stáří volený, úřadoval vždy čtyry neděle; a od měšťanstva bývali voleni radové (2 ex linea juridica, 2 ex linea commerciali, 2 ex linea oeconomica), městský syndikus, soudní notář a v. j.

Na základě dvorního dekretu ze dne 2. března 1786 zorganizován městský úřad tak, že sestával ze 4 městských radních s purkmistrem v čele a užíval názvu: „Uh. Hradištský královský městský úřad.“

Volba státních radních, mužů práv a obyčejů země znalých, stvrzována byla guberniálním úřadem.

Při první volbě dle nového zákona odbývané 1. černa 1786 zvolen purkmistrem Josef Frídrieh; radními: Jan Šumický, Berner, (Presl), Jan Ertl a Jiří Gradevol. Tito pak ustanovili úřední personál následovně; tajemníkem (sekretářem) Prokopa Knižáčka; registrátorem Jana Penatra; protokolistou Baptista Frídrieha, dohlížitelem Karla Zabuše; kancelistou Mich. Bartla.

Úřad purkmistrovský, jakož i úřad radních byl zprvu udílen jen na 4 roky, později býval purkmistr volen doživotně (1803), a posléze ustanovování purkmistra a radních přešlo do rukou vládních (1808).

Těmi změnami přestaly úřady: primátorů, syndiků, cís. a městských sudích; a úřad městský měl úplnou politickou a soudní moc. Hradiště stalo se hlavním městem kraje hradištského a sídlem krajského soudu.

Král. města udržela i nyní práva svého obesýlati sněmy. 34)

Po takových změnách dalo se očekávat, že Hradiště, zbaveno jsouc zdí pevnostních, více se rozšíří, ze počet obyvatelstva jeho vzroste a blahobyt občanstva že povznese se na vyšší stupeň. Než nebylo tomu tak, any ustálenější poměry pouze v Hradišti zavládly, jinak ale město čím dále tím více liduprázdným se stávalo pro mory a jiné nemoce.

Hradiště, vymanivší se poněkud z neblahého finančního stavu, sloužilo opět s obvyklou věrností císaři.

Za válek tureckých, asi v let. 1790 — 1799, nebylo žádného vojska v Hradišti a proto museli měšťané sami držeti hlídky a hájiti erární majetek a doprovázeti odvedené nováčky k vojsku.

R. 1796 postavilo město proti Francouzům 23 mladíků městských a 4 usedlé, kteří dobrovolně zbraně se chopili a od města úplně vyzbrojeni byli.

Nemenší obětavost projevil Hradiště v r. 1810 — 1811.

Po odtažení cís. vojska převzalo měšťanstvo poznovu vojenskou službu ve městě a přispívalo hojně jak penězi tak i zbrojí ku zřízení mysliveckého sboru v

34) Král. měst, která měla právo zemské sněmy obesýlati, bylo na Moravě sedm: Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo, Uh. Hradiště, Unčov a Kyjov. Obyčejně bývali na sněmích vždy dva poslancové z každého král. města, kteří činili vlastní kurii, zasedající na lavici měst. R. 1788 (cís. roz. ze dne 27. ledna) bylo dovoleno poslancům městským zasedati na lavicích souknem potažených vedle šlechticů, což mělo platnost až do 30. břez. 1848. — Dříve však, proti sněmovnímu usnesení z r. 1602, nuceni byli poslancové městští státi, poněvadž prý to mrav (sic) požadoval.

cís. vojsku, a k témuž účeli podnikalo město samo najímání dobrovolníků a městští střelci čvičili nováčky na střelnici.

V témž roce byla zřízena i zemská obrana, kteráž v Hradišti, jako v hlavě kraje ubytována a nemalými příspěvky města udržována byla. Hradiště postavilo i tehdáž dobrovolníky.

Dne 18. pros. 1800 učinila zdejší posádka od pluku hr. Zinzendorfa vzpouru a pohanila cís. korouhev.

Na daný poplach chopili se měšťané zbraně a přivedli odbojné mužstvo po tuhém odporu opět k poslušnosti a střežili je v kasárnách, pokud nebyli odbojníci přeloženi do Brna. Avšak když ku konci roku toho odbojné a nepokojné vojsko v Brně opět vojenské kázně se spustilo, a opustivši Brno, výhružně proti Hradišti táhlo, ozbrojili se měšťané hned na dané návěští a obsadili vojensky všechny přístupy a vchody do města, strhnuvše i most přes řeku Moravu k Starému Městu vedoucí. Již 1. ledna 1801 objevila se před městem první četa odbojného vojska, kteráž se strašnými hrozbami k městu se blížila. Měšťané ale, přeplavivše se přes řeku, vyšli v čestném počtu proti nim a šťastně je po malém odporu ve Starém Městě zajali a zároveň s jinými vojenskými sběhy střežili je zde až odvedeni byli na Špilberg.

O dva dny později (3. led.) objevila se opět nová a mnohem silnější tlupa odbojníků před městem, kteráž ale podobně od měšťanů zbraní přemožena a schytána byla.

Za tuto oddanost a věrnost dal cís. František I. pochlebné vysvědčení měšťanstvu hradištskému, dokládaje, že ono ochotně majetek svůj přinášelo v oběť

na oltář vlasti, k jejíž ochraně i syny své do pole posílalo a t. d. (14. říj. 1801.)

Za velkých válek napoleonských trpělo Hradiště zároveň s ostatními městy a se zemí celou.

Velmi časté ubytování velkého počtu cís. vojska, pro kteréž zhusta již ani přístřeší v celém městě nebylo, vyžadovalo nemalých obětí, kteréž ale měšťanstvo ochotně přinášelo.

Brzo ale, částečně pro malou úrodu a živelné pohromy, částečně i pro množství vojska cís. i francouzského nastala v Hradišti velká drahota potravin a nedostatek peněz. K tomu přidružila se ještě nová válka a nešťastná bitva u Slavkova (1805), po kteréž francouzské vojsko, rozsadivši se po celé zemi, všude obyvatelstvo požadavky svými nemálo trýznilo. Toho času dosahaly přední voje francouzské až k Hradišti a obdrževše žádané modré a červené sukno, odvezly je na městských povozích do Kyjova, odkud služebnicky městské dle závazku sice zpět poslaly, ale povozy si podržely na vždy.

Vojsko cís. byvši poraženo, roztrhlo se a velká část jeho hledala v Hradišti přístřeší, kamž již dříve ranění přivezeni byli.

Měšťanstvo s purkmistrem Janem Ertlem v čele, zřídilo na rychlo nemocnici a ošetřovalo a zásobovalo raněné tak dlouho, až cís. hlavní nemocnice číslo I. sem byla přeložena. Obyvatelé města připravovali sami obvazky a cupaninu na rány vojáků, a měští lékaři poskytlí jim první pomoci.

Po bitvě u Slavkova bylo uzavřeno příměří, kteréž šťastně k míru vedlo (26 pros. 1805 v Břetislavě) a demarkační čára, která byla mezi vojskem francouz-

ským a rakouským ustanovena, táhla se podlé břehů řeky Moravy. Následkem toho obsadili Francouzové Staré Město a na mostě k Hradišti stály rakouské i francouzské stráže, každá na jiném břehu, chodíce ale až do polovic mostu.

Než nedlouho trval pro Rakousko tak draze vykoupný mír (1805) a rovina Moravská byla opět zkropena krví udatného, za vlast a krále věrně bojujícího císa. vojska (1809).

Krvavé dni u Asprů, Vagramu a Znojma vyvolaly opět příměří mezi válčícími stranami a celá říše přinášela velkých obětí, aby požadavkům Francouzů se vyhovělo a mír konečný zjedнан byl.

Obyvatelstvo Hradiště ubytovalo r. 1805 celý pluk císa. vojska a ruské kozáky, kteří nenaleznuvše již místa, rozložili se v ulicích a na náměstí a (1809) přijímalo a občerstvovalo opět vracející se z bojiště císa. vojsko, kteréž tudy táhlo v malých přestávkách až do zimy. Také zhusta stávalo se, že dva i více pluků najednou i generální štáb ubytovány byly ve městě.

Zejména ubytoval se po bitvě u Vagramu a Znojma na několik dní v Hradišti Jindřich hr. Bellegarde s celým štábem, polní maršál Sommariva, zbrojmistr Breda, jenerál jízdy hr. z Klenau a polní maršálek Karel kníže ze Švarcenberku, později vojenský velitel na Moravě a v Slezích.

Hodnostáři tito byli ubytováni v lepších, soukromných domech, jako v domě bar. z Bevirů (č. 158), pak v č. 172, 44, 35, a v domě c. k. bankálního úřadu (č. 155).

Aby mohla býti Francouzům vyplacena válečná náhrada, byly státu vydány všecky stříbrné a drahocenné věci z chrámů, a z jiných veřejných i soukromých budov.³⁵⁾

35) Viz dějiny farního chrámu a kláštera františkánského.

Po válkách napoleonských jakkoli nebyl stav města skvělý pro úpadek státních papírů, obrácen předce zřetel hlavně k upravení a k okrášení města.

Město trpělo velmi častým zavodněním jakmile o něco více vody v řece Moravě přibylo. V takových nepohodách býval přístup ku městu od Starého Města zcela nemožným a lidé převáželi se odtud až k mostu naproti klášteru františkánskému. Aby tomu zcela se odpomohlo, byly zřízeny již r. 1724 hráze a široké cesty nasypány k Starému Městu a od brány Kunovické či Josefovské k Mařaticím,³⁶⁾ za úřadování krajského hejtmána, Baltazara z Bossi, muže o město velmi zasloužilého (1784). K vůli lepšímu spojení, poněvadž starý most a ostatní můstky a lávky odtud k „rybárnám“ vedoucí, nikterak nestačily a již taktéž důkladné opravy potřebovaly, zřízen byl nový most od vnitřní, městské brány ku Starému Městu (1817) pod dozorem krajského inženýra, Michala Švedra.

Stará hráz k Starému Městu byla důkladně opravena, mosty a potřebnými kanály opatřena a topoly vysázena.³⁷⁾

První po novém mostě jel kníže kardinál Trautmannsdorf, arcibiskup Olomoucký, za velké slávy a účastenství obecnstva.

R. 1820 ukončeny jsou opravy na radnici, která požárem r. 1812 takových škod utrpěla, že městský úřad odtud byl nucen přestěhovati se do jiného obecního domu.

36) Viz další v části popisné.

37) Hlavní podnět k tomu dal věhlasný lidumil Leopold hrabě z Berchtoldů, pán na Buchlově a Zeravicích, který všecko potřebné dříví (na základě privileje Hradišti od krále Zikmunda r. 1422 dané) ve svých lesích k tomu vykázal a sám své návrhy k provedení tak blahodárného podniku pro město radě městské sdělil.

Den 24. května r. 1817 je pro Hradiště památný tím, že chovalo toho dne ve svém středu slavného císaře Františka I. a císařovou Karolinu Augustu. Císař nežádal si slavnostního uvítání a těšil a radoval se velice překrásnému, lučinatému okolí.

Následujícího roku (1818) poctil Hradiště návštěvou korunní princ, arcivévoda Ferdinand, na své cestě z Kroměříže do Holíče v Uhrách. Na počtu vznešeného hosta byly zbudovány dvě slavnostní brány, a sice u brány Staroměstské s nápisem „Ferdinando Caesarei hereditario principi“ a u brány Kunovické s nápisem „Senatus populusque Hradistiensis.“ Jakmile vkročil korunní princ na půdu Hradišti patřící, byl uvítán banderiem sedlským v kroji národním a za slavnostní střelby doprovázen až ku městu, kdež u nového mostu uvítán byl od magistrátu, úřednictva a jiných hodnostářů města. Uvnitř pak města byl císařský host pozdraven od školní mládeže a od veškerého obyvatelstva, při kteréž příležitosti i ostrostřelecký sbor vzdával mu vojensky počtu. Po přehlídce c. k. mysliveckého sboru a oddílu prvního pěšího pluku cís. Františka I. vyjel arcivévoda z města směrem ke Kunovicím, jsa doprovázen zmíněným banderiem až na hranice městské.

Podobně byl uvítán r. 1820 císař František I. na své cestě městem a po druhé r. 1823, když jel do Černovic ke schůzi s císařem ruským Alexandrem. Když pak se odtud vracel, tu byly v Hradišti činěny rozsáhlé přípravy ku přenocování císařovu ve městě 23. října. Avšak císař František jel přímo do cís. zámku v Holíči kde císařová a celý dvůr ho očekávaly. Zde přijal teprvé blahoskloně vyslance města a děkuje jim a městu za tak veliké díky oddanosti a lásky, slíbil že budoucně v Hradišti déle pobude. —

Mezi válkami francouzskými byla zavedena střídmá daň, která přestala ale již r. 1829 a daň z výdělků a činžovní opět uvedena v život. Daň král. měst z r. 1790 „dle komfů“ byla taktéž zrušena.

R. 1831 byla povolena městu přírážka na potravní daň, a sice původně na 20 0/0, později ale pouze na 15 0/0.

Památný rok 1848 spůsobil velké a nepředvídané změny v celé říši, o kterých ale jen potud zmíniti se chceme, pokud se dotkly zároveň i města Hradiště.

Cís. patentem 15. března 1848 udělil slavné paměti císař Ferdinand V. Dobrotivý, svobodu tiskovou a konstituci svým národům v Rakousku a dovolil zřizování národních gard.

V Hradišti byla zřízena vedle měšťanského ostro-
střeleckého sboru taktéž národní garda, jejímž velitelem se stal tehdejší poštovní Edmund Friedrich. Když pak všecko cís. vojsko Hradiště opustilo a do Uher ku potlačení vzpoury Maďarů odtáhlo, zastávala národní garda po mnoho měsíců ve městě vojenskou službu.

Po odchodu cís. vojska pohostilo Hradiště pomocné ruske vojsko pod jenerálem Paniutinem a Bergenem.

Dvorním reskriptem (18. března 1848) vyzval císař Ferdinand V. stavy moravské, aby opraveno bylo zastoupení stavu městského na zemském sněmu a zároveň aby nové zřízení kr. měst provedeno bylo. Následkem toho povolili stavové moravští sedmi kr. městům moravským virilní hlas na sněmu (30. března) a později (17. dubna) ustanoveno, aby města 30 poslanců na sněm vysílala, kdežto rolnický stav již dříve (31. března) zastoupení své taktéž obdržel. Na to vyslání jsou z Hradiště na sněm do Brna dva poslanci voleni občanstvem: J. Tast a Dr. Al. Pražák.

Tentýž rok přinesl i zrušení všech robot (7. září), za kteréž nastal výkup z povinných závazků a dávek. V zápětí pak šly rozličné opravy zejména v soudnictví a v politické správě země.

Dne 2. pros. 1848 v Olomouci odstoupil císař a král český Ferdinand V. Dobrotivý vládu synovci svému, nynějšímu nejjasnějšímu císaři a králi našemu Františku Josefu I.

Zdejší krajský úřad, kterýž spravoval až do konce r. 1848 krajský hejtman Augustin Šobl a r. 1849 svob. p. Vidmann, byl zrušen posledním prosincem (1849) a politická správa přešla na okresní hejtmany, jakýmž v Hradišti stal se Hynek Veselý, bývalý krajský komisař.

Městský úřad, co soud, byl přenešen koncem července 1850 na politický úřad a na zemský soud, jemuž v čele stál president Dominik Neuman, bývalý c. k. appellační rada a na okresní soud, který umístněn byl v radnici, kdežto zemský soud na útraty města usídlen byl v domě číslo 172.

Město zbavivši se správy úřední, převzalo samosprávu obecního jmění. Od r. 1848 až do vydání obecního zákona (17. břez. 1849) vedl prozatímně správu města obecní výbor, sestávající ze 24 osob, jemuž v čele stál měšťan Hynek Šmíd; po vydání obec. zák. zřízen obecní výbor tak, že pouze sestával z 12 osob, z kterých Hynek Šmíd a Jan Politček za radní města vyvolení byli. První úlohou nového výboru obecního a zároveň všeobecnou a nejnaléhavější potřebou bylo, zřízení řádných místností pro c. k. úřady a vojsko a zvelebiti školství, kteréž bídne živořilo již od vyzdvižení kláštera jezuitského.

Nemenší práce připadla novému obecnímu výboru, když dle c. k. roz. (4. břez. 1849) všechny pozemky z poddanosti od města vykupovány býti měly. O té záleži-

tosti bylo pracováno až do r. 1851 a Hradiště obdrželo za vyzdviženou robotu a desátky 98,090 zl. ve státních papírech.

K dostatečnému ubytování vojska byly zakoupeny měštanské domy (č. 32 a 33), na jejichž místě vystavěny byly nové kasárny, v kterých místnostech, když později zde menší počet vojska býval a kasárny v jezuitském klášteře dostačovaly, umístněn byl c. k. soud. V nově vystaveném domě č. 32 nalezly dvě setniny vojska dosti místa a v čís. 33. bylo 24 pohodlných místností pro c. k. úřady.³⁸⁾ Stavba domů těch počala 10. července 1852 a ukončena jest slavnostně ku konci listopadu 1853 a vyžadovala nákladu celkem 53,000 zl. Zároveň se zakončením stavby této slavilo Uh. Hradiště šestistileté trvání své.

Na památku té slavnosti, jakož i na upomínku radostného zachování císa. našeho Františka Josefa I. při vražedném útoku 18. února 1853, uložil zdejší měšťan a t. č. purkmistr, Antonín Promber, částku 1,800 zl. ve státních úpisech, jako nadaci pro výbavu zachovalých, chudobných dcer měštanských.

Téhož r. ještě uzavřel výbor ucházeti se u vlády o zřízení reálních škol ve městě, kteréž usnešení bylo velkou obětavostí měšťanů a členů městského výboru Hynka Šmída, kterýž t. č. purkmistra Antonína Prombra po čas nemoci jeho v úřadování zastával a Františka Kremra, v skutek uvedeno nařízením ministerským ze dne 29. březnu 1854.³⁹⁾

Na místo onemocnělého purkmistra, který proto hodnosti své se byl vzdal, zvolen r. 1858 obchodník a

---

38) V domě čís. 33 byla do pravého rohu v prvním patře zazděna přiměřená listina spolu s běžnými mincemi.

39) Více v popisné části o školách.

měšťan zdejší Aulich Robert, který nemalých zásluh si získal o školství.

Novým obec. zákonem, vydaným 15. bř. 1864 pozbyl starý obec. zákon (od 17. bř. 1849) platnosti a na základě nového obecního zákona byl zřízen městský výbor z osmnácti členů, jemuž v čele stál tehdaž Aulich Robert, jako purkmistr a Šmíd Hynek a Protzkar Jan jako radní města. A když pak následujícího r. Aulich Robert purkmistrovského úřadu se vzdal, byl zvolen na jeho místo Protzkar Jan, který úřaduje až po dnes a Zauder Jan zvolen za radního města.

Od r. 1848 plynula léta pro Hradiště tiše, až přišel r. 1866 a s ním i válka rakousko-pruská.

Již mezi přípravami ku válce té bylo nařízeno, aby ve zdejším městě zřízeno bylo místo, kam veškeren, pro severní cis. armádu k zabiti určený dobytek, by shromažďován byl. Dle nařízení úřadu erárního ustanoveno k tomu pastviště na pravém břehu řeky Moravy, za Starým Městem ležící, kamž i skutečně více než 8000 kusů dobytka přivedeno bylo. Město ubytovalo pak potřebného mužstva k ohledání těch zásob a zvláště řezníků.

Od 31. května t. r. počaly tahy cis. vojska městem na severní bojiště a trvaly až do 7. července. Zejména jízdné pluky jako: pluk č. 2, 5, 11 hulánů; pluk č. 2, 3, 5, 7, 8, 10, 12 kyrysníků byly ve městě ubytovány a s nimi vyšší důstojníci všickni, jako brigádník Švetich, Rosenberg, Vindišgrétz, polní maršálek Zaiček s celým štábem a j. v. Polní zbrojmistr kníže Edmund Švarcenberk ubytoval se ve farním domě.

Brzo na to byl zřízen ve městě i sklad potravin všeho druhu pro cis. vojsko, kterýž byl částečně ve velkých kasárnách a částečně ve vojenském skladišti.

Na dovážení potravin těchto nařízeny byly povinné povozy ze všech okresů kraje, které v Hradišti, jako středu svým, sjeti se měly. Dozor nad těmi povozy měli měšťané hradišští, kteří je až ku Králové Hradci provázeli.

Dne 3. července byla položena do města polní nemocnice č. 10, a sice do prázdných kasáren.

Následujícího dne ale roznosla se již po městě zpráva o nešťastné porážce rak. vojska u Sadové či Králové Hradce a o blížení se pruského vojska, která zpráva potvrzena téhož ještě dne i úředně. V polovici měsíce července byly v Hradišti téměř veškeré úřady zemské ubytovány jako: c. k. mistodržitelský úřad; c.k. policejní ředitelství; c.k. loterní úřad a j. v.

Všichni úředníci byli ubytováni v soukromých domech, a sice od 12. až do 16. července, na kterýž den se odebrali před blížícími se Prusy do Uh. Brodu.

Jakkoli zpráva o nešťastné bitvě v Čechách obyvatelstvo zdejší do velké nejistoty a strachu přivedla, tu ještě více strach a bázeň se zmohla, když první ranění, a sice 64 osob, 15. července po železnici do města k večeru přibyli. Tu každý byl hnut i útrpností nad ubohými a každý spěchal jim dle své možnosti uleviti v žalostném jejich stavu. Ošetřování nemocných převzalo zvláštní komité, kteréž k účeli tomu ve městě se sešlo. Následkem rychlého blížení se nepřátelského vojska byly c. k. skladiště, veškeren erární majetek a polní nemocnice přeloženy do Uher.

Nemocnice byla přestěhována dne 14. a skladiště 17. červen., v kterémž zanechána byla velká zásoba chleba a mouky pro nedostatek času a povozů.

Dne 16. července k polední, právě o výročním trhu, přitáhlo cíś. vojsko poprvé na zpátečním pochodu

do Hradiště, a sice v počtu 60,000 mužů pod velkovévodou Josefem, hrab. Thunem a hr. Festetičem. Vojsko rozložilo se částečně ve městě po náměstí, větší ale díl na pastvišti k Mařaticím a na loukách a polích ke Kunovicím. Na všecky strany byly rozestaveny stráže a most přes řeku Moravu silně obsazen.

Při vojsku tomto byl i oddíl saské pěchoty a jízdy pod korunním princem saským.

Následujícího (dne 17. červ.) nastoupilo opět císař. vojsko pochod od Hradiště ku Straní a do Uher.

Po odtažení císař. vojska očekávali se, a to s nemalou bází, Prusové. Mezi tím ale, téhož ještě dne sběhla se událost ve městě, kteráž vyvolala nemalé rozčlenění u veškerého obyvatelstva.

Zásoby chleba a mouky v erárním skladišti, které pro nedostatek času již odvezeny býti nemohly a snadno do rukou Prusům padnouti mohly, byly rozděleny na nádraží mezi lid, zejména zásoba chleba; mouka ale (asi 1500 ct.) prodána byla ochodníkům Fürstovi Eman., Glásrovi Šal. a Lövovi Bernardu.

Sotva ale započal Š. Gläser koupenou mouku do města odvážeti, sběhl se lid z celého okolí u velikém počtu před dům jeho a s velikým důrazem žádal za vydání mouky dokládaje, že pro chudý lid by určena byla. Podobně dělo se i na nádraží, kdež lid mouku proti všemu bránění mocí odnášel.

Druhého dne opakovaly se nepokoje opět a dosáhly takového stupně, že i sklad Š. Glásra v č. 70 ve městě byl vydrancován. Konečně bylo žádáno v Uh. Brodě o silnější četnickou hliďku, odkudž skutečně 8 mužů se dostavilo, ale ničeho více zabrániti nemohli.

Sotva že Hradiště z těchto bouří domácích se probralo, již byl oznámen zase příchod pruského vojska.

Četníci prchli směrem k Uh. Brodu.

Dne 19. červen. o 1 a půl hod. odpoč. objevili se dva prusští jezdci, kterým následovala četa husarů (30 mužů), jež projedší městěm rozložila se před farním chrámem na hlavním náměstí a žádala o potravu, kteráž jim až na místo přinešena býti musela. Vůdce čty této odebral se mezi tím do erárních budov, zabavil všechny zbylé zásoby a pátral po cís. kasách.

Na poště zabavil všechny veřejné a úřední dopisy a na nádraží převzal všechny vozy a rozličná dovozní nářadí do výhradní služby pruské.

Druhý den (20. červen. před polednem) přitáhl do Hradiště celý pátý armádní sbor pod jenerálem Steinmetzem, asi 40.000 mužů. Tím dnem počalo Hradiště snášeti ono velké břímě, které válka s sebou obyčejně vodívá, totiž ubytování, stravování a vyhovování nepřátelskému vojsku.

Do každého domu ve městě bylo vloženo 10, 20, 50 mužů a majiteli nařizeno, muže ty vším opatřiti. Zejmena bylo nařizeno, že každý muž ráno obdržeti má kávu a dvě housky; na poledne libru masa s rejží aneb zeleninou a pivo a k večeri chleba s máslem a opět pivo.

Kromě denního stravování, poručili Prusáci, aby město je zásobilo chlebem, kávou, cukrem, rýží, solí, vínem, kořalkou; koňstvo jejich senem, slámou, ovsem a koněčně žádali i plátno, flanel, kůže, sukno a j.

Zároveň zabavili Prusáci celou zásobu tabáku a doutníků a odvezli ji odtud sebou.

Dne 21. červen. hnuli se Prusáci z Hradiště k Uh. Skalici a po nich dne 25. t. m. přitáhl opět jiný armádní sbor, pod generalem Boninem (30,000 m.), kterýž podobně v Hradišti se ubytoval. Druhého dne odtáhli Prusáci z města ve dvou proudech směrem k Uh. Skalici a Bzenci.

K těmto ne velmi milým návstěvám nepřátel přidružila se ještě i jiná neméně vítaná. Pruské vojsko přineslo totiž do Hradiště cholera, kteráž zprvu zde jen mezi Prušáky řádila, ale s takovou silou, že pro nemocné vojáky zvláštní ještě nemocnice zařízena býti musela. K tomu účelu byly zařízeny kasárny jezuitské, kdež 350 cholerou nemocných se ošetřovalo.

Obyvatelstvo Hradiště činilo i tu skutky milosrdenství podporováním a ošetřováním nemocných a město zřídilo samo 200 postelí pro nemocné částečně na vlastní útraty, částečně i na útraty jednotlivců.

Ošetřování a stravování nemocných trvalo až do konce srpna. jsouc nemalou obtíží obyvatelstvu.

Pruských vojáků zemřelo na cholera ve zdejším městě 149, a byli pochováni ve společných hrobech pod kopcem sv. Rocha, nedaleko sochy sv. Rozarie.

Následkem toho počala ale objevovati se cholera i mezi obyvatelstvem. První případ této nemoci udál se dne 31. července a od toho dne až do 25. září zemřelo 92 osob z obyvatelstva na cholera. Nejvíce zuřila cholera dne 13. 14. a 15. srpna a 1. 2. a 3. září kdy 3 i 4 pohřby denně se odbývaly. Jednoho dne bylo až 8 případů úmrtí!

Po uzavřeném příměří nastoupilo pruské vojsko hned zpátečný pochod a tak již dne 31. července přitřhl první armádní sbor pruský (asi 25,000) do Hradiště a ležel zde až do 3. srp. Velitel sboru byl ubytován v domě č. 157.

Po čas okupace pruské udržoval obecní výbor s purkmistrem pořádek ve městě,

Válkou tou utrpělo Hradiště od 19. července až do 3. srp. škodu páchící se na 30,000 zl. r. č. a náhrady

obdrželo od státu 12,000 zl. a sice 5000 zl. v hotovosti a ostatní v 5 0/0 stát. úpisech.—

V tomto desítiletí zbývá ještě zaznamenati některé správní záležitosti. Na základě vyvazovacího patentu dšlo se vyjednávání s držitelem panství Buchlovického o vyplacení a zrušení práva, od města déle než čtyry sta let užívaného totiž „bráti všechno potřebné dříví ku pracím městským z lesů panství Buchlovického.“ Město učinilo smlouvu r. 1862 s držitelem panství, dle kteréž město za právo své 1000 zl. r.č. obdrželo a panství Buchlovické vzdalo se od 1. května 1867 všech svých práv naproti městu (vybírání mýt a j.)

Na základě téhož patentu byl r. 1864. urovnán dlouholetý spor města s obcí Huštěnovickou vedený o rybník „Sváror“ a pastviny v „Olši.“ Město podrželo z pozemků těch 58 jiter a ostatní půda připadlo obci Huštěnovské. Podržené pozemky pronajalo město za 2000 zl. ročně, ale r. 1865 odstoupilo pozemky ty v majetek 94 velkoměšťanským a 55 maloměšťanským domům v Hradišti.

R. 1869 prodalo město vlastní pivovár v Jarošově, Šal. Braunovi, za 13,000 zl. r. č.

Právo vybírati poplatek z každé měřice obilí prodané na trhu, obdrželo Hradiště výnosem ministeriál. 4. ledna 1860.

Na základě cís. dipl. ze dne 20. říj. 1860 je Hradiště zastoupeno na sněmu zemském poslancem společným s městem Ostrohem, Bzencem a Veselím, kteráž města činí jednu volební skupinu a volba poslance odbývá se v Hradišti, jakož i volba poslance obcí venkovských za okresy Uh. Hradištský, Ostrožský a Strážnický. — R. 1867 zakročil výbor města o zvláštní správu a zřízení obecní a předložil patřičný návrh zem-

skému sněmu. Žádost a návrh ten podporoval na sněmu p. Rob. Aulich, poslanec za města Uh. Hradiště Uh. Ostroh, Veselí a Bzenec; Dr. Mandelbluh, poslanec města Olomouce a Dr. Jiskra, poslanec a přisedící zemského výboru.

Žádost města Hradiště byla slav. sněmem přijata a Hradiště obdrželo zákonem ze dne 9. květ. 1867 vlastní obecní zřízení a politickou správu pro celý okres. Na základě zákona toho vstoupilo v život nové zástupitelstvo obecní dnem 1. řijn. t. r. s purkmistrem Janem Protzkarem v čele. Činnost nového obecního zástupitelstva byla a je dosud rozsáhlá a blahodárná. — V části popisné sířeji o činnosti té zmínku ještě učiníme.

Končíce stručné pojednání naše o dějinách slavného kr. města Uh. Hradiště nemůžeme opomenouti přátel slavnému městu tomu tak skvělou míti budoucnost, jako minulost jeho je, i přítomnost plnou zdaru a blaha pro obec i občanstvo na dráze pokroku nové doby.

Žehnej Bůh!

II.

Místopis.

Poloha města. Podnebí. Vodstvo. Půda.

Královské město Uh. Hradiště je vzdáleno od Brna 10 mil na jihovýchod a od Olomouce 8 mil na jih a leží na silnici vedoucí od Uh. Brodu a na silnici Vídeňské.

Zeměpisnou polohu města udati lze na $49^{\circ} 4' 30''$ sev. šířky a $35^{\circ} 7' 14''$ východní délky od ostrova Ferro. Dle toho leží město Uh. Hradiště v osmém matem podnebí. Má tudíž Uh. Hradiště teplejší podnebí nežli Praha Olomouc, Brno a j.

Slunce dosahuje zde největší výše za letní rovnodennosti a sice $64^{\circ} 26' 17''$ a nejmenší za rovnodennosti zimní $17^{\circ} 13' 25''$, z čehož připadá na nejdelší den 15hod. 54min. a na nejkratší 8hod. 19min. Podnebí zdejší je nejteplejší téměř na Moravě. Spadá do revíru nížin a střední teplota roční obnáší 7.22° R. Průměrná výše deště je malá a obnáší 17" pař. Jihovýchodní a severozápadní větry bývají nejobyčejnější a tichý, lahodný vánek zavívá téměř stále s nedalekých Karpat a je v parných dnech pravým dobrodiním. Nejvíce krásných a téměř bezmračných dnů mívá červen. srpen a říjen Bouřek, často s krupobitím spojených, mívá květen a mnohem více ale červenec z počátku. Uh. Hradiště, jak na počátku již řečeno, leží podle řeky Moravy která vlnitým tokem zvolna ubíhá.

Množství vklik a velikých serpentín je příčinou, že neustále řeka hlinité a písčité břehy své podrývá a pohlcuje, tvoříc si ustavičně nové a nové řečiště, nestejné hloubky a šířky.

Řeka Morava vyznamenává se častým zaplavovacím pobřežních rovin a míst. Trvá-li zaplavení toto jen dobu krátkou, je velmi užitečné, jinak ale velmi škodlivé a zvláště když pozdě přichází a na okolních lučinách tráva buď dozrává aneb již posečena jest.

Jindy vnikla voda z rozvodněné řeky až do města a zaplavovala je, činíc obyvatelstvu velké škody. Za nynějšího času jest již tomu odpomoženo částečnou kanalisací a zvýšením půdy ve městě.

Bylo-by v zájmu veškerého obyvatelstva, aby co nejdříve regulování řeky Moravy, o kterém se již od r. 1659 jedná, v skutek uvedeno bylo.

Zdejší půda jest velmi plodná. Hluboká půda v okolí města rodí všecky druhy obilí v míře přehojné a mírné svahy a návrší, jichž hlavní součástíkou křemen neb vápno je, přinášejí hojnost dobrých hroznů, z nichž prohlášené a hledané víno se tlačí. Jinak rodí se zde ušlechtilé ovoce, kukuřice, proso, mák, konopě, chřest a j.

Lesy v okolí zdejších jsou v nížinách listnaté a v pásmech vyšších černé.

Uh. Hradiště jako bývalá pevnost.

V dobách, kdy umění válečné na vyšší stupeň zdokonalení svého ještě nestálo, bývalo město Uh. Hradiště silnou a téměř nedobytnou pevností.

Pevné zdi a přirozené hradby, které město šťastnou polohou svou nabylo, jsou na všech stranách obklopeno vodou, byly s to, aby útoky Maďarů po mnoha století odrážely.

Nyní však, po zrušení pevnosti císařem Josefem II. zbyly pouze vnitřní či městské zdi z bývalého ohrazení, ale i tyto zbytky svědčí o někdejší síle pevnosti, ačkoliv z větší části dopolovice nánosem a zemí zakryty jsou⁴⁰⁾. Dříve vedly do města tři brány: brána Staroměstská (Vodní), Kunovická (Josefova) a brána či branka Matiašova, která se nalézala za nynější budovou gymnasiální a r. 1702 zazděna byla.

Ostatní brány byly v novější době strženy. Opevnění města sestávalo z předních či zevnitřních (propugnacula) a z vnitřních či městských zdí.

Před městskou či vnitřní zdí byly příkopy, jakož i před zevnějšími hradbami, které mimo to, ještě chráněny byly nahozenými valy.

Most ku bráně vedoucí (přes příkopy), spojoval přední hradby s vnitřními a stával na proti nynější „porážce.“ Pozůstatky této „staré brány“ lze až do dnes na druhém břehu viděti. Odtud vedli můstky a hráze ku Starému Městu.

Citadela „sv. Cyrilla a Methoděje“ bývala za vojenskou kapli sv. Šebastiána, kde nyní továrna na slad stojí a sice na silnici ku hranicím uherským. Ostatní bašty a sice: číslo 1.) sv. Františka, číslo 2.) Marie Terezie, číslo 3.) sv. Karla, b. číslo 4.) sv. Václava,

40) Pozemky ty jsou proměněny se výnosné zahrady.

číslo 5.) sv. Jiří, číslo 6.) sv. Šebastiána, číslo 7.) sv. Antonína, číslo 8.) sv. Ignáce, číslo 9.) Stubenberg, číslo 10.) Vallis, číslo 11.) sv. Josefa bývaly z většího dílu z tesaného kamene vystavěny a naležitě chráněny vodou a vyhozenými příkopy.

Tak byla část města, od zahrad za budovou gymnasiální počínaje, v tak zvané „Tenici“ až k nynějšímu mostu přes Moravu, kteráž objímala bašty číslo 1. 2. 3. 4. 10. 11. a obě zmíněné citadely, výhradně tesaným kamenem ohrazena. Západní a jihozápadní část města, jakožto méně přístupná a dostatečně vodou chráněná, byla ohrazena pouze valy a vysokými náspy kdežto prvnější část města, obracená k východu a k hranicím uherským, obyčejně musela vydržeti prudké útoky nepřátel a byla mnohem přístupnější, poněvadž tudy silnice do Uh. Brodu vedla.

Nyní máme téměř jen nepatrné zbytky po tak pevných hradbách. Ponejvíce proměněny byly v zahrady a výnosné sady a kamene použito k novým stavbám.

Od věže „Červené,“ která stála na vnitřní zdi nedaleko „staré brány“ na proti Mařaticím a za hlavní prachárnu sloužila, vedena byla voda prostředkem města kterouž se zásobovalo město a hnány byly mlýny, onichž v první části byla řeč. Z těchto se připomínají hlavně tři mlýny, s kterýchž první stál na počátku příkopu, druhý u vnitř města a třetí na zadní, jižní, městské zdi nedaleko královského domu (villa regia), asi v těch místech, kde až dosud „na splávku“ se říká. Mlýny tyto byly později zrušeny, když Morava ponenáhlu jiné řečiště sama si učinila, neb uměle tok její změněn byl.

V dolejší části města, nedaleko vnitřní, městské brány, stála městská zbrojnice, na kterémž místě až dosud c. k. vojenské zásobárny stojí.

Město samo, jsouc tak pevnou páskou zúženo bylo malé a nevýstavné neboť většina domů pouze ze dřeva vystavěna byla. Dokladů toho poskytuje městský archiv s dostatek.

Počet obyvatelstva. Výstavnost.

Hradiště nevynikalo nikdy velkým počtem obyvatelstva. Okolnost tato dá se vysvětliti tím že dokavád město bylo pevností, velmi málo se uvnitř stavělo a tak počet obyvatelů, jest-li spíše pro časté války a mory neklesal, zajisté nikdy rychle nestoupal.

Roku 1654 za Ferdinanda III. udává se ve městě 270 rodin, bydlících ve 163 domech.

Roku 1710 bylo v Hradišti 152 domů, mezi nimiž dva domy šlechtické Waffenbergský a Lichtenštejnský a 243 rodin usedlých.

Roku 1782 počet rodin ve městě vzrostl na 354, kteréž obývaly ve 271 domech a roku 1787 čítalo město 1572 duší.

Při sepsání lidu z roku 1838 mělo Hradiště i s domky rybářů na pravém břehu řeky Moravy 197 domů s 1913 dušemi.

Roku 1848 bylo v Hradišti 2345 obyvatelův a nyní čítá město 192 domů ve městě a 37 domů v Rybárnách a počet obyvatelstva vzrostl na 3210 duší, z nichž je dle náboženství 2814 katolíků 3 protestanti 335 židů.

Z těchto číslic je patrno, že počet obyvatelstva za času, kdy Hradiště bylo pevností neustále kolisal, ano téměř ustavičně se menšil, kdežto po zrušení pevnosti počet obyvatelstva se rychle množil.

Až do roku 1654 zachoval se ve městě, co do staveb, prvotní ráz. Roku toho rozkázal císař Ferdinand III. všechny dřevěné a dlouholetými válkami sešlé domy v městě strhnouti a je novými, z kamene stavěnými nahraditi.

Celkem převládají domy o jednom poschodí, kdežto v odlehlejších místech a ulicích z větší části jen přízemní domy spatřujeme.

Domů o dvou poschodích je poskrovnu.

Jen malý zbytek tak zvané „podloubní“, stavby na hlavním náměstí ukazuje, že Hradiště, jako jiná města velice se snaží, co možná nejdříve zbaviti se všelikého starožitného nátěru.

Oko pozorovatele vábí z dálí čtyry do výše se pnoucí věže, z nichž dvě náležejí farnímu, dříve jesuitskému chrámu, jedna radnici a čtvrtá klášteru františkánskému.

Z novějších staveb je zejména budova c. k. reálného gymnázia pozoruhodná, a pak něco málo soukromných aneb veřejných budov, o nichž se dále zmíníme.

Rozdělení města.

Uh. Hradiště nemá předměstí.⁴¹⁾ Vnitřek města kráší dvě rovná, prostranná a dosti souměrně domy ohrazená náměstí, z kterýchž jedno „hlavní“ a druhé „Marianské“ náměstí pojmenováno je.

Náměstí tato spojena jsou dosti úzkou, ale nejživější ulicí města. Ze všech stran města vedou pak více méně pohodlné a čisté ulice na obě náměstí.

---

41) Staré Město, proti Hradišti na druhém břehu Moravy ležící, je starobylá a samostatná obec, a blízké „Rybárny“ předměstím slouiti nemohou.

Ulic čítá Hradiště 22 a sice: ulice radniční, úzká, františkánská, jozefovská, královská, dlouhá, studentská, pivovární, růžová, vodní a j. v. Na obou náměstích stojí dobře zřízené vodní nádržky, kamž voda z Mařatického vrchu se vede. Tyto nádržky a více jiných veřejných a soukromných studnic zásobují město vodou, která však ne všude je pitelná.

Dlažba ve městě je dobrá. Pohodlné chodníky nalezají se po stranách náměstí, ano i částečně v ulicích. O čistotu, zdravotu a udržování pořadku dbá se velice a obzvláště za nynější obecní správy věnuje se zdravotnictví zvláštní posornost.

Znak městský.

Královské město Uh. Hradiště stálo vždy na straně zeměvládců a přinášivalo s nevidanou ochotou oběti pro krále a vlast v dobách největšího nebezpečení. Obyvatelstvo docházelo vždy uznání svých zásluh u zeměvládců, kteří se také snažili město mnohými výsadami obdařiti. V části dějepisné jsou toho četné důkazy. Za dlouhých a krvavých válek mezi Jiřím Poděbradským a Matiašem, králem uherským, vedených bylo město Uh. Hradiště téměř jediné, které zůstalo králi svému věrné a po celý čas s udatností velikou odpíralo strašným útokům Matiašovým.

Když pak úmluvou Morava Matiašovi doživotně v držení dána a město Uh. Hradiště samým králem vyzváno bylo, aby s rovnou obětavostí a věrností k novému pánu svému přilnulo, sloužilo Uh. Hradiště s obvyklou věrností Matiašovi, který na minulost zapomenuv, městu nových výsad udělil a je zvláštním znakem na důkaz královské své lásky obdařil.

Od toho času užívá město znakem červeného štítu, v kterém se dvě věže nalézají, jsouce spojeny zdí, ve kteréž je otevřená brána se mříží v klenutí.

Nad mříží stojí do polovice viditelný bojovník ve zbroji, máje tři péra na přilbě, v pravé ruce meč a v levé štít se znakem království českého.

Znak tento tlumočí statečnost a bojovnost obyvatelstva Uh. Hradiště. —

Památnější budovy města. R a d n i c e.

Nejstarší budova v městě jest bez odporu městská radnice. Nezůstalo sice z prvotní podoby její ničeho, poněvadž častými živelnými pohromami zničena byla; přece však alespoň v tom ohledu je budovou starožitnou, že hned z počátku na tom samém místě stála, kde až dosud, označujíc jako tehtáž, tak i nyní střed města.

Brzo po založení města králem Otakarem II. starali se obyvatelé o vystavění radnice, která vskutku již r. 1296. na nynějším místě založena byla. Z prvu však obsahovala radnice pouze jen přízemí. Věž a nové poschodí vystavěno o něco později.

Zde se přechovával archiv, zasedával soud městský a rada městská, jako obecní soud, k jehož ruce zřízena byla trestnice v dolejší části radnice.

Věž na radnici pnula se do veliké výše, jsouc kryta břidlicí a ozdobena pěti štíhlými věžičkami, kolem kterých obíhala galerie, z níž, hlásný hodiny oznamoval.

Později byly tam zavěšeny hodiny.

Při požáru r. 1682., který většinu města ztrávil, padla i radnice za obět rozkacenému živlu. Požár tento zničil věž, která více nebyla tak nádherně a vkusně vystavěna i všeskerými zásobami obilními, kteréž vni uschovány byly. Úřední místnosti a archiv s zdrahocenými památkami a listinami svými byly taktéž zničeny.

Po nehodě té byla pokryta radnice a věž pouze šindelem, což se opakovalo v r. 1772., a v tom stavu vytrvala až do r. 1804., v kterémž roce věž mědi pokryta byla.

Roku 1812 vypukl na blízku radnice požár, který, rozdmýchán větrem, až do věže vnikl a trámy a krytbu věže u vnitř zapálil, jež pak s velkým rachotem dolů se sřítily a klenutí prorazily.

Tím dostal se oheň až do samých [kancelářských místností, V největším nebezpečí byl opět archiv poněvadž oheň až do registratury byl vnikl a teprv po velkém namáhání podařilo se občanstvu a zvláště úřednictvu archiv zabezpečiti. Škoda požárem učiněná byla veliká.

Úřad magistrátní byl přeložen do domu tehdejšího měšťanosty, Jana Ertla a rozličná soudní vyjednávání děla se v soukromých domech.

Později přeložen byl úřad magistrátní do obecního, vojenského domu, kde zůstal až do r. 1820, v kterémž roce radnice dostavěna byla a nyníjší svou podobu obdržela.

Kláster a kostel františkánský.

Kráčme-li po náměstí Mariánském, spatříme v severovýchodním rohu náměstí 19° vysokou věž klášterní, jejíž šedé a bez okrasné zdi vysoko nad městem se vypínají.

Pohled na klášter z venku není velice krásný, poněvadž na nás zří holá čelní zeď bez všech zvláštností slohu. Blížíme-li se ku vchodu do kláštera, jdeme po pravé straně okolo dveří klášterního chrámu a po levé, okolo nového dvoupatrového domu, na kterémž místě stávala (až do r. 1876) kaple sv. Rozarie, kterouž vystavěl r. 1716. Bartoloměj Zelnicius, primator města, na památku odvrácení moru. V kapli nalézala se rodinná hrobka zakladatelova.

Klášter sám má podobu čtverce, na jehož jihovýchodní straně přistavěn je zmíněný chrám Páně. Na východní straně rozkládá se klášterní zahrada a na západní nalézá se nádvoří.

Uprostřed kláštera jest ohražené prostranství, kde uprostřed je studna, z níž se čerpá dobrá voda.

Večeřadlo letní, v budově klášterní se nacházející je velmi nádherné a vkusné, ačkoliv již mnoho z dřívější své ozdoby ztratilo. Plocha, kterou zaujímá, obnáší 27 □° sáhů.

Večeřadlo to vystavěno a ozdobeno bylo nákladem pana Amada Petrswaldského z Petrswaldu, jehož znak se tam až dosud nalézá.

Malby biblické a obrazy ze života členů řádových, kteří na misiích mezi pohany byli, zdobí stěny večeřadla, kteréž jindy i bohatě zlatem vykrášleny byly. Vchod do večeřadla je vzdělán z mramoru cetechovického.

Dolejší jakož i hořejší chodby, kamž po pohodlných kamenných schodech přijdeme, jsou ozdobeny velikými obrazy svatých nevelké ceny a také několik podobizen opatů Velehradských se zde nachází. V hořejší části kláštera jsou byty řeholníků, světnice hostinské a pak více místností, které však k obývání nejsou zařízeny.

Zde umístněna jest i knihovna klášterní, která chová asi 4000 svazků rozličných děl ze všech odborů vědy, zvláště ale bohosloveckých spisů počet jest velký. 42) J vzácné památky písemnictví českého lze zde nalézti. Pozoruhodné jsou žaltáře na pergameně psané a ozdobené krásnými iniciálkami svěžích barev. Knihovna se uchovává v dobrém pořádku. Zasluhu tu přičísti dlužno bývalému Quardiánu P. Goldovi a P. Calasancovi Leidlovi, kteří s velikou péčí knihovnu v pořádek uvedli, a nynější představení též neopomíjí knihovnu stále obohacovati.

Klášterní chrám je budova ne sice velmi prostorná, ale velmi vkusně a pečlivě ozdobená, takže vskutku málo podobných chrámů najdeme.

Lod' chrámová spočívá na 6 pilířích, jimiž je rozdělena na tři části.

V hlavní části, či lodi nalézá se presbyterium a hlavní oltář „Zvěstování P. Marie“ z r. 1721., před kterým nachází se klášterní hrobka.

Po straně epištolní ve vedlejší lodi je oltář „sv. Petra z Alcantary;“ oltář Bl. P. Marie Bolestné a oltář sv. Antonína. Poslední dva dal na svůj náklad postaviti Zikmuno Skydina, pán na Buchlovicích (r. 1712) Na straně evangelní, taktéž ve vedlejší lodi, je oltář „sv. Františka Seraf.“ oltář „Bl. P. Marie.“ věnovaný od Adama Antla, c. k. sudího a oltář „sv. Josefa.“ Obrazy na oltáře tyto maloval Eliáš Herberl z Hradiště

Oltáře ty stávaly ve zvláštních, postranních kapličkách, pro které zeď chrámová zvláště prolomena býti musila. Tím ale utrpěla celá budova tak že r. 1790

42) Knihovna rozšířena byla velice knihami z biblioteky kláštera Velehradského a kláštera jezovitského, které tehdaž zanepatnou cenu prodávány a kupovány byly.

důkladná oprava nezbytnou byla, při čemž kaple sv. Petra z Alcantary zrušena byla. Za hlavním oltářem umístěna je sákrstie, vedle kteréž nachází se místo k zpovídání, kdež stojí oltář sv. Jana Nepomuckého, zřízený r. 1713, od baronky Horecké z Horky. Nad sákrstí, za hlavním oltářem je chór pro řeholníky, nad jehož klenutím zdvíhá se malá věžička se dvěma zvony z r. 1721. Křížová cesta chrámu Páně darována byla od rozličných rodin šlechtických r. 1733; od c. k. hejtmána hradištského a v. j. Nad vchodem do chrámu nalézají se nevelké varhany. Sochařské práce pro chrám provedl Alois Morávek. Na velké věži jsou tři zvony z r. 1687.

Dějiny kláštera.

Již r. 1334 učinili obyvatelé města Hradiště slavný slib, že na památku zázračného zachránění města před hordami Maďarův založejí klášter pro řeholníky řádu sv. Františka, k čemuž papež Benedikt XII. též své svolení dal (v Avignoně, 1. května r. 1334.) K uskutečnění slibu toho pro mnohé překážky tehdaž ale nepřišlo, neboť časy podniku takového velmi nepříznivými se býti zdály. Teprve r. 1491 přivedl zbožnou myšlénku tu v skutek biskup Varadinský, a správce osiřelé biskupské stolice v Olomouci, Biskup Jan Vítěz (Filipec) z Prostějova, a kterémž znamenitým muži šířeji zmíniti se musíme.

Jan Vítěz (Filipec,) biskup Varadinský, správce biskupství Olomouckého a nejslavnější díplomat věku svého, narodil se v Prostějově r. 1431. z rodičů chudých a náboženství husitského. Vzdělání svého nabyl pouze ve škole Prostějovské, kteráž ovšem toho věku znamenitá byla. Později stal se písařem nejprve u pana

Jana z Cimburka, hejtmana markrabství Moravského a pak i u synů jeho, Ctibora a Jana. Okolnost ta svědčí již dosti zřejmě o stupni vzdělanosti Vítězově, neboť vědomosti a zkušenosti obsáhlé žádány byly na osobách, úřad takový zastávajících.

Když král Matiaš zmocnil se Moravy (1469), tu doporučen mu k službě Jan Vítěz, kterého Matiaš skutečně přijal a odkázal službám vevodovi Sedmihradskému, Mikuláši Čuporovi. Roku 1472 když vévoda u krále v nemilost upadl, vstoupil Vítěz přímo do služeb královských.

Nemožno nám tuto sledovati celý běh života znamenitého toho muže, ponechávající úkol ten na jinou dobu, zmíníme se jen o hlavnějších dátech ze života a činnosti jeho.

Brzo získal si Vítěz důvěru královu a to v míře takové, že v krátkém čase stal se Matiašovým předním rádcem a nejvyšším kancléřem uherským. Neobyčejné dary ducha, ušlechtilá postava, spanilé mravy, příjemné a vřelé obcování získaly mu úplnou přízeň královu a naklonily mu srdce všech na dvoře uherském.

Všecka diplomatická jednání, prostředkování a smlouvy smírné toho času vyjednával Vítěz pro říši uherskou se štěstím a obratností podivuhodnou. V Čechách, ve Slezích, v Rakousích a u dvorů jiných, též i ve Francouszku a Italii byl znám, neb častokráte tam dojížděl v poselství od krále a jako plnomocník jeho.

Roku 1478 přijel Vítěz, sprostředkovav mír mezi králem českým Vladislavem a Matiašem, do Prahy, kdež byl i s průvodčími slavně uvítán.

Odtud učinil návštěvu či pout do Kadaně ku sv. čtrnácti Pomocníkům.

Podobně i r. 1480 přibyl Vítěz v poselství krále

Matiáše do Prahy a zde na jeho přímluvu propuštění jsou všichni vězňové strany pod obojí, na Křivoklatě a Starém Městě uvězněni

Roku 1486 vyjel Vítěz v poselství ku králi francouzskému Karlu VIII.

Za výtečné služby odměňoval Matiaš Vítěza štědře tak že hodnosti jeho byly ty nejvyšší v říši a jmění a nádhera jeho domácnosti převyšovala i dvory knížecí.

Již r. 1472 vyžádal král u papeže pro Vítěza uprázdněné biskupství Varadínské, ačkoliv Vítěz dosud knězem nebyl. A když r. 1482 Taso z Boskovic, biskup Olomoucký zemřel, tu dosedl na uprázdněnou stolicí biskupskou, na žádost a přání krále Matiaše, tež Jan Vítěz. Tím nabyl Vítěz nejen nových důchodů, ale i ještě mocnějšího vlivu v zemi a o přátelství jeho ucházeli se netoliko páni a šlechta domácí, ale i panovníci a knížata zahraniční.

V družině a komonstvu Vítězově bylo někdy až 300 osob stavu rytířského. Než Vítěz uprostřed lesku a slávy zůstával po vždy jak v požadavcích tak i v požívání mírný a přísný a nikdy nezapomněl nízkého rodu svého a přátel svých po většině náboženství husitského, pro kteroužto přízeň svou byl i nařknut z kacířství až u samého papeže.

Vedle těchto hodností byl Vítěz ještě proboštem Budínským a Velkovaradínským.

Poslední leta panování krále Matiaše (zemřel 6. dubna 1490) vyznačovala se snahou královou, pojistiti přirozenému synu svému Korvínovi koruny uherské. Za tím účelem získal pro něho pomocí a prostředkováním Vítěza knížectví Slezská. I lze předpokládati, že král před smrtí svou, když byl od mnohých šlechticů sliby

i přísahy přijal ve prospěch syna svého, i od nejupřímnějšího rádce svého Vitéza ujištění obdržel že po smrti jeho Korvín na trůn uherský povýšen bude. Později však stalo se jinaké a Vítěz, vida beznadějnost zájmů Korvínových a na druhé ztraně naléhavou potřebu pro blaho říše, zasadil se sám o zvolení českého krále Vladislava na trůn uherský.

Avšak při slavnosti korunovační ve Stoličném Bělehradě (dne 2. září) prohlásil Jan Vítěz za svůj pevný úmysl, vzdáti se všech hodností, odřící se všeho a vstoupiti do řehole sv. Františka. A marné byly domluvy krále i králové, kteří neradi ztráceli v takové době výtečného toho muže, a veškeré šlechty a všichni jen toliko odložení toho kroku na dobu jednoho roku vymohli. Zatím učinil Vítěz závět, spořadav všecky pozemské vztahy a povinnosti své a dne 10. června 1492 vstoupil do řádu sv. Františka, přijav roucho řeholní v klášteře sv. Bernarda ve Vratislavu.

Závět svou učinil Vítěz před panem Ctiborem z Cimburka a jinými pány v Olomouci (15. května) a vně dědicem vlastního jmění ustanovil Jana, syna sestry své Doroty, provdané za panoše Václava ze Stvolova, mládka tehdejší na universitě Lipské studujícího, předka potomních pánů z Kunovic. Mimo to vystavěl Vítěz nádherné zámky ve Výškově a v Mírově; vykoupil město Mohelnici pro jmění olomouckého biskupství, katedrální chrám v Olomouci pečlivě opravil a ozdobil. Založil a vystavěl klášter „Všech svatých“ pro regulované kanovníky v Olomouci a řádu františkánskému vystavěl řeholní domy v Uh. Hradišti a v Javoru. Podobně mnohá dobrodíní a obdarování učinil rodnému svému městu Prostějovu a jiným místům a ústavům.

Tak změnil Vítěz slávu velmocného kancléře uherského za prostotu a skromnost mnicha, odřekl se nádhery a pohodlí, voliv přísný život řehole serafinské a vzdav se správy dvou diecesí, podřídil se sám rozkazům svých řeholních představených.

Příčina pravá kroku toho není sice známa, poněvadž Vítěz sám nikdy nikomu ji nesdělil, ale tolik jest jisto, že nejednal proti povaze své, jsa kotolik přesvědčený a milovnick rozhodný pokory křesťanské. Myslíme, že nabaživ se Vítěz těch bojů a sporů o velké zájmy lidstva, v kterých ne vždy právo a spavedlnost zvítězila, a nemoha svědomí svého utlumiti pro city vděčnosti ku zesnulému králi, zanechal činnosti veřejné, hledaje klid v tichu klášterním. Než nebylo mu dopřáno žítí vzdálenu ruchu politického. Král Vladislav nemohl postrádati ho v těžkých dobách svého kralování a tak byl Vítěz, mnich opět činný v politickém životě národa českého, v šímaje si nyní více náboženských poměrů v Čechách a na Moravě. Nebyl však tak rozhodným škůdcem pronásledovatelem Jednoty bratrské, jak o něm křivě se tvrdívá.

Památkou jest sněm sv. Jakubský v Praze r. 1508, na kterémž Vítěz jako plnomocník krále Vladislava s velkou energií urovnal spory vlast českou hubící. Doprovodiv ještě jednou krále Vladislava do Prahy r. 1509, navrátil se Vítěz, povinnostmi řeholními volán, zpět do kláštera v Uh. Hradišti, kde za nedlouho na to zemřel náhle dne 23. prosince, 1509 a pochován byl v hrobce klášterní. Za hlavním oltářem nachází se památný jeho kámen. Král Vladislav za svého pobytu v Uh. Brodě r. 1511 navštívil hrob nejlepšího rádce svého s celým dvorem svým. Z vděčnosti k němu pak rozkázal, aby

daň, kterou město komoře královské odváděti mělo, nově založenému klášteru ku stavbě a okrase se věnovala.

Mezi tím časem pracovali řeholníci provincie českomoravské o brzkém dostavení kláštera, což ale, jak se zdá, se jim po celý čas jich pobytu (až do r. 1542.) nepodařilo, pro velké a různé překážky. Duch reformační, který z Němec až na Moravu zavál, našel v obyvatelstvu města Hradiště půdu úrodnou, takže oni, kteří jindy husitsm na Moravě porážeti pomáhali, nyní zcela ku lutrovským novotám přilnuli.

Následek toho byl, že řeholníci sv. Františka od protestanského obyvatelstva z kláštera svého, který ještě ani úplně dostaven nebyl již r. 1542 vyhnáni byli. Od toho času zůstal klášter pust. — Když ale r. 1605 řeholníci téhož řádu v provincii uherské utiskováni a pronásledováni byli od stavů proti Rudolfovi II. se vzbouřivších, tu utekli se do sousedních zemí a několik jich přestěhovalo se do Moravy. V kláštere řádu cisterciátského ve Velehradě našlo také několik řeholníků sv. Františka útulku, odkudž pak na žádost některých měšťanů, kteří ještě katolíky byli, do opuštěného kláštera ve městě přesídlili (19. března 1605). Hlavním příznivcem jejich byl primátor města Jan Purek a prvním představeným kláštera byl Ludvík de Angylos. Aby pak řeholníci provincie uherské klášter hradištský právně držeti mohli žádali tedy u provincie českomoravské, aby jim klášter ten trvale odstoupen byl. Odstoupení toho dosáhli skutečně při kapitole řádu, odbývané v Brně 9. srpna 1611, kterýž odstoup stvrzen byl radou města Hradiště 10. června 1623 a papežem Urbanem VIII. r. 1638.

Císař Leopold potvrdil úmluvu tu 5. června 1659 a císařovna Marie Terezie 14. prosince 1741.

Nově usazení řeholníci byli hojně obyvatelstvem podporováni, aby klášter v lepší stav uvéstí mohli, ku kterémuž účeli i od města ročně 30 dukátů dostávali (až do r. 1616) jež dříve platily se do král. komory. Rok 1619 způsobil v Hradišti velké obraty. Strana protestantská domohla se ve městě vlády a farní chrám přešel do rukou protikatolických kazatelů. Za tou příčinou šel quardián kláštera, Michael de Solmyo s bratřími do farního chrámu a přenesl sv. Svátosti do chrámu klášterního, kdež pak katolické služby Boží se odbývaly.

Na událostech tehdejšího věku město Hradiště velkého podřlu bralo a proto skleslo velice následkem toho na své zámožnosti a když daně a pokuty platiti mělo tu bylo zastaveno i veškeré stříbro z chrámu klášterního.

Od svého příchodu pracovali noví řeholníci o dostavení kláštera, jehož stavba ale sotva k ukončení svému dospěvši, požárem stříhnuta a opět pobořena byla.

Požár ten vznikl v domě městského rychtáře Jana Českého a strávil více než 22 domů. Pohroma taková nedala se hned napravití a budova ještě r. 1647 nebyla celá pokryta, v kterémž roce vítr věž a štít svrhl, což vše na klenutí kostelní padlo a je prorazilo.

Teprve r. 1657. pod provinciálem P. Jiljím Bonilovcem, počalo se znovu od základu stavěti, a klášter byl založen v nynějším svém rozměru. Řeholníci docházeli podpory vydatné jak u zámožnějšího měšťanstva tak i u domácích šlecht. Hrabě Serenyi postoupil klášteru sousední svůj pozemek k rozšíření budovy a zahrady klášterní, k čemuž město r. 1731. vlastní pozemek ještě přidalo. Než rok 1681 stal se jak klášteru, tak i celému městu rokem osudným. Dne 23. dubna zmíněného roku vyšel opět oheň, ze samého kláštera

zlomyslnou rukou byv založen a strávil klášter i velkou část města.

Po nehodě této zůstával klášter dlouho v ssutinách. Znovu stavbou kláštera započalo se teprv r. 1701 ačkoliv již r. 1688 věž z novu zřízena byla.

Stavba protáhla se až do r. 1757, jsouc nejvíce milodary příznivců řádových provedena.

V roce 1708 zřízen byl letní refektář v nynější podobě. Následujícího roku položen základ k budově, určené pro novice a kleriky a r. 1716 počata stavba zákristie. Dne 6. srpna 1757 vysvěcen byl chrám klášterní od Mikuláše Stanislava z řádu sv. Františka, biskupa Nikopolitánského v Bulharsku.

V dobách plných útrap a svízelf, jež na město přicházely, jak se strany nepřátel, tak častým vypuknutím nakažlivých nemocí osvědčovali se Františkáni jako horliví dělníci na vinici Páně. Tak se stalo zejména r. 1680, kdy strašný mor ve městě zuřil. Z duchovenstva zůstali k obsluze pouze Františkáni, kteří s největší obětavostí a s nasazováním vlastního života nemocné ošetřovali a sv. Svátostmi zaopatřovali.

Za to jim byl placen příspěvek z příjmů farních. Podobně stalo se r. 1715 — 16.

Nemenší zásluhu získali si řeholníci o město v dobách válečných, ani zároveň s měšťanstvem vojenskou hlídku drželi, což zvláště platí o době když všecko mužstvo vytrhlo ku osvobození Vídně od Turků.

Za války třicetileté trpěl klášter častým ubytováním vojska, začez se mu dostalo 400 zl. náhrady od císařovny Marie Terezie, tedy po stu téměř letech.

V době rušení klášterů za císaře Josefa II. obstál klášter Hradištský, ačkoliv mnoho klášterů řádu toho

zrušeno bylo. Císařským nařízením z r. 1782 přešel klášter v opětné držení provincie českomoravské. Tehdáž zasazoval se nejvíce o zrušení kláštera toho kapitán či hejtman kraje Hradištského Baltazar z Bossy, jinak o město velice zasloužilý muž a po případě alespoň o přeložení jeho do zrušeného kláštera řádu cisterciáckého ve Velehradě.

Zmíněný kapitán žádal a navrhoval generálu, hraběti Mitrovskému, aby pro nedostatek jiných budov vojenských ve městě klášter františkánský v kasárny proměněn byl pro šest setnin vojska pěšího.

Návrh ten byl od gubernia v Brně (1787) zamítnut. Baltazar z Bossy ale neustal od úmyslu svého a hleděl v dobrotě vymoci si dovolení, uložiti v místnostech prázdných v klášteře sklad vojenský pro čtyry setniny, což se konečně stalo i proti protestu quardiána Jana Remeše 2. ledna r. 1788. Do kláštera dostavila se vojenská komisse a na rozkaz kapitánův hned počato s upravováním místností potřebných, což se dělo na velký úkor řeholníkům. Nově zvolený představený, následkem úmrtí předešlého, Cassian Vogel, vymohl rozkaz od gubernia v Brně (dne 1. dubna) na okamžité vyklizení všech místností klášterních. Když však téhož roku místodržitel moravský svob. pán Alois z Ugarte, zdejší město navštívil, vymohl u něho Baltazar z Bossy opětného vyšetřování stran vyzdvižení kláštera. Za tou příčinou ustanovená komisse pod předsednictvím kapitánovým, záležela z vojenských důstojníků, zdejšího děkana (Pl. Pressla), z královských úředníků a dvou starších obce.

Jednalo se o to, zdali Františkánů ve městě potřeba, či nikoli. V případě posledním mají-li se vystěhovati na Velehrad.

Děkan místní udával, že Františkánů ve městě potřeba není a toho mínění byli i ostatní členové komise až na p. Josefa Fridricha, staršího obce, který přesvědčujícími doklady z minulosti a přítomnosti opak toho dokázal.

Podobně závažné námitky podal proti zamýšlenému přesazení guardián kláštera, který tak rozhodně proti tomu se opřel, že raději město opustiti docela slíbil, než-li se přestěhovati.

Nové nařízení císařské ukončilo záležitost tu (1788) ve prospěch kláštera.

Počet řeholníků v klášteře stálivších býval rozličný. V době právě zmíněné žilo v klášteře 46 členů a sice 24 kněží, 12 klériků a 10 bratří. Býval zde noviciát pro nastupující řeholníky a klérikát pro studia filosofická a bohoslovecká.

Zajímavé je, že potomek proslulého vojevůdce a bořitele klášterů z dob husitských, Jana Žižky, útulku hledal a našel v klášteře zdejší, kdež žil pod jménem Candidus Žižka z Trocnova. Za příčinou jeho vysvěcení na kněžství r. 1735 daroval otec jeho, Jan Maximilian Žižka z Trocnova, klášteru zdejšímu skvostné mešní roucho v ceně 550 zl. rýnských (Memorabilia kláštera str. 145). Nyní žije v zdejší klášteře pouze 7 řeholníků a sice 3 kněží a 4 bratři pod guardiánem P Ben. Zahradnickým.

Bývalý farní chrám sv. Jiří.

Uprostřed hlavního náměstí stával chrám sv. Jiří, původně v čistém gotickém slohu zbudovaný. Chrám ten povstal ze staré kaple sv. Jiří, která na témž místě stála již za dob krále Otakara II. a snad jedna z těch kaplí byla, o kterých se zmínka činí již v 11. století.

Král Otakar II., založiv město Uh. Hradiště, povýšil kapli sv. Jiří na farní chrám (1257.) a odevzdal správu jeho řeholníkům v klášteře Velehradském, z řádu cisterciáckého.

Roku 1290 rozšířil chrám ten Boček z Kunštátu a založil při něm a nadal, s chotí svou Gertrudou, kapli sv. Anny, která později s chrámovou budovou splynula. V letech 1460 připomíná se ten oltář „sv. Anny“ v chrámu sv. Jiří, jako velmi spustlý a schudlý, což přimělo zdejší řeznický cech, že 12 hř., ročně pro oltář ten vykázal a zvláštního kněze pro něj ustanovil. Téhož roku založil Benedikt z Boskovic a na Černé Hoře s měšťanem brněnským, Mikulášem Ollem, fundaci z pozůstalosti měšťana hradištského, Jiřího Plevla, z kteréž vydržován býti měl jeden kněz a na stavbu a správu chrámu ročně 75 hřv. se přispívati mělo. Knězi vykázáno 25 hřiven ročně.

Podobně byl oltář sv. Petra a Pavla z pozůstalosti měšťana hradištského, Petra Dirukeše r. 1462 zřízen a město se zavázalo pro oltář Mariánský 4 hřivny ročně odváděti.

Z počátku vedli správu duchovní při chrámu či kapli sv. Jiří kněži světští, ustanovováni byvše od kláštera Velehradského. Kněži tito byli podřizeni faráři u sv. Michala ve Starém Městě, cisterciáku, a sice až do r. 1360, odkudž samostatní kněži při chrámu hradištském usazováni jsou.

Již dříve vzpíralo se město Hradiště, kteréž po nejvíce na vlastní útraty chrám sv. Jiří rozšířilo a ozdobilo usazování kněží klášteřem Velehradským, a však spor o to vedený, rozsouzen ve prospěch kláštera, kterýž odtud také až do r. 1671, patronátní právo při chrámu vykonával, kdy právo to městu odstoupeno bylo.

V zmíněném roku měl chrám 7 oltářů, a sice: oltář hlavní „nejsvětější Trojice a sv. Jiří“ a oltáře po-
boční: „Matky Boží,“ „sv. Anny,“ „sv. Kateřiny,“ „sv. Maří Magdalény,“ „sv. Petra a Pavla“ a „sv. Barbory.“
Mimo to byly při chrámu přistavěny kaple „sv. Jiří“
a „sv. Kříže,“ každá s jedním oltářem.

Co se majetku chrámu dotýče, nalézaly se tehdáž
v chrámu tom: 2 stříbrné, pozlacené monstrance; křiš-
tálový kříž se stříbrnou sochou Spasitele; pozlacený
stříbrný kříž s jaspisy a krystaly; jiný stříbrný pozla-
cený kříž; 2 pacifikále; stříbrná pozlacená socha P. Marie,
podobně i socha sv. Petra: 3 ciboria, jedno v podobě
hroznu; druhé pouze pozlacené, ne stříbrné a třetí
od sv. Michala ze Starého Města; lampa; kaditelnice; 19
pozlacených kalichů s paténami, a k tomu ještě 15 kásul
a 2 dalmatiky, 3 sešlé pluvíály a jiná rozličná potřebná
roucha, ale nevelké ceny.

Chrám požíval rozličných činžovních dávek z domů
a měl 4 nadace, a legát 1000 zl. po purkmistru a su-
dím, Janu Českém.

Dne 23. dubna 1682 shořel chrám zároveň s větší
částí města i s věží, v níž byly tři zvony a s farním
domem. Škoda obnášela 23.000 zl. Se stavbou chrámu
započalo se hned po požáru a služby Boží odbývaly
se mezi tím ve špitální kapli „sv. Alžběty“ u Staroměstské
brány. K novému chrámu, kterýž byl od biskupa olo-
mouckého, Jakuba hraběte z Lichtenštejnů, dne 22.
května r. 1740 vysvěcen, přistavěl tehdejší děkan, Frant.
Šupler (1749.) kapli loretánskou.

Avšak po vyzdvižení kláštera jezovitského v
Hradišti byl chrám sv. Jiří zamčen na rozkaz císařský
(1778) a r. 1785 úplně rozbořen i s městskou strážnicí,
vedle stojící. Na to byl dne 16. ledna 1778 klášterní
chrám prohlášen za farní.

Ačkoliv město tím pozbylo vzácné a starobylé památky, nelitujeme toho přece, když, přijdouce na hlavní náměstí, spatříme v jižní jeho části hrdě vypínající se čelní zeď nynějšího farního a bývalého jezovitského chrámu, s přiléhající bývalou budovou klášterní, kteráž náměstí pravidelně a souladně uzavírá.

Jezovitský, nyní farní chrám a klášterní budova téhož řádu.

Průčelí hlavního chrámu jest obráceno na náměstí a dvě pěkné, stejné věže kralují městu. Ostatní část budovy chrámové ohražena je bývalou budovou klášterní kteráž nyní ve vojenské kasárny je proměněna. Průčelí chrámu zdobí 5 kamenných soch, mezi kterýmiž je socha sv. Františka Xav. nejpozoruhodnější. Budova chrámová je 20° dlouhá, 10° široká a 8° vysoká.

V pobočných lodích chrámu nalézají se vždy tři kaple a naproti sakristii, podle presbytáře, je kaple loretánská s mramorovým oltářem a sochou Matky Boží. Socha tato byla zřízena z veřejné sbírky a stála v chrámu sv. Jiří, taktéž v kapli loretánské.

Později přenešena do kaple této, kteráž zasvěcená byla sv. Viktorii, patronce města Hradiště, jejíž ostatky se nacházejí v pobočném oltáři.

V chrámu je celkem 10 oltářů. Hlavní oltář sv. Frant. Xav. zasvěcený, je částečně vyveden z mramoru Cetechovického Ondřejem Švejglem z Brna a částečně z obmítkové malby od Tadeáše Suppera ze Třebové. Obraz sv. Frant. Xav. pochází od malíře Jana Hajníše z Prahy (1674), Ostatní oltáře a hlavní obrazy jejich jsou ceny nestejně a pocházejí nejvíce od malíře Ignáce Raaba, kterýž byl sám jezuitou, totiž bratrem laikem.

Tak maloval J. Raab obraz: „Srdce Ježíšovo,“ „Bolestná P. Maria“ (sochařská práce od Ondřeje Šveigla). „sv. Josef“ „sv. Ignác“ „sv. Alois“ a „sv. Anna,“ na oltářích téhož jména. Socha sv. Barbory je práce Ondřeje Šveigla.

Roku 1768 dal poslední rektor koleje jezovitské v Hradišti, P. Josef Šimer (zem. v Hradišti 17. srpna 1784) chrám důkladně uvnitř opravit. Sochařské práce vyvedli mimo Šveigla (od něho je též kazatelna) i Frnt. Hirnle z Kroměříže a Alois Morávek, rodák hradištský. Na hlavnímu oltáři pracoval také laik řádu, Adam Freitag (1691) a velké varhany zhotovil také jezuita laik František Hořčíčka, kteréž nyní novými byly nahrazeny. Po stranách jsou dvě řady oratorií pro lid. V chrámu jsou 3 hrobky. V hrobce u prostřed chrámu jsou uloženy tělesné pozůstatky zakladatelky kláštera, Kateřiny Alžběty Zoubkové ze Zdětína, kteréž dříve (1636) v Brně k odpočinku uloženy byly a odtud konečně r. 1692 do zdejšího chrámu jsou přeneseny.

Před hlavním oltářem nachází se klášterní hrobka kteráž na příkrovním kamenu nese nápis s kovovými písmeny: *Salvatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostrae.*

Věže chrámové jsou pokryty bílým plechem a v nich nalézají se hodiny a 5 zvonů. Dva největší zvony (40 a 20 centů těžké) pocházejí z chrámu sv. Jiří, byly ale již přelity a ostatní (10, 6, 4, ct. tíže) lity byly r. 1594. Co se dějin chrámu týče, ty splývají s dějinami kláštera.

Posloupnost duchovních správců a farářů při farním chrámu.

O prvních duchovních správcích, kteří by v starobylé kapli sv. Jiří služby Boží byli konali, nevíme ničeho, jako není ani zakladatel kaple znám. Máme za to, že to byli kněží od kostela sv. Michala ve Starém Městě, který již v 11. století se připomíná (1030) a neb řeholníci řádu sv. Benedikta, kteří zde své cely měli (taktéž ve Starém Městě) v dobách nejdávnějších

Po založení kláštera Velehradského připadl ostrov, na němž kaple sv. Jiří stála, klášteru tomu a tudíž i duchovní správa při jmenované kapli. Právo patronátní bylo taktéž i v zakládající listině města Hradiště, klášteru přiřknuto, který zde z počátku jen světské kněze usazoval. První, který za kněze ku kapli sv. Jiří ustanoven byl (1194), jmenoval se Mikuláš, o kterémž jakož i nástupci jeho nic více nám není známo. Okolo r. 1310 uvádí se kněz Stanislav a r. 1323. opět kněz Mikuláš při kapli sv. Jiří.

Roku 1384 - 1390 měl hradištskou faru brněnský kanovník a farář ze Struče, Petr Lysek. Nástupcem jeho byl kněz Valentín, po kterémž (1400) nastoupil kněz Petr. Za správy jeho utekli se řeholníci Velehradští, po vydrancování a vypálení kláštera jejich od Husitů, do Hradiště, a jsouce zbaveni na čas všech prostředků k výživě, vymohli si dovolení v Římě, aby faru sami spravovali a všechny příjmy z ní bráti mohli.

Po smrti faráře Petra (1430) převzal, na základě dovolení papežského, opat kláštera Velehradského (ve městě sídlící) Christofor, správu fary a sám zastával zde duchovní správu co farář.

Za něho učinil měšťan hradištský, Petr Dernkaz, legát farnímu chrámu v sumě 200 hřiven, vymínil, aby úroky ze 120 hř. z udané sumy se věnovaly na nový oltář „sv. Petra a Pavla“; úroky ze 70 hř. ku prospěchu chrámu a z ostatních 10 hř. měl bráti úroky farář.

Opat Christofor zemřel r. 1456 a po něm nastoupil klášterní kněz Stanislav, po kterémž obdržel faru zdejší německý kazatel, Mikuláš, jenž se uvázal, že chatrnou budovu farní na vlastní útraty znovu vystaví a v ní byty pro řeholníky upraví, kdyby klášterní jejich budova sešla. V tom případě zavázal se též že klášteru faru opět přepustí a sám znovu kazatelský úřad převezme. Stavivo dal klášter. Nástupce Mikulášův, farář Jan Lankes, propadl klatbě a byl exkomunikován z cirkve, proto že po čas interdiktu a klatby nad městem Hradištěm vynešené, obřady církevní a služby^{Boží} konal, nedbaje zákazu papežského a biskupského. Zdá se, že farář Lankes velice provinění svého pykal, poněvadž již r. 1477 biskup olomoucký sám u papežské stolice za něho orodoval; aby exkomunikace sprostěn byl, jak se i skutečně stalo r. 1479., v kterémž roce opět farní úřad v Hradišti zastával. Roku 1491 resignoval Lankes na faru v Hradišti a Lukáš z Telče ustanoven zde zprvu za administratora a později za faráře a zastával ten úřad až do r. 1504.

Nástupcem jeho byl kněz Valentín a r. 1516 následoval na něho kněz Prokop. Již za jeho úřadování a ještě více za nástupce jeho (r. 1559), kněze Jana, vzmožil se ve městě velmi počet protestantů a novověrců, kteříž velmi překáželi katolickým kněžím a mnohá příkoří a nesnáze jim činili při konání jejich úřadu. Zmíněného roku (1559) doporučuje biskup olomoucký, Marek, kněze a faráře Jana co nejvřeleji do ochrany

kr. podkomořímu, udávaje, jak mnoho křivd týž kněz od protestantů snášeti musí. A však téhož roku ještě žaluje biskup, že měšťané hradišští, faráře svého zapudili, a nejen, že luteránského pastora Kašpara na místo jeho usadili, nýbrž že i protestanského učitele a odpadlého kněze, faráře Šebestiána z Dědic, do města přijali. Zároveň nařídil biskup arciknězi v Kroměříži, aby vyšetřování v té věci zavedl, odpadlého kněze Šebestiána do Kroměříže předvolal a zapuzeného faráře Jana, v jeho úřad zpět uvésti hleděl. Kněz Šebestián vrátil se v skntku do lůna církve katolické a stal se sám farářem v Hradišti (1562), netěšil se však veliké přízni měšťanstva kteréž práva jeho všemožným způsobem zkracovalo, až konečně do konce jej z města vypovědělo. Na to žaluje týž farář měšťanstvo a zřejmě v listu svém praví, že jemu pro kaplana žádný příspěvek dáti nechtějí a že jiného, a sice luterána, za kněze si vyvolili. Nový farář, luteránský kazatel, Hieronym, přičinil se seč byl, aby místa svého v Hradišti si zabezpečil a k tomu cti přemluvil měšťanstvo, aby zbavilo klášter Velehradský práva patronátního a je pro sebe podrželo. Následkem toho vykonávalo skutečně město patronátní právo od r. 1569 až do 21. listopadu 1641, v kterémž roce je opět klášter obdržel. V tomto čase byli v Hradišti při farním chrámu většinou knězi protestanští. Roku 1570 připomíná se protestanský pastor Petr, Jan Gerson, (1573) Martin Sklenička (kterého sám kr. podkomoří z města vyhnal), Daniel Vega (1580 po druhé), Šimon (1577), Jiří Filaret z Uher (1579) Jakub Kozojedský z Bechyně (1595), Šebestián Pierius (1604) a Augustín (1619), který prchl v ženských šatech z města.

Vedle pastorů protestantských byli i kněží katoličtí v Hradišti, jehož obyvatelstvo ale bylo nestálé u věcech víry, pro kterouž příčinu občanstvo časté hádky a tuhé spory mezi sebou vedlo.

K utišení takových domácích různic provedl zemský podkomoří r. 1579 veřejný soud a rozsudku jeho poddalo se obyvatelstvo dobrovolně a přijalo vládně mladého a učeného kněze Albrechta Košubia, kteréhož jim biskup za faráře ustanovil. Za správy duchovní tohoto výtečného faráře vrátil se opět křesťanský duch do srdcí lidu a měšťanstvo ochotně zúčastnilo se slavného processu o Božím Těle (1580), což dříve rozhodně odepřelo. Roku 1583 ustanoven pro Hradiště kaplan a když Košubius téhož roku kanovníkem v Brně se stal, zastával kaplan úřad farní až do 1. ledna 1587, kdy za faráře ustanoven byl Longinus Siderius z Telče.

Za faráře toho vzmohlo se opět protestantství v Hradišti a obyvatelstvo jeho vzdor cíř. nařízením a biskupskému napomínání houfně chodilo poslouchati luteránského kazatele v Derfli a církevní kázně tak se spustilo, že na velký pátek veřejně hodovalo a se veselilo.

K tomu přidružilo se i cíř. vojsko a když farář přítrž počínání tomu učiniti chtěl, vystoupilo vojsko s výhrážkami proti němu, tak že farář zachrániti se musel útekem.

Po přesazení vojska vrátil se Longinus na rozkaz biskupský zpět do Hradiště, kdež až do r. 1600 pobyl a potom vikářem v Olomouci se stal.

Nástupce jeho, kněz Blažej, zemřel již následujícího roku v Olomouci, a v Hradišti byl Jan Benešovský (děkan) farářem od r. 1601—1602, v kterémž roce kněz Václav Hansler ho vystřídal, a když r. 1604 farářem v Slatěnicích se stal, přišel sem Matouš Albín za

faráře. Po smrti tohoto (1606) vrátil se na prosbu obyvatelstva hradištského kněz Václav Hansler (9. října), ale odešel opět již 1609 na faru do Velké, nemoha snést zpupného a vyzývavého chování protestantů a po něm přišel sem za faráře učený kněz Adam Kalinius. Protestantismus se ve městě velice rozšířil a proto jezuita, Vít Plachta, na pomoc faráři do Hradiště poslaný, špatného uvítání se dočkal.

Roku 1618 zemřel farář Kalinius a Václav Kulíšek stal se farářem v Hradišti.

Václav Kulíšek rodem z Moravičan, býval primátorem města. Po smrti manželky své resignoval na úřad primátorský a stal se sekretářem kardinála z Ditrichštejnů, jehož přízně již dříve požíval za svou ráznost a poctivost v úřadování a velkou oddanost k církvi křesťanské. Konečně r. 1613, když dceru svou Zuzanu doživotně byl zaopatřil, vysvěcen byl na kněžství.

Jsa farářem v Hradišti, vzpíral se mocně proti náboženským novotám, bojuje slovem i skutkem proti protestantismu. V počínání svém byl valně podporován od kardinála z Ditrichštejnů, který na žádost jeho znamenité kazatele z řádu Ježíšova do Hradiště posýlal. Že podlehl vlivu a moci protestantů a z města přehnouti musil, vylíčili jsme v dějinách města.

Po návratu svém počal s větší ještě horlivostí pracovati proti novotářům a protestantům. Velká část obyvatelstva, dílem z přesvědčení, většinou ale ze strachu vrátila se do církve katolické a kteří předce v nové víře své setrvali, stěhovali se na řadu Kulíška do Uher. Z vlastního jmění a z nabyté náhrady za utrpení své od vlády, (17. března 1626) založil a nadal děkan Kulíšek chrám P. Marie v Mařaticích, o kterémž chrámu zmíníme se později.

Václav Kultšek zem. 17. červ. 1638, a nástupcem jeho (8. května 1639 — 2. srpna 1654) se stal Michal Prokop, farář ve Vranovicích. Dne 24. srpna 1678 nastoupil farář Bohumír Stirzenwager, jenž obnovil opět spor o patronát s klášteřem Velehradským, kterýž konečně r. 1679 ve prospěch města vyřízen byl.

První od města usazený farář (dne 17. září 1688) byl Jiří Obročný, bývalý farář v Uh. Brodě.

Po děkanu Jiřím Obročnem nastoupil dne 16. června 1695 Stanislav Karel Kopinský z Kopince, dříve farář v Pavlovicích a později děkan v Podivíně. Po smrti jeho 9. září 1726 instalován za faráře (16. září) Tomáš František Laštovka, a když tento na ni resignoval přišel za faráře do Hradiště (dne 17. února 1747) Sigmund hrabě Götze, kapitulár Olomoucký, kterýž taktéž (dne 26. dubna 1749) fary se vzdal; nástupcem jeho byl (od 5. května) František Šupler, farář z Tvarožné u Brna. Po faráři Šuplerovi (zemř. 10. června 1778), nastoupil (12. července) Josef Lach, rodem z Tvarožné, po kterémž (zemř. 23. červn. 1787), dne 29. září následoval Karel Placid Pressl z řádu cisterciáckého. Pressl narodil se v Hradišti a vstoupil 1766 do řádu cisterciáckého na Velehradě, kdež r. 1771 na kněze vysvěcen byl. V řádu vyučoval Pressl po 9 let filosofii a theologii a 6 let v generálním semináři téhož řádu. Po vyzdvižení kláštera stal se lokalistou v Bartelsdorfu u Lipníka (1786), odkudž pak přišel na faru do Hradiště, kde 30. srpna 1807 zemřel co skutečný konsist. rada. Ještě téhož roku (2. listopadu) instalován na faru Jakub Altman a když 2. února 1812 zemřel, stal se nástupcem jeho (10. května) Karel Šincel, lokalista z Derfle. Po brzké smrti jeho (20. září 1812) jmenován farářem v Hradišti Jan Müller, kde žil až do 2. října

1815. Dne 5. ledna nastoupil Hynek Kiršner rodem z Bzence, který později přijal za administratora in spirit. et temp. Františka Michalského z Ješkovic, ve Slezsku (nar. 1807 a ord. 1834), který po smrti jeho r. 1856. farářem se stal. P. Michalský zemřel 23. února 1877 a po něm nastoupil úřad farní P. Vojtěch Vodička, Hradišťan nar. 1825 a na kněžství posvěcen r. 1848. Mimo faráře zastávají úřad duchovní P. Antonín Cetkovský, Coop., naroz. v M. Kralicích r. 1847, ord. 1872 a P. Floribert Kaňka z řádu sv. Františka, narozen v Doudlebích v Čechách 6. srpna 1815, na kněze, posvěcen roku 1845.

K dějinám kláštera Jezovitského.

Již r. 1624 poslal kardinál z Ditrichštejnů na žádost děkana Kulíška několik členů řádu Ježíšova do Hradiště ku výpomoci ve správě duchovní, což se na žádost městské rady opakovalo i r. 1642, a Jezuité ustanoveni byli za kazatele a zpovědníky při farním chrámu a vysílání na misie do okolí. Vedle této povinnosti jali se Jezuité hned z počátku přihlížeti ku vzdělání mládeže. Základ ku vystavění vlastního domu a příčinu ku stálému usídlení se Jezuitů v Hradišti dala Kateřina Alžběta Zoubková ze Zdětína odkazem svým z r. 1635. Zakladatelka koleje byla dcera Viléma Zoubka ze Zdětína, pána na Zdounkách a Hrabovanech. Vilém Zoubek zůstavil po své smrti 1608, syna Viléma Bohuslava a dceru Kateřinu za dědice veškerého svého jmění. Ale po brzké smrti bratra svého Bohuslava r. 1623 (praví se, že byl otráven) zůstala Kateřina, co poslední potomek svého rodu, jedinou dědičkou dosti velkého jmění otcovského, kteréž záleželo z panství

Zdouneckého, ku kterému náležely vsi: Svrčovice, Soběsuky, Stržecí, Divoky, Zlámanka, podíl na vsi Roštíně, Těšankách a Troubkách, ves Rataje a statek v Habrovanech. Toto své veškeré jmění ustanovila Kateřina za základní kapital ku založení nové koleje řádu Ježíšova, jsouc částečně vlastní vůlí a zbožnou svou myslí. mnohem více však, prý, domluvami Jezovitů, P. Leona a P. Alexandra, vedena, kteří jí za příklad stavěli sv. Patricia a choť jeho v Římě, již celé své jmění darovali na oslavu P. Marie. Kateřina při odkazu svém udělila kardinálu Ditrichštejnovi a generálu řádu i cfs. komisaru právo, aby rozhodli kde by nová kolej vystavěna býti měla. Cfs. dovolení k podobnému odkazu dosáhla Kateřina již r. 1625, ale teprve poslední vůlí svou z roku 1635, odevzdala statky řádu Ježíšovu, který téhož roku ještě (20. září) v držení jich se uvázal.

Rok na to zemřela Kateřina (21. ledna) a tělesné pozůstatky její uloženy v Brně. Později přenešeny do Hradiště. Pro novou kolej vyhlášeno bylo město Kroměříž, kdež kardinál z Ditrichštejnů řádu dům kapitolní a nástupce jeho chrám sv. Trojice byl daroval.

Brzo po smrti Kateřiny Zoubkové povstala příbuzná rodina pánů Dubských ze Třebomyslic proti odkazu jejímu a popírala právní platnost jeho.

Tím zapletli se pánové ze Třebomyslic, dokazující právo své ku dědictví tomu, v dlouholetý spor s řádem Ježíšovým, který konečně předce ve prospěch Jezuitů vyřízen byl, ačkoliv se snažili Dubští ze Třebomyslic jasně dokázati nepravé nabytí dědictví toho Jezuity, což se jim jen částečně bylo povedlo.

Mezi tím časem usadili se Jezuité trvale v Kroměříži a zřídili tam seminář pro studující a vlastní školy. V 8. roce pobytí jich v Kroměříži udál se pa-

mátný vpád Švédů do Moravy, kteříž mimo jiná města i Kroměříž v lup a plen vzali.

Většina Jezuitů utekla se do Hradiště, kde u tehdejšího děkana, Prokopa, úkrytu došli.

Po dlouhých poradách a vyjednávání usnesli se Jezuité sídlo své z Kroměříže do Hradiště přenést, jak se i skutečně stalo r. 1643. Sedm řeholníků, pod rektorem Janem Jaranovským, usadilo se v Hradišti; počet jich ku konci téhož roku vzrostl na 21 osob. Jezuité požívali veliké lásky a přízně občanstva, kterouž také všemožným způsobem ztskati se snažili. V prvním roce jich přesídlení do Hradiště daroval jim zeť děkana Kulíška, c. k. sudí v Hradišti, Jan Český, dvůr ve Starém Městě se vším příslušenstvím a však pod tou výminkou, kdyby klášter zrušen neb z Hradiště přeložen býti měl, že dvůr ten připadne fondu městské nemocnice. Manželka jeho, Eva, darovala po smrti chotě svého Jezuitům ještě 2 louky a vinici.

Jezuité zakoupili si zprvu měšťanský dům za 1000 zl a dva jiné, v kterých zřídili školu, kdež vyučovali hned v prvním roku 200 žáků. Část členů řádových vypomáhala ve správě duchovní na okolních farách, jako v Ostroze, Buchlovicích, Hluku, Napajedlech, Uh. Brodu a. j., dva Jezuité účinkovali stále jako misionáři na Valašsku a ostatní věnovali se vyučování mládeže. Školy jejich obsahovaly humanitní třídy a vyučovací řeč byla latina a němčina. Pro Hradiště byl ústav ten blahodárným, any až dosud ve městě podobné školy nikdy nebyly a proto těšila se škola Jezuitská u obyvatelstva veliké přízni a četné návštěvě žáků.

Při školách těch byl r. 1670 i chlapecký seminář zřízen. Při školství obraceli Jezuité hlavní zřetel ku

vědám humanitním, nezanedbávající při tom ani věd jiných; zvláště pěstovali vědy přírodnické.

Jako jinde, tak i v Hradišti cvičili Jezuité mládež i v řečnictví a zřizovali občas školní představení divadelní, která provozována byla od žáků buď v jazyku německém neb latinském a byla jaksi prostředkem, aby žáci snadněji si v paměť vštíplili věci ve škole probrané, z kterých obyčejně látka k divadlu se brávala. Mimo to i jiné příhody ze života a události veřejné bývaly předmětem takových divadelních her, jako na př.: požár mlýna a dvoru Jezovitského ve Starém Městě; obležení města od Švédů a j. Počet žákův kolísal vždy mezi 120—150 žáky, kromě seminaristův či chovancův.

Roku 1654 započata stavba nové koleje. Základní kámen byl slavnostně položen 24. června. Ku stavbě nejvíce přispěli Petrsvaldský z Petrsvaldu, pán na Buchlově; klášter Velehradský; Jan, hrabě Rotal v Napajedlech; Zuzana z Doči a na Vsetíně; Esther z Forgačů a na Broumově a j.

Stavba celá nádherně vyvedená, stojí na pilířích Jezuité v Hradišti vedle vyučování mládeže měli ještě ten úkol, aby, co protestantského dragounům lichtenštejnským ušlo, sami v krajině zdejší vykořenili. S jakou horlivostí a s jakým zdarem úkol svůj plnili, svědčí již ta okolnost, že od r. 1643 — 1645 obrátili 1791 protestantů a 1 mohamedána na víru katolickou a pak zápisky jejich „litterae annuae,“ počínající roku 1730 — 1767.

Roku 1646 založili v Hradišti bratrstvo mariánské a vystavěli kapli ku počtě sv. Viktorie, v kterémž večerní pobožnosti se konaly.— Vážnost Jezuitů v letech těch byla taková, že i opat Velehradský 13 kleriku řádu cisterciáckého u nich v řečnictví vyučovati dal (1651).

Příznivců bylo také dosti, kteří z počátku zrovna o závod klášteru dary dávali. Dcery Jana z Říčan, Ludmila, Anna a Lucie darovaly kolejí velkou vinici v Bzenci; hrab. Esther z Forgačů vinici u Blatnice; hrab. Rotal a hrad. farář Michael Prokop dali obilí na almužnu chudým a p. v.

Roku 1677 darovala Zuzana, paní na Vyzovicích Jezuitům vlastní dům v Hradišti, v kterém byl pak umístěn chlapecký seminář, Janem Bosciem r. 1670 založený. Později byl seminář přeložen do kolejní budovy. Ústavu tomu odkázal r. 1691 farář z Derfle, Jan Skůrek 1000 zl. a farář Vlčnovský, Jan Soltič 2400 zl. na vydržování svobodných míst.

Roku 1660 zdělila jezovitská kolej po měšťanu hradištském, Martinu Vodičkovi, dvůr a rozsahlé pastviny a r. 1661 vinice v Bzenci a po Samuelovi Střechovi z Ostrova dvůr na předměstí, kterýž ale byl prodán ku stavbě koleje po požáru r. 1682.

Stávka že stavba koleje a chrámu dospěla k svému ukončení, již se stala obětí zhoubného požáru z r. 1682 který velkých škod ve městě spůsobil. Kolej i chrám klášterní lehly popelem.

S velkým nákladem vystavěli Jezuité opět kolej i chrám, kterémuž daroval Vojtěch Martinides z Hradiště stříbrnou lampu za 500 zl. a městský soudce Adam Antel r. 1686, 6 stříbrných svícenů, kříž ze slonové kosti pro hlavní oltář a j. v.

Jezuité vystavěli znovu kolej a oddali se úřadům a povinnostem svým s největší horlivostí. Členové kteří misie měli na Valašsku, byli zavázáni ročně 95 kázání a 70 náboženských cvičení s lidem odbývati.

V klášterním chrámu v Hradišti bylo ročně 151 kázání v jazyku českém a 44 cvičení náboženských a

ve farním chrámu 93 kázání ročně v jazyku německém. V káznici bývaly exhorty české i německé.

Při klášterním chrámu založili bratrstvo „latinské“ a bratrstvo „Bolestné Matky Boží.“ Ročně mívali i 30.600 komunikantův. Roku 1742 utrpěli Jezuité velkou škodu okupací pruskou. Klášter sám vyplatil Prušákům 9000 zl. výpalného. Cís. nařízením r. 1773 byl klášter Jezovitský vyzdvižen a škola klášterní zavřena.—

V tom roce žilo zde celkem 21 kněží. Jméno klášterní skonfiskováno a budova kolejní propůjčena městu za kasárny. Odtud užívá se kláštera Jezuitského za kasárny a chrám klášterní, jak dříve již praveno, prohlášen za farní.

Ze znamenitějších mužů řádu Jezovitského, kteří v Hradišti účinkovali připomínáme českého spisovatele Felixe Kadlinského; matematika Haidena; geometra Lablera; pak z umělců: proslulého a pilného malíře Hynka Raaba a Adama Freytaga z bratří laiků.—

Š k o l y.

Cís. král. vyšší real. gymnasium.

Nizší školy měšťanské.

Obejdeme-li zmíněnou budovu bývalého kláštera Jezuitského, nyní c. k. kasárny, přijdeme na kraj krásné zahrady a květnice,⁴³⁾ v jejímž pozadí stojí nádherná budova c. kr. vyš. reálného gymnasia. Pečlivě upravené chodníky vedou nás mezi stromovým a květinami přímo ku vchodu budovy, která již ze zdáli velmi příjemný dojem v nás budí. Budova je o jednom patře a má podobu obdélníku. Průčelí je obráceno do zahrady. Nad vchodem je zavěšen znak města Hradiště a ještě výše umístěny jsou tři sochy, zobrazující účel budovy. V přízemí jsou učební sítě nižších tříd, byt školního sluhu a potřebné místnosti k uschování sbírek přírodních. V prvním patře, kamž po širokých dvojitých schodech přijdeme, je umístěno vyšší gymnasium, fyzikální museum, kreslárna, ředitelna a byt ředitelův.

Školní světnice jsou dosti prostrané, chodby kamenými deskami dlážděné a celá budova vůbec velmi vkusně a přiležitě vystavěna a položena. Je pouze jen litovati, že právě naproti c. kr. vojsko za nepříznivého počasí často mezi vyučováním své cvičení za pronikavého vřesku trub provádí, což vyučování velmi ruší.—

43) Zahrada tato patřila ku klášteru Jezuitskému. Po vyzdvižení kláštera přešla na soukromé majitele, kteří zde i domky vystavěli, až konečně r. 1862 ji město za 500 zl. koupilo a vlastním nákladem dle anglického způsobu upravití dalo. Zazděný otvor v městských hradbách je památka po braně Matiašově. Druhdy stával zde královský dům. (villa regia) Ze by právě zde kdy byl býval hřbitov nepotvrzuje se.

Chlapecká škola čtyřtřídní je pro nedostatek řádných místností umístěna v obecním domě nárožním, naproti c. kr. kasárnám a v křídle bývalé jezuitské budovy, kde se nalezá redutní sál.—

Lépe nežli o chlapeckou školu je postaráno o školu dívčí, jejíž místnosti jsou ve františkánské ulici.

R. 1874 rozšířilo město s velkým nákladem starou budovu dívčí školy.

Od dávných časů bývala v Hradišti tak zvaná farní škola, která nákladem města udržována byla. Že škola tato nedostačovala nikterak, aby vzdělání mezi lidem se šířilo, jest pochopitelné, a předce zůstávala ustavičně jediným vzdělávacím ústavem pro Hradiště až do příchodu Jezovitů, kteří, jak jsme se již zmínili, hned r. 1644 šestitřídní, latinskou školu na vlastní svůj náklad zřídili. Byl to zajisté velký krok ku předu a že obyvatelstvo města dobře poznalo, jaký význam podobný ústav pro město má, vysvítá z toho, že po zrušení řádu a vyzdvižení školy jeho v Hradišti, hned se vším úsilím se o to u vlády, ano i u samého trůnu, ucházelo, aby školy podobné stát sám z nabytého jmění jezuitského v Hradišti udržoval. Žádosti občanstva se však nevyhovělo, za to ale vláda zřídila nákladem studijního fondu, kterému po zdejších Jezuitech statek v Habrovanech připadl, ve městě trojtřídní školu normální, která za prvního ředitele, Jana z Meehoferu, otevřena byla (dne 29. ledna 1776).

Za tou příčinou proměnilo město svou farní školu ve školu dívčí, která až dosud trvá a nyní v osmitřídní školu rozšířena jest. V takovém stavu potrvalo školství v Hradišti až do r. 1854. V roce tom usneslo se zastupitelstvo městské o zřízení nižší reální školy, kteréž usnesení provedeno bylo ještě téhož roku příčiněním měšťanů a členů městské rady, Hynka Šmída a Františka Kremra.

Ministerským výnosem ze dne 29. března 1854, byla povolena městu nižší reálka, když město dříve bylo vykazalo kapitál 57.000 zl. na vydržení její. Začátkem školního roku 18⁵⁴/₅₅ byl otevřen první ročník trojtřídní reálné školy v domě čís. 32. 33. a v následujících dvou letech stala se úplnou.

Ředitelem nové školy byl M. Dr. Ševčík. Poněvadž ale se vidělo, že nově zřízená nižší reálka nevyhovuje nadějm v ní skládaným, žádala městská rada, s purkmistrem Robertem Aulichem v čele u ministerstva, aby škola tato v čtyřtřídní reálné gymnasium změněna byla. Žádosti této bylo vyhověno ministerským povolením (dne 30. července 1864), a začátkem školního běhu 18⁶⁴/₆₅ bylo otevřeno nižší reálné gymnasium v těchže místnostech, v kterých dříve reálka umístěna byla.

Roku 1867 učinila rada městská usnešení, vystavěti nové kasárny v bývalé zahradě jezuitské, naproti budově krajského úřadu.

S úmyslu toho ale sešlo brzo, a místo kasáren usnešeno, vystavěti řádnou budovu pro školy, kde gymnasium a chlapecké školy umístěny by býti mohly.

Se stavbou počalo se v listopadu 1867, a zároveň zakročilo město o rozšíření nižšího reálného gymnasia na vyšší, k čemuž skutečně povolení od ministerstva přišlo 3. července 1868. Stavba nové školní budovy, kteráž vyžadovala nákladu asi 60.000 zl. byla koncem září r. 1869 ukončena. Dne 4. října konala se slavnost zasvěcení budovy slavnostním způsobem.

Ředitelem nového gymnasia byl profesor Adolf Weichselmann. Do pravého, západního rohu budovy byla uložena pamětní listina.

R. 1868 odevzdal stát od něho dosud vydržovanou hlavní školu městu, a tím donuceno bylo město,

kteřé již dosti na vydržení gymnasia ročně nakládalo, ucházeti se u vlády o převzetí gymnasia ve správu státní. Vyjednávání, která v záležitosti té s vládou a se zastupitelstvem zemským se vedla, zůstala bez výsledku pro velké požadavky, které na město znovu uloženy býti měly.

Teprve r. 1872 přičiněním nynějšího purkmistra Jana Protzkara a císař. král. finančního rady, Rudolfa Sovy, podařilo se, že reálné gymnasium počátkem školního roku 1871|72 za ústav státní prohlášeno bylo, a sice pod následujícími výminkami:

1. že od města založené osmitřídňé realné gymnasium beze vší náhrady stát přejímá. Za to však zavazuje se stát platy učitelům a školním sluhům ze studijního neb z náboženského fondu zapraviti; zařízení ústavu v podstatě ponechati; vyučovací řeč německou na vždy podržeti a německý ráz ústavu pro budoucnost uchovati.
2. Město Hradiště přepouští vládě budovu gymnasiální a zavazuje se, že vytápění světnic školních obstarávati a všeliké opravy na budově zapravovati bude. Mimo to zavazuje se město k [placení ročního příspěvku 6000 zl. na ústav ve lhůtách: na 1. ledna, 1. dubna, 1. července, 1. října skládaných a vzdává se všeho práva nároků na správu ústavu.
- 3.) Město k vůli jistotě zastavuje na příspěvek ten summu 89,460 zl. ve státních úpisech atd.

Ústav požívá reciprocity.—

Město od založení reálky až po rok, kdy odevzdalo ústav státu, vydalo, na školy i stavbu do toho počítaje, 115,796 zl. 50 kr.

Připomenouti dlužno, že studující zdejší požívají 6 městských stipendií, která vlastně již pro jezuitské

chovance zřízena a později do Strážnice přeložena byla a nyní opět nazpět městskou radou vydobyta jsou, nímto to se podělují z nadace Protzkarovy domácí studující částkou 36 zl. r. č.

Taktéž jest zde zřízen spolek pro podporování chudých studujících, který se velké přízni občanstva těší. Ve prospěch jeho odbývají žáci ústavu každoročně pěvecko-hudební akademii. Spolek rozdává ročně přes 300 zl. chudým studujícím a čítá 90 údův.

V ústavu nalézají se bibliotéka učitelská, čítající 509 děl v 886 svazcích a biblioteka pro žáky, čítající 552 svazků děl poučných a 354 kněh školních; obě knihovny každoročně se doplňují objednávkami anebo dary jichž se ústavu hojně dodává.

Fysikální kabinet má 211 strojů a 32 vzorků a požívá příspěvku 400 zl. r. č., lučební sbírky chovají 174 chemikálií a 192 kusů náradí a ročně vydává se na ně asi 100 zl.

Přírodovědecký kabinet má 3030 předmětů ze živočišstva, 1785 kusů z rostlinstva a 1939 kusů z říše nerostů, vedle jiných ještě pomůcek učebných.

Ředitelem gymnasia je p. Vincenc Bienert, c. k. okresní školdozorce, a na ústavě účinkuje 18 sil učitelských.

Počet žáků ku konci r. 1877 obnášel 264, z nichž dle národnosti 169 Němců a 94 Čechů bylo a dle náboženství 154 katolíků a 110 židů.

Školu chlapeckou navštěvovalo v r. 1877 žáků 203 a na škole té účinkují 4 učitelové.

Dívčí školu navštěvovalo 287 žákyň a zde účinkuje 5 učitelů a 3 učitelky. P. Roger Polesný, z řádu sv. Františka, vyučuje na obou školách náboženství.

Městská nemocnice a chudobince.

Vedle bývalé „staré brány“ v ulici, k mostu vedoucí, nalézá se městská nemocnice a ústav pro chudé měšťany s kaplí sv. Alžběty.

Již r. 1370 připomíná se v Hradišti nemocnice a hřbitov s kaplí zasvěcenou ku počtě sv. Prokopa, Vojtěcha, Cyrilla a Methoděje, Mikuláše, Antonína, Kateřiny a Klementa, kteréž nemocnici r. 1374 klášter Velehradský roční poplatek 4 hřiven ze soudu hradištského na 20 let zastavil za 40 hotově vyplacených hřiven.

Mímo to nemáme žádných zpráv o nemocnici té až do r. 1413, v kterémž roku Jindřich Kravař, pán na Plumlově, nemocnici na předměstí hradištském odkázal louku k užívání. — V královském nařízení z r. 1582, kterým hádky ve městě a spory, vzešlé pro rozličné příčiny, se vyrovnaly, praví se, že oba městské špitály (jeden ve městě a druhý na předměstí) v nivec uvedeny jsou, nadace a jmění jich že rozebráno je, a v kapli špitální že nekonají se služby Boží.

Dále se praví, že to všecko přestati a v původní stav přivéstí se má. Během času však zdá se, že zanikl ústav ten docela až teprva na konci 18. stol. opět byl v život vyvolán, poněvadž toho nutná potřeba byla pro městský chudobinec a lidi v ústavu tom sídlivší. R. 1797 daroval hejtman kraje hradištského, svobodný pán z Bevirů, ústavu tomu dvě postele, které měly sloužiti městským chudým v čas nemoci. K tomu účelu byly vykázaný dvě světnice v prvním patře městského chudobince.

R. 1801 daroval svobodný pán z Zinnenburků. c. k. major na odpočinku, k vydržování nemocnice 77 zl. 46

a půl kr. s tou výminkou, aby, bez rozdílu, všichni nemocní lidé do ústavu přijati a zdarma léčeni byli.

K témuž účelu doroval P. Hynek Smykal, cooperator v Derfii 100 zl. 40 kr. (9. list. 1824) a hrabě Laurencin (r. 1826) 50 zl. k. m.

V takovém stavu zůstala nemocnice až do r. 1836. Jmenovaného roku zařídil hrabě Antonín Bubna, hejtman kraje hradištského, sbírku mezi občanstvem pro nemocnici, která vynesla 394 zl. 53 kr. Příspěvek tento uložen na úroky, z kterýchž se pak další 4 postele zřídily pro nemocné osoby ve městě žijící, třeba ani do města by nenáležely. Toto zařízení se stalo hlavně ku prospěchu třídy dělnické.

Ústav ten byl až do r. 1843 soukromým. Dne 10. února zmíněného roku byla nemocnice v Hradišti prohlášena za veřejnou a náležitě upravena.

Roku 1847 daroval hejtman hradištský, Antonín Schöbl, 2400 zl. r. č. na zřízení dalších dvou postelí pro všechny případy. V roku tom stálo tedy již 12 postelí pro nemocné pohotově. Úsporami a zvláště pak prominutím nájemného z místností od městské rady ve prospěch nemocnice, zařízeny byly ještě tři postele a tím byla nemocnice přivedena do takového stavu, že úplně požadavkům vyhověti mohla. Výnosem ministerským z r. 1856 byla znovu za veřejnou prohlášena a odtud přijímají se sem nemocní všech stavů, národností a náboženství. Nynější stav jmění nemocnice páchí se na 8127 zl. 51 kr. r. č., kteréž jsou na úroky uloženy.⁴⁴⁾ Ošetřování nemocných obstarává městský fysikus, lékař a ranlékař, k nimž přidělen jest několik sluhů. Správu nemocnice vede městská rada.

44) Nemohl by se při zdejší nemocnici založiti blahočinný spolek Arimatejský?

Starší ještě nežli nemocnice jest městský chudobinec. Budova, v kteréž ústav jest umístněn, je dosti pohodlně zařízená a přiléhá na kapli sv. Alžběty.

Kaple sv. Alžběty je 6° dlouhá a 3¹/₂° široká a mívala 3 jednoduché oltáře sv. Alžběty, sv. Anny a bolestné P. Marie, nyní má však pouze jeden. Ve vížce jsou 2 zvony (1 a pul ct.), kteréž byly r. 1610 znovu přelity.

R. 1610 byla kaple sv. Alžběty znovu opravena a stojí prý na místě, kde druhdy rozsáhlý chrám a hřbitov se nalézal.

Základní listiny městského chudobince není více, poněvadž zároveň s jinými listinami v obět padla zhoubnému požáru z r. 1682. Avšak již na počátku 17. stol. se udává, že listin zakládající aneb jiných, o tom mluvících, není možno se dopřít; jinak se ale připomíná, že ústav ten je velmi starý a že prvotně pro 8 chudých měšťanů zde nadace byla založena. Letopočet na kapli sv. Alžběty (r. 1656) svědčí, že již v 17. století kaple i chudobinec tu stál jako dnes, což se stvrzuje i závětí c. k. sudho, Jana Českého z Hradiště, jež se v archivu městském chová. *)

Jan Český ustanovil v závěti své dne 3. září 1643, aby kolej Jezuitská v Hradišti po něm zdělila dvůr ve Starém Městě avšak s tou výminkou, že dvůr ten, kdyby kolej Jezuitská v Hradišti přestala, připadnouti má městskému chudobinci u sv. Alžběty.

Jaký základní kapitál ústav již dříve měl, neudává se nikde.

Roku 1727 byl počet podílníků z osmi na 12 zvýšen, ale tyto nově přibylé osoby byly považovány

---

*) Letopočet na průčelí kaple sv. Alžběty zmizel při poslední opravě.

za podílníky třídy druhé, kteří mimo byt, jen 3 kr. denně dostávali, kdežto ostatní ještě k tomu roční dávky na potravinách mívali. Rozdíl tento se udržel, ačkoliv vláda již v r. 1755 žádala o stejný způsob ubytování a stravování v chudobinci. Roku 1739 ustanovil Jan Pogliès chudobinec za dědice svého, čímž se získalo 4061 zlb. n.m. Dle přání dárce zřídila se opět čtyry místa pro chudé osoby, a ti, jimž se míst těch dostalo, byli odkázáni pouze na úroky z onoho dědictví.—

Když r. 1773 jezuitská kolej v Hradišti vyzdvižena byla a statky klášterní královskému fisku připadly, hájilo město nároky chudobince na dědictví Jezuitů po Janu Českém. Spor ten byl vyřízen výnosem císařovny Marie Terezie (Víděň, 19. července 1775) ve prospěch ústavu.

Že však držení dvora ukázalo se býti chudobinci méně prospěšným, koupilo město s povolením úředním dvůr ten za 7400 zlb. se závazkem, ročně 22 1/2 m. žita, 5 1/2 m. ječmene, 16 1/2 m. luskovin a 20 sáhů dříví ústavu odváděti.

Později byly dávky tyto, kromě dříví k pálení, proměněny v dávky peněžné.

Nyní jsou podílníci v chudobinci na dvě třídy rozdělení, z nichž první (kromě rozličných malých dávek) 20 kr. a druhá třída 12. kr. denně na výživu dostává.

Městská rada obsazuje uprázdněná místa a vede vůbec celou správou chudobince. Usnešením městské rady ze dne 22. března 1875 byl počet míst o dvě rozmnožen, a sice na památku sňatku princezny rakouské, Gisely, tak že nyní je v chudobinci 14 osob zaopatřeno. Jmení ústavu toho činí:

- 1) dům č. 119.;
- 2) soukromé a státní úpisy v úhrné sumě 16686 zl. r.č.;
- 3) výnos založených ročních příspěvků 400 zl.,
- 4) příspěvky nahodilé a požitky z udělování měšťanského práva ve městě Hradišti.

Sochy a kaple.

1.) Uh. Hradiště má dosti soch svatých a světic, z kterýchž ale pozoru nejhodnější je socha „Neposkvrněného početí P. Marie“ na náměstí Mariánském. Sochu tu postavilo měšťanstvo na svůj náklad r. 1716 a, provedena byla od vlašského sochaře Antonína Riga za 856 zl. c. m., z mramoru cetechovického, barvy šedožluté. Práce je vkusná a umělecká. Do základů byla vložena stříbrná deska s patřičnými zápisy. Na podstavci sochy je příhodný nápis. Měšťanstvo učinilo totiž slib dne 28. července 1715, že za odvrácení moru postaví sochu tu, což se skutkem stalo, a dne 11. září 1716 byla socha slavně vysvěcena

2.) Socha sv. Jana Nep. byla r. 1712 u mostu vystavěna nákladem Ludvika Kašpara a znovu obnovena byla r. 1796 tehdejším purkmistrem Josefem Friedrichem.

3.) Sochu sv. Floriána na náměstí [Mariánském postavil královský sudí, Jan Švarc, a sochu sv. Vendelína za bývalou Josefovou branou postavilo měšťanstvo.

4.) Kamenný kříž, který stojí poblíž bývalé „Vodní brany“ dal postaviti purkmistr města Jan Entl, z příspěvků k témuž účeli sebraných a měšťan Josef Halla (r. 1803), uložil na udržení kříže 160 zl. c. m.

5.) Kaple sv. Šebestiána za branou „Josefovou“, kterouž vojsko na odvrácení moru vystavělo a která dne 16. srpna 1716 vysvěcena byla, používá se nyní při obřadech pohřebních.

6.) Kaple sv. Rocha na blízku, dosti značném vrchu téhož jména, byla založena 12. listop. 1680 měšťanstvem hradišským. V roce tom zuřil strašný mor. Stavba, kterou provedl na svůj náklad kněhvazač Zachariáš Fux, trvala až do 20. října 1687.

Na blízku kaply sv. Rocha pochovávali se na mor zemřelí, jak se zejména stalo v r. 1715, a při ní zřízen byl pro poustevníka. Za císaře Josefa byla kaple sv. Rocha zrušena a v prachárnu proměněna. Nyní stojí prázdná. Bývalý oltář v kapli sv. Rocha nalézá se v dolejší chodbě ve františkánském klášteře.

Pohřebiště a chrám „Nanebevzetí P. Marie.“

Nejstarší pohřebiště nalézalo se kolem bývalého farního chrámu sv. Jiří, odkud později přeneseno bylo ku kapli sv. Alžběty, kde pohřebiště se připomíná již r. 1370.⁴⁵⁾ Když však byl založen ve městě klášter sv. Františka, který těsně při městských hradbách stál, byl i nový hřbitov kolem klášterního chrámu založen. Hřbitov tento byl dosti prostranný a zaujímal celé nynější prázdné místo kolem chrámu klášterního a pak prostor, na kterém r. 1810 nynější trestnice vystavěna byla. Za císaře Josefa II. byl hřbitov u kláštera zrušen a místo pro nový hřbitov vyhlášeno u chrámu „Nanebevzetí P. Marie“ v Mařaticích. Na hřbitov ten, který dle nejnovějšího způsobu je zřízen, pochovávají se ve městě zemřelí až dosud.

45) Podobně býval hřbitov i u kaple sv. Jana Křt. za „Rybárnami“ nedaleko řeky, tam kde až dosud zbytky jmenované kaple se nalézají, a to snad bývalo nejstarší pohřebiště zdejší. Asi nynější hřbitov ve Starém Městě. Jiný hřbitov býval ve hradbách za klášterem jezuitským stranou nynější gymnasiální budovy.

Jmenovaný chrám „Nanebevzetí P. Marie“ byl založen děkanem hradištským Václavem Kulíškem se svolením kardinála z Ditrichštejnů a městské rady hradištské dne 18. pros. 1613. Budova chrámová je 9° dlouhá a 3 1/2° široká, 5° vysoká a má tři oltáře z nichž hlavní je ku cti „Nanebevzetí P. Marie“ založený a dva poboční oltáře ku cti „sv. Josefa“ a „poslední večeře Páně.“ Chrám byl r. 1850—1858 důkladně opraven a novými stolicemi a varhanami opatřen.

Každoročně na výroční slavnost vede se do chrámu toho z Hradiště slavné procesí, jak děkan Kulíšek v závěti ustanovil. Za doby Josefské bylo procesí to ovšem zakázáno, ale r. 1805 opět povoleno. Šlechtný zakladatel daroval k opravám nového chrámu vlastní lán pozemků v Mařaticích, a desátky ze vsi Mařatic, Popovic, Podolí a Jarošova.

Císař Matiš II. potvrdil veškerá darování tato. Rozličné neshody, které vypukly mezi děkanem Kulíškem a městskou radou, zdržely uskutečnění záměru jeho až do r. 1625, v kterémž roce dne 4. května nová smlouva mezi oběma stranami učiněna byla. V smlouvě té zbavuje obyvatele výše jmenovaných vesnic roboty a město všelikých dávek, kteréž ale za to zavázala své podané v Mařaticích k robotě na kostelních pozemcích a zbavilo je roboty a všech závazků naproti městu, vyjma povinnosti při stavbě mostů. Město přislíbilo všechno stavební dříví k budově farní v Mařaticích.

Pro příklad, že by buď chrám neb fara v Mařaticích vystavěna nebyla, odkázal vše děkan Kulíšek farnímu chrámu sv. Jiří ve městě. Pak ale správa toho jmění případnouti měla bratrstvu „Nejsv. Těla Páně,“ kteréž vždy faráři účty skládati zavázáno bylo. Kdyby pouze chrám vystavěn byl, tu bylo povinností faráře v Hradišti zvláštního kněze pro chrám ten vydržovati.

Za živobytí zakladatelova vedla se sprava chrámu jak náleží, a darované pozemky zůstávaly při chrámu. Fara vystavěna nebyla.

Po smrti Kulíškové ale vypukly velké spory mezi měšťanstvem o pozemky chrámu darované, jako by městu vlastně náležely, což platilo o pozemcích Mužíkovských.

R. 1655 učiněno u věci té narovnání, kteréž v době Josefské přeměněno bylo, a tak dosud v platnosti je. Duchovní z Hradiště obstarávají zde služby Boží.

R. 1850 vyměněny byly všechny dávky a požadavky naturální v Mařaticích za 219 zl. 9 kr. r. č.

Jiné pozoruhodné budovy

ve městě jsou: synagoga, budova měšťanské české besedy, německého čtenářského spolku (kasino) a jiné domy soukromníků, které ale žádné historické důležitosti nemají.

Synagogu vystavěli zdejší židé na vlastní útraty. Okolnost ta je nejlepším důkazem, jak velice a jak rychle se židé v Hradišti rozmnožili za poměrně dosti krátký čas. Základní kámen k synagoze položen byl 7. června 1875, při kteréž příležitosti měl rabín z Bzence, Mühsam, slavnostní řeč a v měsíci září byla stavba již ukončena a k užívání odevzdána.

Připomenouti sluší, že na základě cís. dovolení, v březnu r. 1848 vydaném, stěhovali se židé z okolí do Hradiště, kdež r. 1865 spolek (obec) pro bohoslužby si zarazili, kterouž odbývali v domě č. 44.

Nyní, kdy nejzámožnějším obyvatelstvem města a téměř hlavním činitelem jsou v společenském zdejším životě, vystavěli si synagogu a ucházejí se o dovolení ku zřízení vlastního hřbitova.

Naproti synagoze nalézá se budova německého čtenářského spolku, r. 1871 vystavěná a k účeli svému zcela příhodná.

Budova české besedy měšťanské byla vystavena r. 1871 a nalézá se v postranní ulici na dosti nepřiležitém místě. Místnosti jsou pohodlné a vkusně zřízené.

Budovy c. k. úřadu krajského a hejtmanského vynikají pouze svou rozsáhlostí nad ostatní domy.

Ú ř a d y.

V Hradišti nalézají se následující úřady a kanceláře: c. k. kraj. a městský deleg. soud (představený p. t. Halatschka Antonín); okresní hejtmanství (předs. p. t. Radnický Bedřich); c. k. úřad pro upravení pozemkových daní (předst. p. t. Harašín Josef); c. k. berní úřad (předst. p. t. Richter Vilém); c. k. náměstnictví (předst. p. t. Wieland Ferdinand); c. k. finanční ředitelství (předst. p. t. Kratochvíl Ferdinand); c. k. finanční stráž (předst. p. t. Koniarovský Ferdinand); c. k. poštovní úřad (předst. p. t. Svěrák Josef); c. k. vojenské velitelství (předst. p. t. Dešmajer Karel).

V městské radě zasedají od volby dne 20. února 1877: P. T. Protzkar Jan, purkmistr a poslanec zemský; dále členové z I. sboru (68 voličů):

P. T. Šmidt Hynek, Aulich Robert, Friedl František (P. Michalský Frant.) Klaus Alois, Rotter Josef, náhradníci z téhož sboru Strauss Herm., Prillinger Alois. Trčala Jan, Pomezný Adolf; členové ze sboru II. (184 voličů):

P. T. Satzke Arnošt, Petruczi Frant., Prokop Jan, Pánek Josef, Riedl Frant., náhradníci z téhož sboru: Neuber Eduard, Pippal Moric, Strauss Herm., Schneider Ferd., členové ze sboru III. (215 voličů: Protzkar Jan,

Zauder Jan, Schier Vincenc, Závodský Ant., Pánek Hynek, Kremer Frant., náhradníci: Očka Jan, Galusek Frant., Protzkar Frant.—

Obchod a průmysl. Společenský život.

Hradiště vyznamenává se čilým ruchem obchodním. V obyčejných tržních dnech (středa, pátek) a ve výročních zvláště bývá ve městě velmi živo. Lid z celého okolí schází se sem buď za koupí neb prodejem.

Průmysl ale není znamenitý. V ohledu tom zůstává Uh. Hradiště daleko za jinými městy moravskými. Hlavním činitelem zdejšího obchodu a průmyslu jsou plodiny půdy, které se pro nadbytek buď vyvážejí, aneb se zpracují v zdejších mlýnech, neb sladovnách.

Z větších průmyslových závodů můžeme zaznamenati pouze sladovnu, jejíž majiteli jsou pp. Fürst a Rosenbaum kteráž r. 1870 vystavěna byla, cukrovar, r. 1868 založený, ve Starém Městě, a městský pivovár. Obchodníků s koloniálním zbožím je t. č. 15.

Jednotlivá řemesla jsou ve městě zastoupena následovně: barvíři (2), soustružníci (5), hřebenaři (2), pekaři (9), řezníci (11), zámečníci (4), kováři (3), kotláři (1), puškaři (1), kominíci (2), tkalci (1), obuvníci (27), krejčí (12), truhláři (8), pasíři (1), bednáři (3), klobučníci (6), pilníkáři (1), kožešníci (4), koláři (2), uzdáři (2), klempíři (4), uzenáři (6), košíkáři (1), řemenáři (2), knihaři (3), mydláři (1), koželuzi (3), cukráři (3), hodináři (5), sklenáři (2), zlatníci (1) hrnčíři (2), nožíři (2), malíři pokojů (3), modistky (5), varhanáři (1), vetešníci (2), provazníci (1), hotovitelé nástrojů hudebních (1), štětkaři (1), pokryvači (2), čepičáři (1), sedláři (2), rukavíčkáři (1), natěrači (2), a j. v. Mimo

to je v Hradišti (1) lékárna, (1) knihtiskárna, (1) kněhkupectví (2) kavárny a 37 hostinců a naléváren.

Obchod v Hradišti podporuje velice dráha cís. Ferdinanda, kteráž dne 4. května 1841 zde slavnostně otevřena byla, a sice trať Břeclava-Hradiště a v měsíci srpnu trať Hradiště — Přerov.

Je žádoucí, aby ku prospěchu města a obyvatelstva jeho a ku většímu rozkvětu obchodu a průmyslu co nejdříve vystavěna byla projektovaná dráha, která Hradiště s Brnem, Uhrami a Čechy spojití má.

Až podnik tento a zregulování řeky Moravy v skutek uvedeno bude, pak můžeme doufat, že Hradiště skutečně tím pro jih Moravský bude, čím vlastně býti má. — Co se společenského života ve městě dotýče, je skrovný a k tomu ještě rozdělen na dva tábory, český a německý. Středisko českého živlu v Hradišti je beseda měšťanská jejímž předsedou je zemský a říšský poslanec JUDr. Frant. Alois Šrom. Beseda čítá 75 údů, odbírá čelnější časopisy české a zřizuje pro členy občas zábavy taneční, koncerty, ochot divadla, vědecké přednášky atd.

Dějiny spolkové se vepisují do pamětní knihy, což po dlouhý čas s velkou péčí obstarával nynější pan farář V. Vodička.

Když r. 1849 říšští poslanci sem přibyli, zůstavili v této knize po sobě památku, napsavše sem svá jména. První besedu uspořádal čtenářský spolek dne 8. února 1863. Dne 3. listop. 1865 založena byla škola zpěvacká a za sbormistra zvolen p. Kajetan, městský varhaník.

Dne 8. ledna 1867 odbývána valná hromada čtenářského spolku a ustanoveno, aby se spolek nazýval „měšťanská beseda“ a aby zpěváci jako údové nepři-

spívající do spolku přijati byli. Dále se hromada usnesla, aby stanovy nové, od výboru vypracované sl. místodržitelství k potvrzení zaslány byly.

Stanovy nové byly dne 13. března od c. k. místodržitelství potvrzeny a v platnost uvedeny. Dne 23. června zakoupila beseda obětavostí p. notáře Ganzwohla zahradu za 940 zl. Dne 10. května r. 1868. slaveno bylo otevření zahrady. Dne 4. července r. 1868. účastnili se zpěváci besedy na zádušní mši za Frant. Sušila na Velehradě odbývané.

Dne 11. května 1871 odbývána valná hromada, při které starý výbor opětně na rok zvolen byl a plnomocenství obdržel, by dle plánu předloženého a schváleného stavbu nové budovy spolkové provéstí dal. Stavba počala 30. května a dokonána byla 9. listopadu, načež se spolek do nových místností přestěhoval. Stavba stála na penězích asi 9720 zl. r. č.

Dne 14. ledna 1871 odbývána již v nových místnostech spolkových první taneční zábava. Dne 16. června r. 1872. zařídil tělocvičný spolek „Sokol“ v místnostech besedních pěvecko-deklamatorií a taneční zábavu ve prospěch Čechů, velkou povodní stížených.

Dne 15. února 1873 oslavovala Městanská Beseda 40. letou památku narození velducha hvězdáře, Mik. Koperníka. K oslavě této přispěl především vp. Vojtěch Vodička mistrnou přednáškou a zpěvácký sbor přednešením několika znamenitějších skladeb hudebních.

Telocvičný spolek „Sokol“ živoří pouze. Členů čítá 40. Předsedou je p. Hynek Römer.

Četnější jsou německé spolky v Hradišti. „Čtenářský německý spolek,“ jehož předsedou je p. Rob. Aulich, čítá 150 údů. Místnosti spolkvé byly r. 1867. založeny. Zpěvácký spolek jehož sbormistr je p. Leopold Krebs, čítá 30 údů a pořádá pěvecké akademie a operní představení.

Nejčileji počíná si veslařský spolek, založený r. 1862. p. Aloisem Herodkem, Dr. Svozilem a hrabětem Zdenkem Logothettým. Spolek čítá 57 údů činných, 51 přispívajících a 3 údy čestné. Spolek pořádá zábavy na řece, vyučuje plavání a účastňuje se schůzí veslařských spolků a závodů o jízdu, v kterých obyčejně vyhrává. Připomenuto budiž, že spolek, který dle stanov původně ráz neutrality na sobě měl, nyní výhradně jen německým spolkem je, což arci vzhledem ku politickým poměrům v Uh. Hradišti snadno lze vysvětliti.

Spolek tento byl, co takový, první v mocnářství Rakouském.— Německý spolek „Štěstěna“ nemá vzdělávacího účele.— R. 1875. založený hasičský dobrovolný sbor s německým velením čítá nyní 50 údů.—

Spolek ostro střelců nejeví prázdné činnosti jiné, krom střelby do terče a podobných zábav. Načelníky jsou pp. Frt. Janík a Frt. Montkovský.

Z peněžních ústavů nalezají se v Hradišti: městská spořitelna (předseda, Jan Protzkar purkmistr); rolnická záložna (předseda JUDr. Frant. Alois Šrom, advokát.)

Ústavy tyto pracují s velkým zdarem na rozkvětu národohospodářském a výkazy celoročního působení jejich svědčí o dobré správě.

O hospodářství v zdejší krajině pečuje hospodářský spolek ve Velehradě (předseda, JUDr. Alois Šrom.) a časté jeho schůze a přednášky z oboru hospodářského bývají rolnictvem čteně navštěvovány.—

Rolnická záložna v Uh. Hradišti

má za účel poskytovatí členům svým půjčky peněžné, k čemuž zjednává si prostředky povinnými vklady členů a úspornými vklady neb výpůjčkami od osob neb ústavů jiných.

Za peníze zapůjčené záložně i za vklady do ní ručí dle stanov i dle zákona požadavky její u dlužníků, záložní (reservní) fond, k čemuž každý přistupující říd 2 zl. 30 kr. složí a jemuž se každoročně věnuje přiměřená část z ročního zisku, dále povinné vklady (závodní podíly) členů, konečně ručí za ně všickni údové rukou společnou i nerozdílnou veškerým svým majetkem a to po celý rok ještě od té doby co v záložně přestanou býti společníky.

Členem může se státi každá osoba zachovalá a svéprávná a říd je povinnen do 1 roku uložiti si 24 zl. co podíl pro závodní jistinu.

Půjčky dávají se na směnky s rukojemstvím neb na hypotéky a vklady berou se na knížky neb na běžící účet.

Úrokové sazby byly následující:

r. 1871. — 1872. — 1873. — 1874. — 1875. —
z půjček: 6 1/20|0, — 70|0, — 70|0, — 90|0, — 90|0, —

r. 1876. — 1877. — 1878. — 1879.

90|0, — 80|0, — 80|0, — 70|0,

ze vkladů: 5 1/2 0|0, — 60|0, — 60|0, — 70|0, — 70|0, —
70|0, — 70|0, — 70|0, — 60|0,

Přehled činnosti záložny za čas jejího trvání.

Roku	Obrát	Všeobecné účelům dobročinným	K o n c e m r o k u						rezervní fond	veškeré jmění záložny	počet členů
			provozovací jistina	vklady a podíly závodní	půjčky						
1871	32.121 32	—	10.210 87	9.681 12	9.580 —	319 67	359 99 ¹ ₂	129			
1872	168.055 25	50	51.459 84 ¹ ₂	49.404 92	48.075 83	800 34	1.484 06	317			
1873	408.901 47	—	110.891 07	105.999 30	105.577 75	2.172 17	3.329 67	543			
1874	531.115 53	—	124.502 66	117.120 24	118.688 66	4.106 16	4.585 15	672			
1875	711.183 70	180	169.697 91	160.089 45	158.328 07	4.788 64	6.606 38	646			
1876	1,208.438 13	250	291.223 98	275.709 16	275.751 21	6.756 92	11.050 63	796			
1877	1,726.498 55	300	449.360 18	424.793 87	406.458 84	11.038 20	17.870 82	949			
1878	2,051.508 63	715	606.771 74	576.890 37	490.070 70	18.316 65	22.243 93	1120			

Záložna tato zřízena byla na základě stanov ze dne 8. ledna 1871 hospodářským spolkem Velehradským ve valné schůzi dne 11. dubna 1871 a započala činnost svou dne 2. května 1871. Největších zásluh o založení její získal si pan JUDr. Frant. Al. Šrom, advokát a předseda hospodářského spolku Velehradského, který potřebu a prospěšnost záložny při schůzích dokazoval, stanovy a potřebná podání sám pracoval a výlohy pořizovací ze svého platil. R. 1873. přeměnila se záložna na základě zákona ze dne 9. dubna 1873. č. 70 ř. z. i stanov ze dne 24. listopadu 1873 v zapsané společenstvo s neobmezeným ručením.

Záložnu spravuje valná hromada všech podniků, která odbyvá se každý rok po novém roce, vyslechne správu o činnosti a účty za uplynulý rok a rozhoduje o schválení či neschválení jich dle toho, jak revizoři hospodářství záloženské a účty předložene byli shledali; k vedení celoročního obchodu volí valná hromada ze svého středu výbor.

Ve výboru zasedají nyní pánové;

JUDr. Frant. Al. Šrom, advokát co předseda	} od založení } záložny
Josef Ganzwohl c. k. notář co místopředseda	
Augustin Sonntag, účetní kontribuč. fondu	
Antonín Cetkovský, kooperátor, Josef Pleva rolník, Matěj Slunečko, měštan a klobučník co výborníci.	

Za revizoři bývají a jsou zvoleni pánové: Ferdinand Pánek c. k. účetní oficial, Frant. Bureš, kupec a Vojt. Vocílka, důchodní.

Úředníky má záložna:

F. Koláč-ho, účetního od 15. dubna 1873.

Ant. Sojáka, pokladníka od 1. června 1879.

Místnosti záloženské nalézají se stále v domě Měšťanské Besedy v Uh. Hradišti (ve spolku.)

Z počátku jednalo se se stranami každou středu v poledne; od 7. května 1873 do 1. ledna 1879 úřadovalo se vždy ve středu, v pátek a v neděli dopoledne, od 1. ledna 1879 je pisárna záloženská každý den dopoledne obecnstvu přístupná.

Záložna tato je co do provozovací jistiny z českých záložen druhou na Moravě, členové její usedlí jsou ve 108 obcích a v 18 okresech soudních; v celé zemi těší se velké důvěře, následkem čehož mává hojné zásoby peněz i vypomáhá jimi četným záložnám na Moravě i v Čechách.

Spolek c. k. vojenských „veteránů,“ čítá 40 skutečných údů, přispívajících 20, a čestných 84 údů. Jeho předsedou je p. Jan Schwieger.

Mezi tím co se dějiny a místopis Uh. Hradiště tiskl, dostala se nám zpráva o čestném vyznamenání, jakéhož se dostalo rodáku našemu, Dr. Al. Pražákovi zemskému advokátu v Brně, a tak poskytnuta nám příležitost, bychom o závěrce dějin k. města Uh. Hradiště upozornili na muže, jimž se Uh. Hradiště vším právem honositi může. Jeho Exrelence, ministr. Dr. Alois Pražák narodil se 21. února 1820 v Uh. Hradišti, stal se v Olomouci doktorem práv a usadil se r. 1849 v Brně jako advokát. Jeho politická činnost je všem s dostatek známá, netřeba mi tudíž zde líčiti průběh činnosti muže, jehož věhlas je všeobecně oceněn.

O b s a h.

Předmluva.

Strana

I. Dějiny města.

Poloha, založení a jméno města	7
Dějiny města	12

II Místopis.

Poloha města. Podnebí. Vodstvo. Půda.	77
Uh. Hradiště, co bývalá pevnost	79
Počet obyvatelstva. Výstavnost	81
Rozdělení města	82
Znak městský	83
Památnější budovy města. Radnice	84
Kláster a kostel františkánský	85
Dějiny kláštera	88
Bývalý farní chrám sv. Jiří	97
Jezovitský, nyní farní chrám a klášterní budova téhož řádu	100
Posloupnost duchovních správců a farářů při farním chrámu	102
K dějinám kláštera Jezovitského	108
Školy. C.k. vyšší real. gymnasium. Nížší školy měst.	114
Městská nemocnice a chudobinec	119
Sochy a kaple	123
Pohřebiště a chrám „Nanebevzetí P. Marie“	124
Jiné pozoruhodné budovy	126
Úřady	127
Obchod a průmysl. Společenský život	128

Opravy patrnějších smyslů.

Str.	řád.	čti :
15	27	vsi
16	25	poskytnuta
45	6	ve žni
53	4	nemocemi
55	19	zbrojnici
58	30 a 32	vsi — Napajedla
62	22	včetněm
"	24	zde střežili, až
75	15	„Svárov“
77	5	lze
78	1	oklik
83	11	obzvláště
"	18	zeměvládců
85	4	i s veškerymi
"	"	s drahocennými
87	23	Zikmund
91	14	roku
"	18	Vratislavi
"	25	Výškově
130	33	Leopold